

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

*0: EK

*1: 2002-2003

*2: 16

*3: Word97

*4: 16de vergadering

*5: Dinsdag 28 januari 2003

*6: 10.00 uur

**

Voorzitter: Braks

Tegenwoordig zijn de leden, te weten:

Baarda, De Beer, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman, Bierman-Beukema toe Water, De Blécourt-Maas, De Boer, Boorsma, Braks, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Bruchem, Castricum, Dees, Doesburg, Dölle, Dupuis, Van Eekelen, Eversdijk, Van Gennip, Ginjaar, Groen, Hessing, Van Heukelum, Hofstede, Holdijk, Van den Hul-Omta, Jaarsma, De Jager, Jurgens, Ketting, Kneppers-Heijnert, Kohnstamm, Van der Lans, Van Leeuwen, Lemstra, Van der Linden, Lodders-Elfferich, Luijten, Lycklama à Nijeholt, Maas-de Brouwer, Meindertsmas, Pastoor, Platvoet, Le Poole, Pormes, Rabbinge, Rensema, Roscam Abbing-Bos, Rosenthal, Ruers, Van Schijndel, Schoondergang-Horikx, Schuurman, Schuyer, Stekelenburg, Stevens, Swenker, Tan, Terlouw, Van Thijn, Timmerman-Buck, Varekamp, Ter Veld, De Vries, Van Vugt, Walsma, Werner, Witteveen, Woldring, De Wolff, Wolfson en Zwerver,

en de heer Donner, minister van Justitie.

**

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Van Eekelen, Eversdijk, Jurgens, Zwerver, Van der Linden en Dees, wegens verblijf buitenslands;

Jaarsma, wegens ziekte;

Ginjaar, wegens verblijf buitenslands, ook volgende week.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**. De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!VOETTEKST!

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Wijziging van de Wet toezicht effectenverkeer 1995 in verband met uitbreiding van het effectentypisch gedragstoezicht naar alle financiële instellingen die actief zijn op de effectenmarkten (28361);**

- **Instelling van een vast college van advies op het terrein van veiligheid van gevaarlijke stoffen (Wet Adviesraad gevaarlijke stoffen) (28387);**

- **Wijziging van de Wet op het primair onderwijs onder meer in verband met de vereenvoudiging van de voorschriften verband houdend met Weer Samen Naar School (28493);**

- **Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2003 (28600-V);**

- **Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Justitie (VI) voor het jaar 2003 (28600-VI);**

- **Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII) voor het jaar 2003 (28600-VIII);**

- **Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat (XII) voor het jaar 2003 (28600-XII);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (XIV) voor het jaar 2003 (28600-XIV);**

- **Vaststelling van de begrotingsstaat van het Infrastructuurfonds voor het jaar 2003 (28600-A);**

- **Vaststelling van de begrotingsstaat van het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2003 (28600-F);**

- **Wijziging van de Ziekenfondswet en de Wet financiering volksverzekeringen mede in verband met het scheiden van de financiering van de beheerskosten Zfw en AWBZ (28678);**

- **Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met versnelde invoering toets nieuwe opleiding (28681);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2002 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (28699);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Justitie (VI) voor het jaar 2002 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (28700);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII) voor het jaar 2002 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (28702);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat (XII) voor het jaar 2002 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (28707);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (XIV) voor het jaar 2002 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (28709);**

- **Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport**

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

(XVI) voor het jaar 2002 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (28711);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2002 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (28716);

- Wijziging van de begrotingsstaat van het Infrastructuurfonds voor het jaar 2002 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (28717).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B

!VOETTEKST!

Aan de orde is het debat over de mogelijke controversialiteit van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Tijdelijke wet noodcapaciteit drugskoeriers (28627).**

De **voorzitter**: Het gaat hierbij om een debat tussen de Kamerleden onderling. De minister is toevallig in dit huis aanwezig. Ik heet hem uiteraard van harte welkom om het debat bij te wonen.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Tan** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. De fractie van de Partij van de Arbeid is van mening dat de wijziging van de Tijdelijke wet noodcapaciteit drugskoeriers als controversieel dient te worden aangemerkt. In de notitie van deze kamer ter definiëring van het begrip controversieel van 23 april 1998 staat: "Controversieel zijn die wetsvoorstellen waarvan redelijkerwijze verwacht mag worden dat behandeling met een ander kabinet tot een andere uitkomst zal leiden. Het gaat daarbij om een politieke afweging, waarbij -- per geval -- ook een aanmerkelijke minderheid recht van spreken heeft." Ook is vier jaar geleden in het College van Senioren bepaald dat wanneer een aanmerkelijke minderheid vindt dat een wetsvoorstel als controversieel moet worden aangemerkt, daar een goede argumentatie aan ten grondslag ligt. Voor zo'n goede argumentatie kan een globale inhoudelijke beschouwing niet achterwege blijven, niet in de laatste plaats omdat minister-president Balkenende in het relevante interpellatiedebat van 26 november 2002 steeds hamerde op het landsbelang als doorslaggevend criterium. Wel nu, wat is dan in dezen het landsbelang?

Om te beginnen stond de fractie van de Partij van de Arbeid uiterst kritisch ten opzichte van de gekozen aanpak, waarbij heenzenden met een dagvaarding van drugskoeriers volstrekt werd afgewezen. Met een aantal deskundigen, zoals raadsheren van de Antillen en Aruba, lag voor ons de prioriteit meer bij het opsporen van degenen die de drugskoeriers op pad sturen. Het leggen van de verkeerde prioriteit door het in detentie nemen van alle drugskoeriers is naar onze mening een heilloze weg die de aandacht afleidt van de grote misdaad achter de schermen. Vervolgens raakt ook nog de justitiële keten volstrekt verstopt en zijn gigantische budgetten nodig voor

capaciteitsuitbreiding. Collega Van de Beeten heeft vorige week schriftelijke vragen gesteld. Daarop is onder andere geantwoord dat de kosten in 2002 inmiddels zijn opgelopen tot 85 mln euro. Dat is toch waarlijk niet niks! En wat zijn de resultaten? Het penitentiaire regime is onderhand, mede door het volume, tot een bijna onaanvaardbaar minimum teruggebracht, niet alleen door het laten verblijven van meerdere individuen tot maximaal vier op een cel, maar ook door gebrekkige faciliteiten en het nagenoeg ontbreken van dagprogramma's. Last but not least is dan de beheersbaarheid van de veiligheid in de penitentiaire inrichtingen in het geding. Dat is voor de Partij van de Arbeid een zeer belangrijk aspect in deze kwestie. Wij hebben de afgelopen tijd uit de media kunnen vernemen tot welke excessen de uitvoering van deze noodwet heeft geleid en het is de vraag hoe lang het penitentiaire personeel nog beschikbaar is onder dit soort arbeidsomstandigheden.

Op 22 januari jongstleden was de publieke aandacht in Nederland uiteraard geheel in de ban van de landelijke verkiezingen. Misschien heeft daarom menig een de berichtgeving over de onderhavige kwestie over het hoofd gezien. Op pagina 3 van NRC Handelsblad stond bijvoorbeeld: "Deuren open, sleutels kwijt: bewakers drugskoeriers niet toegerust." Uit het inmiddels verschenen evaluatierapport van bureau ES&E, dat overigens reeds meerdere malen was aangekondigd, ook tijdens de behandeling van de verlenging van de noodwet in de Tweede Kamer, blijkt dat het opsluiten van meer gevangenen in één cel regelmatig tot gevaarlijke of onveilige situaties leidt.

Het rapport wijdt dat aan gebrekkige bouwkundige voorzieningen in combinatie met onervaren personeel en het ontbreken van detentiedossiers. Dat laatste leidt er ondermeer toe dat het plaatsingsbeleid door een ambtenaar van justitie "bar en boos" wordt genoemd. Gevangenen worden met elkaar op een cel geplaatst zonder dat iets bekend is over hun criminele achtergrond. De vakbonden hebben herhaaldelijk aangegeven grote problemen met deze gang van zaken te hebben. Dit is de situatie in de inrichtingen. En is de justitiële keten inmiddels ontstopt? Kortom, wat hebben de 85 miljoen euro tot dusverre opgeleverd? Is doorgaan op dit pad in het landsbelang?

Ik kom toe aan de procedurele gang van zaken. In maart van het vorige jaar heeft deze Kamer met grote aarzeling ingestemd met deze noodwet. Dat geldt ook voor de meerderheid van de PvdA-fractie, die zich door praktische bezwaren er van heeft laten weerhouden met de collega's Witteveen en Jurgens tegen het wetsvoorstel te stemmen. De omstandigheid dat het een tijdelijke maatregel betrof om een noodsituatie het hoofd te bieden heeft een belangrijke, zo niet doorslaggevende rol gespeeld in onze overweging uiteindelijk toch in te stemmen.

Dat wij uiteindelijk slechts met de grootst mogelijke moeite hebben ingestemd met de noodwet kwam door de Kamerbreed ondersteunde motie in de Tweede Kamer van december 2001, waarin heenzendingen uit den boze werden verklaard. Door die motie was de minister van Justitie gedwongen om alle drugskoeriers in

detentie te doen nemen en was deze noodwet onontkoombaar. Afwijzing van het wetsvoorstel zou op dat moment tot een patstelling hebben geleid.

Inmiddels heeft voortschrijdend inzicht geleid tot een aanzienlijke nuancering in het standpunt van de Tweede Kamer, zoals blijkt uit de behandeling van dit voorstel, verlenging van de noodwet, in december 2002. Uit de beraadslagingen en de stemmingen over het wetsvoorstel en over een amendement van de heer Wolfsen, dat het gebruik van noodcellen wilde beperken, blijkt de Kamerbrede steun te zijn afgenomen tot een meerderheid van nog geen twee derde. In de notitie van de senioren over controversieel verklaren staat ook nog de volgende passage: ten slotte is afgesproken dat de stemverhouding waarmee een wetsvoorstel in de Tweede Kamer is aanvaard een rol kan spelen bij het bepalen of een wetsvoorstel al dan niet controversieel is.

Vandaag weten wij dat de algemene verkiezingen voor de Tweede Kamer tot dusdanige verschuivingen heeft geleid dat die niet zonder gevolgen zullen zijn voor de standpuntbepaling ten aanzien van dit wetsvoorstel. Weliswaar behoudt de combinatie CDA, VVD en LPF een krappe meerderheid, maar de LPF-fractie is in december 2002, met uitzondering van de woordvoerder, alleen onder druk van de coalitie niet meegegaan met het amendement van de heer Wolfsen. Continuering van deze coalitie lijkt op dit moment niet het meest waarschijnlijke scenario. Het zou weinig fraai zijn als deze maatregel straks weer teruggedraaid zou moeten worden. Daarom kiest de PvdA voor beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. Voor de praktische problemen op de korte termijn zou alsnog kunnen worden overwogen om de richting van de raadsheren van de Antillen en Aruba te volgen, die ook tot uitdrukking komt in het amendement van de heer Wolfsen: beperking tot detentie van koeriers gedurende in verzekeringstelling en strafrechtelijke bewaring, in combinatie met heenzending met dagvaarding of vreemdelingenbewaring.

Over de demissionaire status nog dit. Onlangs verscheen in het NJB van 3 januari 2003 een artikel over de demissionaire status van staatsraad J.J. Vis. Daarin hield de auteur een pleidooi voor vereenvoudiging door de demissionaire status te beperken tot de periode tussen de verkiezingen en de totstandkoming van een nieuw kabinet. Die periode is nu aangebroken. Wanneer het standpunt van de heer Vis zou worden aangenomen, is in ieder geval controversialiteit van dit wetsvoorstel in volle omvang aan de orde.

Voor het overige staat in de procedureregeling van de Eerste Kamer van 2 juli 2002: "...in de praktijk staat het de meerderheid vrij een voorstel van een substantiële minderheid om moverende reden te respecteren". In dit geval is duidelijk sprake van een substantiële minderheid. De PvdA-fractie doet een beroep op deze Kamer het goede gebruik te continueren dat een substantiële minderheid wordt gerespecteerd en roept derhalve op tot het controversieel verklaren van het wetsvoorstel tot verlenging van de tijdelijke wet noodcapaciteit drugskoeriers.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Bij de behandeling van deze wet heeft de PvdA-fractie indertijd tot tweemaal toe, eenmaal in het voorlopig verslag en eenmaal plenair, de minister van Justitie de vraag voorgelegd of hij de garantie kon geven dat deze wet niet verlengd zou worden en beperkt zou blijven tot één jaar. Het antwoord van de minister was tot tweemaal toe dat hij die garantie niet kon en wilde geven. Desalniettemin heeft de meerderheid van de PvdA-fractie toen ingestemd met de wet. Met andere woorden, de PvdA-fractie heeft welbewust het risico genomen. De regering heeft immers gezegd dat het denkbaar was dat de wet niet beperkt zou worden tot één jaar.

U hebt erop gewezen dat er formatieonderhandelingen gaande zijn en u hebt gezegd dat er naar alle waarschijnlijkheid een coalitie met een andere samenstelling zal komen. Moet ik daaruit afleiden dat het intrekken van deze wet en het wijzigen van dit beleid voor de PvdA-fractie, zowel hier als aan de overzijde, een hard punt zal zijn bij de formatieonderhandelingen? Het is toch wel interessant om dat te weten.

Wat vindt u eigenlijk van de consequenties van het controversieel verklaren? De consequentie is dat de wet per 8 maart expireert en dat er enkele honderden, waaronder veroordeelden, heengezonden moeten worden. Is dat in een rechtsstaat een acceptabele consequentie van controversieel verklaren?

Mevrouw **Tan** (PvdA): Wij hebben bij de behandeling van deze wet gevraagd of het mogelijk zou zijn om de garantie te geven dat de wet niet zou worden verlengd. Toen heeft de minister inderdaad gezegd dat het wel tot de mogelijkheden behoorde, maar volgens mij heeft de minister toen ook gezegd dat de wet slechts één keer verlengd zou worden en staat het ook zo in de wet. Wij hebben er dus mee ingestemd in de wetenschap dat de wet zou kunnen worden verlengd, maar niet meer dan één keer. Wij gingen steeds uit van de tijdelijkheid van deze noodwet.

Het tweede punt is de politieke hardheid. Wij behandelen nu de verlenging van deze noodwet. In de circulaire staat dat de vraag of iets controversieel is een politieke afweging is. Ik wil het daartoe beperken en hier in deze Kamer geen uitspraken doen over of mij mengen in de onderhandelingen die binnenkort zullen starten. Ik denk dat dit niet op z'n plaats is. Ik vind dat wij het debat van vandaag moeten beperken tot de controversialiteit van deze wet en de politieke afweging in dit kader, niet meer en niet minder.

Ik heb net in mijn betoog al aangegeven wat de consequenties van het heenzenden zijn. Met het oog op de praktische bezwaren zal meer gekeken moeten worden naar de aanpak die al vanaf het begin van de discussie over deze noodwet is gesuggereerd. Men moet niet zo halsstarrig vasthouden aan het niet heenzenden van drugskoeriers, maar men moet daar met veel meer beleid mee omgaan en de lijn volgen die is aangegeven door de raadsheren van de Antillen en Aruba en die ook blijkt uit het amendement van de heer Wolfson.

De heer **Kohnstamm** (D66): Voorzitter. Hoewel het zeer verleidelijk is om over de wijziging van de Tijdelijke wet noodcapaciteit drugskoeriers het woord te voeren, is slechts aan de orde de vraag of dat voorstel controversieel is. Ik zal trachten mij aan die orde te houden, hoewel mij dat wel enige moeite kost. Aan een deel van de inhoud kun je overigens niet voorbijgaan.

Een wet -- hoe ook geformuleerd -- is, dunkt ons, in ieder geval controversieel als vaststaat dat de verhoudingen in het parlement door of na verkiezingen anders zijn komen te liggen dan daarvoor en dat er in de verhouding tussen kabinet en Kamer een verandering is opgetreden die relevantie vertoont voor het desbetreffende vraagstuk.

Het simpele feit dat in de Tweede Kamer uitvoerig is gesproken over het amendement van de PvdA maakt duidelijk dat, nu de verkiezingen zijn geweest, je niet tot een andere conclusie kunt komen dan dat op dit punt inmiddels sprake is van controversialiteit rondom het wetsvoorstel. Daarbij komt dat de kranten van na het weekend in ieder geval duidelijk maken dat er nu pogingen worden ondernomen om een CDA-PvdA-kabinet te formeren. Het is dus aannemelijk dat de politieke verhoudingen zodanig zijn gewijzigd dat het niet meer vanzelfsprekend is dat deze wet zo zou zijn ingediend, laat staan dat deze zo door de Tweede Kamer zou zijn gekomen. Ik denk dat je niet anders kunt dan in abstracto vaststellen dat hier sprake is van een potentieel controversieel wetsontwerp.

Collega Van de Beeten stelde vragen over de gevolgen van zo'n beslissing. Hij wilde informatie over het aantal mensen dat hiermee op vrije voeten komt. Met permissie, mijn fractie heeft daar even geen boodschap aan, en wel op een aantal gronden. Volgens de Raad van State staat de huidige wijze van detentie ten minste op gespannen voet met internationale verplichtingen -- ik zie de heer Rosenthal diep zuchten, maar het komt wel vaker voor dat de Raad van State niet helemaal gouvernementeel reageert.

De heer **Rosenthal** (VVD): Ik zucht diep omdat de heer Kohnstamm aan een herhaling van zetten doet. Wij hebben het hierover destijds uitvoerig gehad en er zijn toen conclusies getrokken. Hij mag daarop terugkomen, maar daarmee heropent hij een oud debat.

De heer **Kohnstamm** (D66): Ik heropen geen debat, want dit advies van de Raad van State is, naar ik meen, van oktober 2002, terwijl wij dat debat in maart 2002 voerden. Ondanks het debat waarin de heer Rosenthal een bepaald standpunt heeft genomen is de Raad van State kennelijk opnieuw tot de conclusie gekomen dat de detentie mogelijk op gespannen voet staat met internationale verplichtingen. Eerlijk gezegd zou het weinig galant zijn om als quantité négligeable aan de Raad van State voorbij te gaan en te zeggen dat wij dat debat al hebben gehad.

Een tweede reden waarom ik dat argument weinig overtuigend vind, is dat het wel het gevolg zou zijn van niet minder dan wanbeleid als velen op vrije voeten zouden komen; foute keuzen, inadequate reacties van achtereenvolgende bewindslieden, nog geen adequate pre-

flight controle, gedoe over de scanapparatuur -- en dat anderhalf jaar na de eerste grote politieke rel over de bolletjesslikkers. Ten slotte heeft het op vrije voeten komen tot gevolg dat de dubieuze "positieve discriminatie" van de desbetreffende categorie verdachten en veroordeelden tot een einde komt; dat zou op zichzelf een gunstig effect zijn van het geheel.

Voor mijn fractie is het van grote betekenis dat het kabinet zijn hand met dit wetsvoorstel gewoon heeft overspeeld, door een verlenging in tijd te vragen van 200% van wat oorspronkelijk was gevraagd -- en dat zou al tijdelijk zijn. Eenmaal demissionair heeft het kabinet, daartoe mede opgeroepen door sommige Tweede-Kamerleden, de kans laten lopen om zich hierin wat bescheidener op te stellen en een formulering of tijdstip aan de horizon te kiezen dat niet zo idioot lang was, zeker in vergelijking met hetgeen in beide Kamers oorspronkelijk op meerderheden kon rekenen. Een moreel beroep op de Kamer om nu loyaal mee te werken aan deze zaken is daarom vals en vindt bij ons geen gewillig oor.

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Op 5 maart 2002 vond in deze Kamer de plenaire behandeling van de tijdelijke wet Noodcapaciteit drugskoeriers (28201) plaats. Het ging over noodcapaciteit en een penitentiair noodregime. Het wetsvoorstel werd geen noodwet, maar een tijdelijke wet genoemd. De werkingsduur was aan de strakke tijdslijm van 1 jaar gebonden. Uiteraard kwam toen reeds de vraag op hoe reëel deze beperking in werkingsduur was. Ik vroeg toen hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk de minister de kans acht dat wij over een jaar opnieuw op een noodwet zullen zijn aangewezen. De toenmalige minister hield toen de mogelijkheid van verlenging reeds open. Hij zei: "Als het succes dermate gering is dat wij genoodzaakt zijn om de werking van de wet nog een keer te verlengen, zullen wij dat doen. Het is ook mogelijk om één keer te verlengen. Die verlenging zal echter dienen te geschieden bij wet waardoor de Kamer hier nog bij betrokken zal worden". Ook zei hij: "Wij laten de noodwet in beginsel in ieder geval een jaar doorlopen. Het streven is erop gericht om de werking ervan dan daadwerkelijk te beëindigen, maar dat hangt ook een beetje af van het succes dat met deze noodwet kan worden behaald".

Het wetsvoorstel waar het thans over gaat, behelst onder andere een verlenging van de werkingsduur van de tijdelijke wet. Wij moeten ons nu de vraag stellen of het succes dat met de oorspronkelijke wet is geboekt zodanig teleurstellend is, dat wij verlenging moeten overwegen. Dat is een inhoudelijke vraag die bij de behandeling van het wetsvoorstel ook door ons zal worden beantwoord. Nu gaat het om de procedurele vraag of wij met een demissionaire minister over het wetsvoorstel willen spreken. Op 26 november jl. hebben onze fracties de nodige kritiek uitgeoefend op nieuwe initiatieven die dit demissionaire kabinet meende te moeten ontwikkelen. Die kritiek handhaven wij.

Geheel los van ons inhoudelijk oordeel over het te behandelen wetsvoorstel, zijn onze fracties in elk geval van oordeel dat een voorstel tot verlenging van de uitdrukkelijk gelimiteerde werkingsduur van een wet binnen de bevoegdheden en plichten van een demissionair

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

kabinet kan vallen. Dit geldt temeer als stilzitten in dezen ongewenste gevolgen kan hebben.

Dit alles laat onverlet dat onze fracties het als een verlies aan respect voor een betekenende minderheid in deze Kamer beschouwen als dit soort beslissingen meer en meer bij meerderheid worden genomen.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Ik kan de heer Holdijk goed volgen als hij zegt het terecht te vinden dat het kabinet het wetsvoorstel nu heeft ingediend. Ik paraphraseer misschien wat sterk, maar dat maakt wel duidelijk wat ik wil zeggen. De heer Holdijk betreurt het echter dat de Kamer geen respect zou betonen voor een substantiële minderheid. Als wij aan het tellen slaan, zien wij volgens mij dat de minderheid uit ongeveer 30 leden bestaat. Vindt de heer Holdijk dat een substantiële minderheid? Wat is de conclusie die volgt uit de stelling dat het jammer is dat de Kamer geen respect zou betonen voor de substantiële minderheid?

De heer **Holdijk** (SGP): Het is onbetwistbaar dat een dertigtal leden een substantiële minderheid vormt. Daarover kan nauwelijks discussie bestaan. Ik betreur het dan ook ten hoogste dat heel de vraag van de controversialiteit plenair ter sprake moet komen en dat er dus plenair een beslissing moet vallen. In mijn bijdrage heb ik wel aangegeven welke kant de beslissing van de Kamer mogelijkerwijs uitvalt. Dat deed ik echter meer op inhoudelijke dan procedurele gronden. Het ware ons liever geweest als de Kamer zich aan de zuivere, simpele, procedurele regel had gehouden dat de meerderheid zich zonder plenair debat en zonder verdere gedachtewisseling neerlegt bij het bezwaar van een betekenende minderheid in een commissie.

*N

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Het is jammer dat de heer Holdijk niet bij de desbetreffende commissievergadering aanwezig was om het woord te voeren namens de fracties die hij hier vertegenwoordigt.

Mijnheer de voorzitter. Op 26 november jl. hadden wij hier een interessante middag met de minister-president, toen wij spraken over de invulling van de demissionaire status en het feit dat het kabinet-Balkenende niet alleen demissionair bleek door te regeren, maar zelfs demissionair bleek te demarrerren. De koningin had het kabinet gevraagd om alles te doen wat in het belang van het Koninkrijk noodzakelijk is. Het kabinet bleek die opdracht zo te beschouwen dat feitelijk alles wat het deed in het belang van het Koninkrijk was. Daarbij rijst een probleem. Dat wordt nog vergroot doordat de Tweede Kamer inzake de controversialiteit van lopende of nieuwe wetsvoorstellen vooral de macht van de getalsmatige meerderheid laat regeren. Dat betekent dat op ons een zwaardere verplichting rust om te beoordelen of een wetsvoorstel in een bepaalde context als controversieel moet worden beschouwd. Hier wordt van alles ingediend, omdat de regering eigenlijk alles in het belang van het Koninkrijk vindt en de Tweede Kamer gestopt is met toetsen op de wijze die zij altijd gewoon was. De heer

Kohnstamm heeft heel goed aangegeven wat het criterium zou moeten zijn bij de beoordeling van controversialiteit. Hij heeft ook heel duidelijk gemaakt dat het in de nieuwe, vorige week gerezen politieke constellatie niet verstandig zou zijn dit wetsvoorstel verder te behandelen met een demissionair kabinet.

Ik laat mij er niet toe verleiden om in te gaan op het wetsvoorstel zelf. Wel constateer ik dat het effect van de noodwet, die op 8 maart expireert, niet bijster groot is geweest. De nood is absoluut niet gelenigd. De wet heeft vooral veel geld gekost en veel onrust gezaaid. Uit de eerste evaluaties blijkt dat er veel kritiek is te leveren op het regime van de noodwet. Het zal lastig zijn om daarvoor vóór 8 maart te debatteren met een demissionaire minister, al is het maar omdat het lastig is om met een demissionaire minister bijvoorbeeld te bespreken in hoeverre knelpunten kunnen worden gelenigd. Ik herinner mij dat wij vorige week debatteerden over een toezegging van een demissionaire minister waar een volgende, inmiddels ook demissionaire minister zich in eerste instantie niet zoveel aan gelegen leek te laten liggen.

Wij moeten ons afvragen of het erg is als deze wet expireert. Het landsbelang kan in het geding zijn, maar dat lijkt mij niet het geval. Op het gevaar af dat de minister dit interpreteert als een uitnodiging om het woord te voeren, constateer ik dat hij nogal onduidelijke antwoorden heeft gegeven op vragen van de heer Van de Beeten. Uit deze antwoorden trek ik de conclusie dat alleen het capaciteitstekort in het gevangeniswezen mogelijk wordt vergroot. Dit is echter een beleidsmatig gecreëerd probleem, dus zegt mij dit niet zo veel.

Tijdens het debat over de noodwet heeft mijn fractie een ander beleid voorgesteld waarmee dit probleem had kunnen en nog steeds kan worden voorkomen. Het lijkt mij vooral in het belang van het Koninkrijk als Nederland zorgt voor deugdelijke scanapparatuur daarginds en deugdelijke afspraken over pre-flightcontrole. Mijn fractie heeft geen behoefte aan verlenging van deze noodwet, ziet de effectiviteit ervan niet in en ziet ook geen gevaar voor het landsbelang als deze wet op 8 maart expireert.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Voorzitter. In tegenstelling tot collega Holdijk lijkt het mij juist goed om plenair te debatteren over de argumenten voor en tegen het eventueel controversieel verklaren van een niet onbelangrijk wetsvoorstel. Als ik het hier tot dusverre gevoerde debat vergelijk met wat er in de Tweede Kamer is verhandeld, kan ik constateren dat hier aanzienlijk meer aandacht is besteed aan de argumenten van de verzoekers om controversieelverklaring dan in de Tweede Kamer.

Een controversieelverklaring kan niet tot doel hebben tabula rasa te maken en terug te keren naar de situatie voordat de wet, waarvan nu verlenging gevraagd wordt, was aangenomen door deze Kamer. Om die reden zal ik mij ook niet begeven op het vlak van inhoudelijke argumentatie. Ik ben met collega Holdijk van mening dat ook van fracties die ertoe neigen niet controversieel te verklaren, gevraagd kan worden het nodige respect te betonen voor fracties die daarom wel vragen. Dat brengt

met zich mee dat de toetsing tot op zekere hoogte zorgvuldiger en marginaler zal moeten zijn. Dat betekent dat de argumenten van degenen die om controverseelverklaring vragen, naar voren gebracht moeten worden.

Wat betreft de argumenten die de PvdA-fractie heeft genoemd, moet ik vaststellen er meer aandacht is besteed aan de vraag "hoe kunnen wij het destijds verkeerd genomen besluit redresseren?" dan aan de vraag "wat zijn de consequenties als wij vandaag de voorgestelde beslissing nemen?". De laatste vraag vind ik de belangrijkste. Anders dan de heer Kohnstamm deed voorkomen toen hij citeerde uit het advies van de Raad van State bij het voorliggende wetsvoorstel, constateer ik dat er geen nieuw feit ligt betreffende mogelijke strijd met internationale verdragen. Zowel in de schriftelijke behandeling van de wet als plenair in deze Kamer is dat onderwerp uitgebreid aan de orde geweest. Ik herinner mij dat ik zeer uitvoerig heb gesproken over een aantal internationaalrechtelijke aspecten.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Sinds vorige week liggen er wel degelijk nieuwe feiten. Vorige week is het evaluatierapport uitgebracht waarnaar aan de overkant al eerder in de debatten is verwezen. Het nieuwe feit is dat inmiddels nog duidelijker is geworden hoe ineffectief dit beleid is. Controversialiteit is juist aan de orde door de combinatie van de nu gebleken ineffectiviteit van het beleid en de politieke situatie.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ineffectiviteit is volgens mij een aspect dat bij de inhoudelijke behandeling van het wetsvoorstel aan de orde moet komen. Wat betreft de politieke situatie heb ik mevrouw Tan er al op gewezen dat ik de inbreng van de PvdA in de formatie met belangstelling zal observeren om te zien of de PvdA hiervan echt zo'n hard punt gaat maken.

Mevrouw **Tan** (PvdA). Voorzitter, wij zitten hier op dit moment toch niet te formeren in deze Kamer! Daarover gaat het nu toch niet? Het gaat nu over de vraag of dit wetsvoorstel controverseel is, gegeven de politieke situatie na de uitslag van de verkiezingen van vorige week.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Het raakt ook de geloofwaardigheid van de fracties die voorstellen om het controverseel te verklaren. De vraag is of men er uiteindelijk ook consequenties aan verbindt, bijvoorbeeld tijdens de kabinetsformatie. Die vraag lijkt mij dus heel legitiem.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Toen er in december 2002 werd gestemd over het amendement van de heer Wolfsen op dit wetsvoorstel, heeft de LPF-fractie onder druk van de coalitiepartners meegestemd met de fracties van CDA en VVD, terwijl zij eigenlijk voornemens was voor het amendement van de heer Wolfsen te stemmen. Nu is deze stemverhouding gewijzigd, gegeven de uitslag van de verkiezingen en de situatie van dit moment bij de onderhandelingen. Dit politieke feit moet aanleiding zijn om nu tot controversialiteit te concluderen.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik geloof niet dat het verloop van een debat in de Tweede Kamer bepalend zou moeten zijn voor de vraag of de Eerste Kamer een onderwerp controverseel verklaart. Wij moeten letten op de gewijzigde getalsverhoudingen, de te verwachten meerderheid die een nieuw kabinet zal gaan steunen en het beleid dat het kabinet dan zal gaan voeren, in verhouding tot de argumenten die worden uitgewisseld door de fracties hier in de Eerste Kamer en niet in verhouding tot de argumenten die door de fracties in de Tweede Kamer zijn uitgewisseld.

Mevrouw **Tan** (PvdA): In de circulaire van de Eerste Kamer staat nadrukkelijk dat de stemverhoudingen een rol spelen bij de afweging of wij een onderwerp controverseel verklaren.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik neem daarvan nota, maar ik ga er inhoudelijk niet verder op in.

Mijn fractie vindt het van groot belang te bezien wat de consequenties zijn van het controverseel verklaren. Dat is de reden waarom ik mijn vragen heb gesteld. De antwoorden daarop vind ik op zichzelf genomen wel duidelijk. Per 8 maart 2003 expireert de wet. Dan zullen 150 à 160 personen die door de rechter zijn veroordeeld en gestraft, moeten worden heengezonden. Het is de vraag of de straf dan ooit nog geëxecuteerd zal kunnen worden. Ten aanzien van 450 personen, die momenteel in voorlopige hechtenis verblijven, heeft de minister in zijn antwoord aangegeven dat een heenzendings- of uitzettingsbeleid niet mogelijk is. Het heeft grote consequenties voor het aanzien van de rechtsstaat en voor het gezag van de rechter als wij op die manier omgaan met rechtspraak die heeft plaatsgevonden op basis van een wet die, hoe je het ook wendt of keert, mede door deze Kamer is aangenomen.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Waar staat nu precies dat er ook veroordeelden zullen worden heengezonden?

De heer **Van de Beeten** (CDA): Dat kunt u afleiden uit het slot van het antwoord op vraag een, omdat van het totale aantal personen van 800 dat gedetineerd is, 80% preventief gehecht is. Dit betekent dat circa 20% als veroordeeld kan worden aangemerkt. Verderop, in het antwoord op vraag twee, staat dat 70% van die 80% niet in de termen valt voor heenzending of uitzetting. Dan gaat het om ongeveer 450 personen. Dit zijn nogal aanzienlijke aantallen.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Daarbij gaat het nog steeds om preventief gehechten!

De heer **Van de Beeten** (CDA): Die 450 personen zijn de preventief gehechten. Samen met de 160 veroordeelden hebben wij het over 610 personen die op 8 maart 2003 zullen worden heengezonden zonder dat er gratiëring of enige andere beleidsoverweging aan ten grondslag ligt.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Waar staat nu dat zij heengezonden zullen worden?

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Het alternatief is dat zij in het reguliere gevangeniswezen worden ondergebracht. Dan komen wij terecht in de situatie waar de fracties die zich vorig jaar tegen de aanneming van het wetsvoorstel hebben verzet, op hebben gewezen, namelijk dat zaken in het gedrang komen die normaal gesproken zouden leiden tot veroordelingen van verkrachters, van overvallers, van inbrekers enzovoort. Dit is precies hetgeen de huidige minister, evenals zijn voorganger, tracht te voorkomen, door te zeggen: geef mij nu de gelegenheid om het reguliere gevangeniswezen verder uit te breiden door meer cellen te bouwen en ervoor te zorgen dat straks ook de drugskoeriers in het reguliere gevangeniswezen kunnen worden opgenomen. In september vorig jaar is deze minister bovendien al tegemoet gekomen aan de wens om in te gaan op voorstellen om over te gaan tot heenzendingsbeleid. In dat opzicht is hij inhoudelijk al tegemoet gekomen aan de bezwaren van de fracties in deze Kamer die zich voor controversieelverklaring hebben verklaard, zowel bij de behandeling als later. Het is dan toch een beetje merkwaardig om dan de minister desalniettemin de middelen uit handen te slaan.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Volgens mij zijn wij het grotendeels eens. In het reguliere gevangeniswezen zullen 160 mensen voor een prop gaan zorgen.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Daarbij komen 450 voorlopig gehechten die niet in aanmerking komen voor uitzetting of heenzending.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): De heer Van de Beeten zegt dat er veroordeelden zullen worden vrijgelaten, maar eigenlijk gaat het om 160 mensen die in het reguliere gevangeniswezen worden opgenomen.

De heer **Van de Beeten** (CDA): En daardoor kunnen mensen aldoor niet veroordeeld of vastgezet worden.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Is de heer Van de Beeten het niet met mij eens dat wij een jaar de tijd hebben gehad om op die situatie te anticiperen? Op een totale gevangenis capaciteit van 11.000 zijn 160 plaatsen toch niet zo bijster indrukwekkend? Dat kun je toch in een jaar wel oplossen door uitbreiding? De noodwet was toch ook bedoeld om andere alternatieven aan te boren?

De heer **Van de Beeten** (CDA): Dit is op zichzelf genomen juist. Ik denk echter dat wij heden met een ander fenomeen te maken hebben dan ten tijde van het aannemen van de wet. Uit de tussenrapportage van de minister die in december in de Tweede Kamer is besproken, blijkt dat steeds meer drugskoeriers het materiaal op het lichaam dragen. Hierdoor kunnen veel grotere hoeveelheden worden meegenomen dan vroeger, toen het overgrote deel van de drugskoeriers uit bolletjesslikkers bestond. Zoals u weet, wordt de hoogte van de straffen door de hoeveelheid meegenomen cocaïne bepaald. Dit betekent dat er veel langere straffen worden opgelegd dan vorig jaar was te voorzien. Dientengevolge ontstaat er een verdere problematisering van de gevangenis capaciteit. Met andere

woorden, als ik die gegevens tegen elkaar afweeg, vind ik het standpunt van de regering inzake dit wetsvoorstel redelijk. Ik vind ook dat de consequenties voor het aanzien van de rechtsstaat en het gezag van de rechterlijke macht te zwaarwegend zijn om te beslissen, mee te gaan in het controversieel verklaren van dit wetsvoorstel, juist nu de minister een beleid heeft ingezet dat tegemoetkomt aan de bezwaren van de minderheid van de Kamer.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Als ik mijnheer Van de Beeten goed begrijp, betekent dit dat de noodwet juist wel effectief is geweest. Zij heeft namelijk geleid tot een verschuiving van de criminaliteit van bolletjesslikkers naar grotere drugskoeriers die meer drugs bij zich dragen. De heer Van de Beeten weet ook dat de rechtbank Haarlem heeft bepaald dat bolletjesslikkers maximaal drie maanden in de noodopvang mogen verblijven en daarna regulier moeten worden geplaatst. Wij blijven dus met het probleem in de reguliere opvang kampen, of wij dit wetsvoorstel nu controversieel verklaren of niet.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik onderken dat er een probleem blijft bestaan. Ik vind echter niet dat wij dit op dit moment nog een keer kunnen verergeren door te beslissen, de noodwet te laten expireren. Ik vind dat te ver gaan.

De heer **Rosenthal** (VVD): Mijnheer de voorzitter. Wij spreken over de verlenging van de werkingsduur van de Tijdelijke wet noodcapaciteit drugskoeriers. Alleen al de uitdrukking "noodcapaciteit drugskoeriers" geeft aan hoe dringend de problematiek die voorligt is. De fractie van de VVD acht het beeld en de feiten die zich zouden kunnen voordoen bij expiratie van de wet per 8 maart zeer negatief. Zij heeft aan de brief van de minister ontleend dat dit een aantal buitengewoon ongunstige effecten zou kunnen hebben. Zij acht het dringend nodig dat de Kamer het wetsvoorstel Verlenging werkingsduur Tijdelijke wet noodcapaciteit drugskoeriers behandeld wordt.

Het valt de fractie van de VVD steeds weer op dat het gaat om categorieën personen, drugskoeriers, bolletjesslikkers, die voor een deel met gevaar voor eigen leven hun praktijken plegen uit te oefenen. Bij de behandeling van het wetsvoorstel destijds heb ik er al op gewezen, dat elk beeld van heenzending of terugzending van drugskoeriers, zeker ook van bolletjesslikkers, de fractie van de VVD als niet betamelijk voorkwam.

Het betekent immers dat je wat dat betreft terecht komt in een sfeer waarin nogal laconiek omgegaan wordt met het risico van recidive.

Wat betreft de problematiek van het controversieel zijn in relatie tot dit wetsvoorstel geldt voor mijn fractie vrij dwingend dat ten aanzien van de afweging tussen de numerieke verhoudingen, de substantiële minderheid, en de materie die hier voorligt, heel duidelijk de materiële kant van dit wetsvoorstel de doorslag geeft. Om die reden heeft de fractie van de VVD er geen enkele behoefte aan om dit wetsvoorstel controversieel te verklaren en dringt zij aan op een snelle behandeling ervan.

De heer **Bierman** (OSF): Mijnheer de voorzitter. Ik wil graag van deze gelegenheid gebruikmaken om aan te geven waarom de OSF vrij recent haar steun aan de verdere behandeling van dit wetsvoorstel heeft opgezegd. De eerste reden is hier al vele malen genoemd, te weten de potentie dat zich andere politieke verhoudingen gaan voordoen waardoor een minderheid van nu straks een minderheid kan worden. Ook wanneer dat laatste niet het geval zou zijn, zou ik mij overigens achter het verzoek tot het controversieel verklaren van het wetsvoorstel hebben gesteld. Ik ben namelijk van mening dat het ongeschreven staatsrecht de laatste tijd een beetje aan slijtage onderhevig is en er derhalve een erg krappe interpretatie plaatsheeft van wat nog een aanmerkelijke minderheid is. Vanuit die overwegingen heeft de OSF zich gesteld achter die aanmerkelijke minderheid in de hoop dat de grote fracties dit een nog aanmerkelijkere minderheid zijn gaan vinden.

De **voorzitter**: Het betreft hier een ordedebat waarin de mogelijkheid van een tweede termijn is voorzien, voor ten hoogste de helft van de spreektijd van die in eerste termijn. Ik constateer dat geen van de leden daarvan gebruik wenst te maken. Dan stel ik voor, na de lunchpauze te stemmen en daarmee te beslissen of er sprake is van een controversieelverklaring door deze Kamer. Ik constateer dat de Kamer zich met dit voorstel kan verenigen.

**

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:

- de brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de verenigbaarheid van artikel 81 Provinciewet met artikel 128 Grondwet en over de motie-Platvoet c.s. inzake evaluatie van de Wet dualisering provinciebestuur.

De beraadslaging wordt heropend.

De heer **Witteveen** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. De brief van de minister gaat onder andere in op de motie-Platvoet 2. De toelichting daarbij kan wat onze fractie betreft betrekkelijk kort zijn. Wij hebben bij het debat over de wet zelf gesteld dat de analogie tussen de dualisering bij de gemeentebesturen en het provinciale bestuur te ver is doorgevoerd. In dat licht bezien is hetgeen de motie-Platvoet beoogt, buitengewoon wenselijk. Het leidt tot een herbezinning op de reikwijdte van het doorvoeren van de dualisering. Wij zullen deze motie dus steunen.

Wij hebben geconstateerd dat de minister in zijn brief vooral zijn eerdere argumentatie op elegante wijze herhaalt, maar wij hebben daar geen aanleiding in gezien om ons standpunt te veranderen.

Een andere kwestie, die aanmerkelijk lastiger is, betreft de onverenigbaarheid van artikel 81 Provinciewet met artikel 128 Grondwet. Het gaat dan over autonomie en medebewind. Daarover is in de loop van de tijd in de stukken en het gevoerde debat een steeds complexere en verre van duidelijke discussie ontstaan tussen de regering

en de heer Dölle. Dat was voor onze fractie aanleiding om een aantal handboeken te raadplegen op het gebied van het gemeenterecht. Daaruit kwam duidelijk de indruk naar voren dat de heer Dölle het wel eens bij het rechte eind zou kunnen hebben, als je het bekijkt vanuit de gemeenterechtelijke dogmatiek. Dat riep de vraag op waarom dat voor de CDA-fractie geen aanleiding was geweest om tegen de wet te stemmen.

Ik wil niet pretenderen zelf over voldoende deskundigheid te beschikken om in dit dispuut tussen beiden te komen. Er kwamen echter enkele vragen bij mij op, die ik zowel aan de regering als aan de heer Dölle wil stellen. Het probleem was aanvankelijk dat men een wenselijke wijziging van de dualisering beoogde, die op gespannen voet stond met de letter van de Grondwet. Het zou de koninklijke weg geweest zijn om te stellen dat dan meteen de Grondwet herzien zou moeten worden en dat vervolgens de organieke wet aangepast zou kunnen worden. Op deze wijze zou het in feite behoren te gaan. Dit is echter een zeer vervelende conclusie, want het zou erg lang wachten betekenen. Voor een grondwetsherziening staat zeker zes jaar. In Nederland wordt de koninklijke weg dan ook alleen maar bewandeld bij controversiële voorstellen, waarvan het draagvlak omstreden is. We doen dat bijvoorbeeld bij het referendum. Er is overigens iets raars in die herziening in verband met het referendum. In de letterlijke tekst van de Grondwet wordt het referendum niet genoemd. Het is naar de letter gesproken dus helemaal niet in strijd met het referendum. Wij nemen alleen op gezag van professor Kortmann aan dat ook als het er niet staat, het referendum moeilijk te rijmen is met de bepalingen over het proces van wetgeving. De koninklijke weg wordt daar dus gevolgd, met zoals een ieder weet heel weinig kans op succes.

Er is misschien een alternatief dat een uitweg kan bieden uit deze impasse. Ik wil de mening daarover graag horen. Ik zal dat alternatief de duidelijke weg noemen. Het betekent dat de regering aangeeft dat er strijd bestaat tussen deze wet en de Grondwet en ernaar streeft om zo snel mogelijk de Grondwet aan te passen aan de nieuwe inzichten. We zien ook bij de Tijdelijke referendumwet dat dit in theorie alvast een referendum mogelijk maakt, al is hier nog nooit gebruik van gemaakt. We hebben het puur over theoretisch staatsrecht. Het geeft aan in welke richting men wil gaan. Dit heeft als voordeel dat men niet tot een zeer ingewikkelde interpretatie van de gemeenterechtelijke dogmatiek hoeft over te gaan met alle verwarring vandien.

Zou het niet het beste zijn, zo vraag ik de minister, om het gelijk van de heer Dölle toe te geven en te stellen dat het nodig zal zijn om de Grondwet aan te passen en daar stappen toe te nemen? Ik vond de tekst op bladzijde 3 van de brief op dit punt hoopgevend. Daar wordt gezegd dat de bereidheid bestaat om ook deze kwestie mee te nemen in een onderzoek naar eventuele aanpassingen van hoofdstuk 7 van de Grondwet.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. De minister behandelt in zijn brief twee thema's die twee weken geleden aan de orde waren, toen wij de Wet dualisering provinciebestuur bespraken. Ik zal vooral op het tweede

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

thema ingaan, namelijk zijn argumenten tegen de motie die mijn naam mag dragen, maar gelukkig wel met c.s. erachter.

De minister schrijft in de brief dat de essentie van de dualiseringsoperatie is: het aanbrengen van een scheiding tussen bestuur en controle op bestuur. Dat is volgens mij niet het hoofddoel van de dualiseringsoperatie. Het hoofddoel van die operatie is om een levendige politiek te krijgen in de gemeente en de provincie, en herkenbaarheid en transparantie. Dat zijn de twee trefwoorden waarmee het rapport van Elzinga opent.

De huidige verhouding tussen raad en college en tussen provinciale en gedeputeerde staten is al uit balans, schrijft de minister. Dat is zo. Dat is anders dan de monistische wet beoogt, omdat daarin wordt gesproken over het hoofdschap van de gemeenteraad en provinciale staten, terwijl B&W en gedeputeerde staten nu die macht hebben.

De minister schrijft vervolgens dat met de dualisering de consequentie wordt getrokken uit deze discrepantie en de ongelijke balans wordt geformaliseerd door de overdracht van bestuursbevoegdheden van raad naar college te bewerkstelligen. Daar kunnen, willen en hoeven wij niet mee te leven. Het is ook strijdig met een andere doelstelling van Elzinga, namelijk versterking van de positie van de raad.

Ik kan niet nalaten nog een keer op te merken dat Elzinga later heeft toegegeven dat er een strijdigheid in zijn advies zit. Dat is inmiddels ook in de vakliteratuur doorgedrongen. De heer Dölle wees op een recente pocket van Brederveld over gemeenterecht. Dat is wellicht de lectuur die de heer Dölle op zijn nachtkastje heeft liggen. Dat is niet de literatuur waar ik het eerst naar grijp, maar toen ik het las, vond ik het steeds aardiger worden, en niet alleen omdat de Eerste Kamer een pluim kreeg, omdat zij de Wet dualisering gemeentebestuur beter had behandeld dan de Tweede Kamer. Dat is leuk om te lezen, maar daar gaat het in deze discussie niet om. In dit recente boek wordt de overdracht van bevoegdheden van raad naar college gehekelde. De heer Brederveld verzucht: Als zo ongeveer de hele bestuursbevoegdheid naar het college gaat, zou dan de burgerij weten wie zij slecht bestuur moet aanwrijven?

De minister schrijft dat door de continuering van de omvangrijke bestuurlijke functie de staten te zeer gericht blijven op de daardoor gedicteerde interactie met gedeputeerde staten. Veel kleiner werk is al gedelegeerd aan gedeputeerde staten. Ik zou zeggen: laat de volksvertegenwoordiging zelf uitmaken wat zij wil delegeren in plaats van dat wettelijk van bovenaf vast te leggen.

Dan zegt de minister: zelf besluiten nemen en de controle daarop moeten niet in één hand zijn. Is dat in de huidige monistische situatie wel het geval? De gemeenteraad besluit, maar B&W voeren uit. Op die uitvoering van de besluiten moet de controletaak gericht zijn. Door de ontvlechting van het raadslidmaatschap en het wethouderschap, door de ontvlechting van het statenlidmaatschap van provinciale en gedeputeerde staten, is er een zuiverdere verhouding gekomen in die controletaak. Dat vind ik een belangrijk punt, maar dat is iets heel anders dan het overdragen van bevoegdheden.

De minister bestrijdt in zijn brief het door mij geschetste beeld dat provinciale staten of de gemeenteraad de over te dragen bestuursbevoegdheid, die bij B&W of gedeputeerde staten terecht komt, in de beslotenheid van hun collegevergadering tot uitdrukking moeten brengen. Die beslotenheid lijkt mij moeilijk te bestrijden, behalve als de regering had voorgesteld om de openbaarheid van B&W- en gedeputeerde-statenvergaderingen wettelijk voor te schrijven, waarvoor ik heb gepleit bij de behandeling van de Wet dualisering gemeentebestuur, maar dat is niet het geval. De actieve informatieplicht waar de minister op wijst, kan alleen achteraf bestaan, als het besluit al is genomen. Hetzelfde geldt voor de besluitenlijsten.

Er is nog weinig aandacht besteed aan de vraag, wanneer in de nieuwe situatie nu het rechtsgeldige besluit is genomen. Dat lijkt mij te zijn genomen op het moment dat gedeputeerde staten of burgemeester en wethouders zo'n besluit hebben genomen. Hoe zit het dan met de positie van de gemeenteraad of provinciale staten om achteraf controle uit te oefenen en nog wijzigingen in dat besluit aan te brengen? De rechtsgeldigheid staat dan immers al vast. Als de staten of de raad dan alsnog wijzigingen aanbrengen, zal men met rechtsgedingen en schadeclaims op de proppen komen. Dat zou naar mijn mening een ongekende groei van de juridisering van de lokale politiek met zich brengen.

De minister zegt dat wij ons daar niet zo druk om moeten maken. Hij verwijst daarbij naar de Tweede Kamer, die toch ook niet alleen maar besluiten becommentarieert. Ik vind de vergelijking met de Tweede Kamer echt mank gaan. Ten eerste is de Tweede Kamer natuurlijk medewetgever en ten tweede bestaat deze uit fulltime politici die ondersteund worden door honderden medewerkers. Daar steken leden van de gemeenteraden of de staten toch wel schril bij af. Het aantal leden van de staten moet omlaag en het hobbyïsme wordt in de stukken van de regering gepredikt. Het lidmaatschap moet een bijbaantje in de avonduren blijven en er kan geen stuiver bij de vergoeding voor statenleden. Naar mijn mening kan de controletaak voorwaarden onder dergelijke voorwaarden nooit optimaal worden vervuld.

De minister schrijft het onwenselijk te vinden dat wij in de motie de discussie over de verdeling van bevoegdheden buiten de orde willen verklaren. Dat staat helemaal niet in de motie. Daarin wordt voorgesteld om een pas op de plaats te maken en de evaluatie af te wachten. De minister schrijft voorts dat wij niet over een volledig beeld met betrekking tot de overdracht van de medebewindbevoegdheden beschikken. Dat begrijp ik niet zo goed. Wij kennen immers de conceptwetsvoorstellen die om advies naar de VNG en het IPO zijn gestuurd. Ik heb vorige week voorbeelden van de provinciale overdracht van bevoegdheden genoemd, maar ik wil hier nog wel even wat voorbeelden van de gemeentelijke overdracht van bestuursbevoegdheden noemen. Dat ligt er namelijk niet om. Ik geef slechts een greep. Het gaat bijvoorbeeld om het instemmen met de vestiging van een casino, het aanwijzen van plaatsen voor naaktrecreatie, het beleid ten aanzien van begraaftplaatsen, het vaststellen van een rampenplan, het beleid ten aanzien van lokale media,

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de subsidie voor monumentenzorg, het vestigingsbeleid ten aanzien van openbare scholen, het vaststellen van een onderwijsachterstandenplan, de onteigening, het beleid ten aanzien van de zondagsrust en de subsidies in het kader van het welzijnsbeleid. In de wet inzake de overdracht van medebewindbevoegdheden worden al deze bevoegdheden overgeheveld van de raad naar het college. Het zijn allemaal zaken die roering kunnen veroorzaken en waarvan wij vinden dat de gemeenteraad bij uitstek het platform moet zijn waarop die beslissingen worden genomen.

De minister houdt in zijn drie pagina's lange brief vol dat de dualisering moet doorgaan. In de allerlaatste zin van die brief staat met betrekking tot de overdracht van gemeentelijke en provinciale bevoegdheden dat "nogmaals kritisch zal worden gezien of deze in dat licht houdbaar zijn". Dat laatste zinnetje roept drie vragen op. Hoezo "nogmaals kritisch gezien"? Is het al eens eerder gezien? Heeft dat dan geleid tot het indienen van de conceptvoorstellen zoals wij die nu kennen? De minister zegt "in dat licht". In welk licht gaat hij het opnieuw bezien? Bedoelt de minister nu te zeggen dat hij, in tegenstelling tot het debat van twee weken geleden, alsnog bereid is om dit soort bevoegdheden, die bij uitstek de belangen van de lokale gemeenschap raken, bij de gemeenteraad te laten rusten? Is dat nu de essentie van zijn toezegging? Is hij dus bereid om de wet op al dat soort punten te wijzigen voordat hij haar indient bij de Tweede Kamer?

De heer **Luijten** (VVD): Ik ben het met de heer Platvoet eens dat er nu een hele lijst van bevoegdheden ligt. Wij moeten het er nog maar eens over hebben of die allemaal integraal overgeheveld moeten worden. Dat vind ik legitiem. Laten wij dat hier vooral dan ook een keer bespreken! Het is echter de vraag of daarvoor een evaluatie nodig is, waarmee het proces zal worden opgehouden? De heer Platvoet is nu al duidelijk van mening dat een aantal zaken niet moet worden overgeheveld. Dan hoeft hij zich toch niet te verschuilen achter een evaluatie! Dan zegt hij dat toch gewoon tijdens de behandeling in deze Kamer.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Die evaluatie is zinvol. De minister heeft dat ook toegegeven in de beantwoording van de schriftelijke vragen. In de evaluatie moet duidelijk worden in hoeverre de wet die wij twee weken geleden hebben aangenomen effect heeft op de machtsbalans tussen gedeputeerde staten en provinciale staten. Eenzelfde vraag wordt gesteld bij de evaluatie dualisering gemeentebestuur. Een en ander is van belang omdat de overdracht van bevoegdheden bij dit alles een eigen rol gaat spelen. Alvorens door te gaan op dit traject moeten wij ons afvragen hoe het zit met de effecten op de machtsbalans. Daarom is het zinvol de wet af te wachten. Ik nodig de regering uit om te wachten met indiening.

Het eerste deel van de brief gaat over de onverenigbaarheid van artikel 81 van de Provinciewet met artikel 128 van de Grondwet. Vooralsnog delen wij de opvatting van de CDA-fractie dat artikel 128 van de Grondwet het niet mogelijk maakt dat, bijvoorbeeld, het college van B en W bevoegdheden die niet voortvloeien uit de wet toekent aan een commissie zonder dat de

gemeenteraad daartoe een besluit heeft genomen. In de provincie bestaat een analoge situatie. Toch maakt artikel 81 van de Provinciewet het mogelijk dat GS bevoegdheden overdragen aan een ander orgaan dan de staten, zonder dat de staten daarin besluiten hebben genomen.

De minister zegt dat toekennen iets anders is dan overdragen. De Grondwet spreekt van het toekennen van bevoegdheden, wat de minister vernauwt tot decentrale regelstelling bij verordening. Het gaat volgens hem om bevoegdheden die zijn vastgelegd in een verordening. Het artikel in de Grondwet spreekt echter van regeling en bestuur. Dat betekent dat volgens de Grondwet bevoegdheden met betrekking tot bestuur, anders dan in een verordening vastgelegd, niet mogen worden toegekend aan andere organen zonder toestemming van raad of staten. Ik vind het vrij logisch dat de Grondwet het op deze manier formuleert. De Grondwet vormt de neerslag van het monistische systeem dat wij kennen op lokaal en provinciaal niveau. In de Grondwet staat niet voor niets dat aan het hoofd van de gemeente de raad staat. Vanuit die monistische traditie en logica is het logisch dat de gemeenteraad of de provinciale staten toestemming moeten geven voor het uitlenen van een bevoegdheid door B en W aan een ander orgaan dan de klassieke drie van het gemeentebestuur. Ik wacht op dit punt het debat af dat de heer Dölle met de minister zal voeren.

De heer **Dölle** (CDA): Voorzitter. De brief van de regering is deels mosterd na de maaltijd, nu de Provinciewet de vorige keer is aanvaard. Daarom is de brief nog wel gewaardeerd. De brief is ook van belang. Het eerste deel handelt over de verenigbaarheid waar ook de voorgaande sprekers hebben gesproken: de verenigbaarheid van artikel 81 van de Provinciewet, en dus eigenlijk die van artikel 83 van de Gemeentewet, en artikel 128 van de Grondwet. De regering besluit, zulks in afwijking van haar stellingname in de tijdens de plenaire zitting teruggenomen nadere memorie van antwoord, dat het verenigbaar is. Wij zijn hiervan niet overtuigd. Ik benadruk bovendien dat het praktische belang van deze kwestie niet gering is. Als de regering gelijk heeft, kan het college haar autonome bevoegdheden overdragen buiten de raad om, aan commissies zoals sportraden, wijkcommissies en dergelijke. Dat is een breuk met het gemeenterecht tot nu toe, zij het dat het bepaald niet onlogisch is vanuit de dualistische doctrine. De vraag is of de regering gelijk heeft. Wij betwijfelen dat.

Ik zet de vier stukken nog eens op het spel. In artikel 124, lid een, van de Grondwet staat dat voor gemeenten en provincies de bevoegdheid tot regeling en bestuur inzake hun huishouding aan hun besturen overgelaten. Dat is de fameuze autonomie. Artikel 125, lid twee, zegt dat van het bestuur van de provincie, naast de staten, gedeputeerde staten en de commissaris deel uitmaken.

Vervolgens staat er in artikel 128 dat behalve in gevallen van herindeling de toekenning van bevoegdheden als bedoeld in artikel 124¹, de autonomie dus, aan andere organen dan die genoemd in artikel 125, dus aan andere

organen dan GS en de CvdK, alleen door provinciale staten geschieden. Artikel 81 geeft kort gezegd wel de bevoegdheid aan het college om die bevoegdheden over te dragen. Op het eerste gezicht zou je zeggen dat die teksten vrij helder zijn, maar ook wij hebben, evenals de heer Witteveen, nog eens naar de literatuur gekeken.

Op bladzijde 13 en 96 van het nieuwe boek Gemeenterecht van de heer Brederveld staat dat de Dualiseringswet gemeente in strijd is met artikel 128 Grondwet. Kummeling en Zijlstra schrijven in tekst en commentaar van de Provincie- en de Gemeentewet op bladzijde 372: "De raad is bij de bevoegdsoverdracht (art. 165 vóór de dualisering) betrokken omdat art. 128 Grondwet de eis stelt dat de raad wordt ingeschakeld bij overdracht van autonome bevoegdheden." Faber, de indiener van het amendement van artikel 128 Grondwet zegt op 27 februari 1979 in de Tweede Kamer: "Het moet als regel tot de exclusieve bevoegdheden van de direct gekozen organen behoren, in casu de raad en provinciale staten, om te beoordelen en te beslissen of binnengemeentelijke en binnenprovinciale decentralisatie gewenst en noodzakelijk is." Akkermans en Koekoek schrijven in hun commentaar op de Grondwet: "De betekenis van artikel 128 is vooral daarin gelegen dat behalve bij gemeentelijke herindeling de binnengemeentelijke en binnenprovinciale decentralisatie uitsluitend kan plaatsvinden door de raad resp. provinciale staten." Kortmann schrijft in Constitutioneel Recht op bladzijde 462: "Behalve in het geval van herindeling is attributie van autonome bevoegdheden aan andere ambten dan PS en GS slechts mogelijk door provinciale staten." Van der Pot en Donner schrijven op bladzijde 756 dat alleen de gemeenteraad bevoegd is tot binnengemeentelijke decentralisatie. De heer Koning, daarvan hebben wij al gewag gemaakt in de schriftelijke voorbereiding, heeft dat ook in twee artikelen benadrukt.

De regering voert in haar oordeel aan dat het scheppen van mogelijkheden voor het college en de commissaris om buiten PS om hun bevoegdheden aan commissies over te dragen, binnenprovinciale decentralisatie, wel verenigbaar is met artikel 128 vanwege twee argumenten.

1. Artikel 128 Grondwet ziet op toekennen en artikel 81 op overdragen. De opvatting dat zulks verschil maakt, krijgt voor zover ik kan zien geen steun in de literatuur.

Bovendien wijs ik er ten overvloede nog op dat ten tijde van de Grondwetsherziening de redactie van het betrokken artikel uit de Provinciewet wel degelijk het woord "toekennen" bevatte. Dat woord verdween in 1997 bij de Aanpassingswet AWB I. Die redactionele wijziging kan uiteraard niet het grondwetsbereik verminderen en beoogde dat ook niet.

2. Wat ons betreft is het tweede argument het wezenlijke argument van de regering. Het gaat in artikel 81 Provinciewet niet om autonome bevoegdheden, want die berusten bij provinciale staten. Dus kan het college van GS die bevoegdheden niet overdragen. Dit lijkt ons het hoofdargument van de regering, waardoor het andere argument overigens overbodig wordt.

Dan zijn wij voor de zoveelste keer terug bij het punt dat steeds weer opduikt: de opvatting van de regering dat de bevoegdheden van het college, zoals de

voorbereiding en de uitvoering van raadsbesluiten, het personeelsbeleid, het beheer van kerkhoven en alle andere taken van dagelijks bestuur geen autonome bevoegdheden zouden zijn. Wij hebben al meermalen gezegd dat die opvatting -- ik verwijs naar eerdere debatten -- slecht uitwerkt op het gemeenterecht en op de positie van de raad.

Het tweede deel van de brief is bijzonder welkom, want de regering zegt daarin toe bij de Grondwetsherziening, voor zover het kan finaal, in te gaan op de discussie over hoofdstuk 7 en op de begrippen "autonomie" en "medebewind". Ik heb er de vorige keer op gewezen dat de botsing tussen parlement en regering over beide begrippen zeer ver teruggaat, bijna 30 jaar langzamerhand, en het is goed dat er nog eens nadrukkelijk op wordt ingegaan. Die botsing was zichtbaar bij de Grondwetsherziening van 1983. Toen is het amendement-Faber ingediend. Die botsing was zichtbaar bij de herziening van de Gemeentewet. Toen is het amendement-Schutte ingediend. Kennelijk is dat nog niet uitgesproken. Op de vraag van de heer Witteveen waarom wij als fractie de wet verworpen hebben, moet ik antwoorden dat dit ene punt, dat op het allerlaatste moment nog na de receptie bij de Koningin naar voren kwam, ons niet de moed gaf om de gehele dualiseringsoperatie, waar zoveel provincies al mee bezig waren, in de waagschaal te stellen.

Overigens geven ook wij toe dat uiteindelijk de interpretatie van verenigbaarheid bij de wetgever ligt.

De CDA-fractie heeft de eerste motie-Platvoet gesteund, zij het met de motivering dat de motie enerzijds te ver gaat omdat alle overdrachten worden tegengehouden en anderzijds niet ver genoeg gaat omdat de discussie is losgekoppeld van de herziening van de Grondwet. Daar ging de suggestie vanuit dat, als de evaluatie zou leren dat het prima gaat, alles integraal over zou kunnen.

Vanaf het begin heeft de CDA-fractie de volgende benadering gehanteerd. Zij gaat akkoord met de hoofdmomenten van de dualisering: ontkoppeling van het ambt van wethouder en raadslid, de wethouder van buiten de gemeente, het overbrengen van het gezag over het ambtelijk apparaat en versterking van de financiële functie van de raad en overige controlerende functies. Daarom hebben wij voor de dualisering gestemd.

Er is echter voor de fractie één element omstreden, te weten het integrale transport van zware bestuursvoegdheden naar het college. Het eerste bezwaar is constitutioneel van aard. Naar onze opvatting verzet het hoofdschap van de raad zich tegen een totale en integrale overbrenging. Wij stellen vast dat in het wetsvoorstel Dualisering provinciebestuur en gemeentebestuur zo'n transport dan ook niet heeft plaatsgevonden. Er zijn wel enkele bevoegdheden overgebracht, maar lang niet alle omdat ook naar het oordeel van de regering het hoofdschap van de raad een integraal transport in de weg staat. Dan zou eerst de Grondwet moeten worden herzien. Hierbij ging het dus om de autonomie. De door ons gesteunde motie-Platvoet betrof voornamelijk de toekomst waarin het gaat om de honderden medebewindsbevoegdheden die zouden worden overgebracht. In die motie wordt het overbrengen afhankelijk gesteld van de evaluatie van de verhuizing van

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de vijf, zes bevoegdheden naar het college in het kader van de dualisering.

In de tweede plaats hadden wij een "democratisch" motief. Besluitvorming in de raads- en statenzaal heeft in sommige situaties duidelijke pluspunten vergeleken bij die in colleges. Wij hebben, wellicht tot vervelens toe, daarop vanaf het begin de nadruk gelegd. Het gaat om beraadslagingen en besluitvorming in het openbaar, het besluit is amendeerbaar, de oppositie kan meedoen, in sommige gevallen is het besluit zelfs referendabel voor wie daar prijs op stelt, de algemene inspraakverordening is van toepassing en het is helder op welk moment de rechtspersoon gebonden is. Er zitten kortom enkele voordelen aan dit type besluitvorming vast. Er zijn echter ook enkele nadelen, zoals de curatele door gedeputeerden en wethouders. Dit nadeel is echter minder belangrijk geworden door de ontkoppeling van ambten. Een ander nadeel is wellicht dat de besluitvorming trager verloopt. Dit nadeel moet echter worden afgewogen tegen de voordelen. Wij verzetten ons overigens niet tegen de overbrenging van bevoegdheden als zodanig. De meeste kunnen zo worden overgebracht. Het gaat ons om zware bestuursbevoegdheden: besluiten die meer zijn dan uitvoering, die forse implicaties hebben en de lokale samenleving danig kunnen beroeren. Dit type besluiten moet niet worden ingekaderd in een context die vergelijkbaar is met de verhouding tussen regering en Tweede Kamer. De hoofdverantwoordelijke -- of, zo men wil, de eindverantwoordelijke -- moet deze besluiten nemen, te weten provinciale staten. Die neiging is overigens ook landelijk zichtbaar ondanks de totaal andere historische context van de relatie tussen regering en Tweede Kamer. Ook daar bloeien allerlei figuren op zoals de PKB, de amenderende motie, het voorhangbesluit e.d. Die figuren strekken er feitelijk toe dat de Kamer het laatste woord in een besluit wil.

Het is dus vanwege het constitutionele en democratische argument dat wij ons verzetten tegen een integraal transport. Daarom steunden wij indertijd de eerste motie van de heer Platvoet, waarin wordt gevraagd om uitstel van de beslissing tot de evaluatie van het transport van de vijf, zes bevoegdheden bij eerdere wetten.

Er ligt nu een tweede motie van de heer Platvoet. De minister heeft een brief gestuurd waarin hij de Kamer tegemoet lijkt te komen. Hij zegt toe nog eens te zullen onderzoeken of het wetsvoorstel niet te ver gaat. Verder heeft hij goede nota genomen van de aarzelingen in deze Kamer, aarzelingen die inmiddels Kamerbreed worden geuit. Ook heeft hij goede nota genomen van de motie-Platvoet en de opmerkingen die daarover in deze Kamer zijn gemaakt.

Graag horen wij een nadere reactie van de regering. Er zit in die brief namelijk toch een soort spanning tussen het algemene transport van bevoegdheden, de inrichting van het lokale bestuur zoals die hier op het Binnenhof voor wenselijk wordt gehouden, en de toezegging met de vier elementen die ik net noemde.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Na de voorgaande sprekers vraag ik mij af wat er inhoudelijk nog valt toe te

voegen; hun opmerkingen over de brief van de minister van 20 januari jongstleden lijken mij vrij uitputtend. Ik kan daarom vrij kort zijn en volledig aansluiten bij wat de heer Dölle en anderen vóór hem zeiden. Hetgeen de minister schreef over de verenigbaarheid van artikel 81 Provinciewet met artikel 128 Grondwet heeft onze fracties eigenlijk alleen maar gesterkt in de conclusies die wij veertien dagen geleden al formuleerden, namelijk dat met dit artikel wordt gebalanceerd op de rand van het constitutioneel mogelijke en toelaatbare. Die conclusie meen ik voorshands overeind te kunnen houden, juist met deze brief in de hand. De motie-Platvoet hebben wij, zoals bekend, niet medeondertekend. Dat wil niet zeggen dat er bij onze fracties geen sympathie voor die motie is, met name voor wat ik als de kern beschouw, namelijk een pas op de plaats maken voordat wij verdergaan met overdracht en overheveling van bevoegdheden. Ik onderstreep graag de opmerking van de heer Dölle dat er bij de zware medebewindsbevoegdheden een nu nog niet zo scherp te trekken, maar wel een duidelijke grens is. Met andere woorden: voor een algehele overheveling, zeker van die categorieën bevoegdheden, zouden onze fracties niet enthousiast te maken zijn.

Gegeven onze opstelling van veertien dagen geleden ten opzichte van het wetsvoorstel als zodanig, waarbij wij de nodige reserves naar voren brachten, en in de lijn van ons aandrigen op het aanzien van de evaluatie van de Wet dualisering gemeentebestuur bij het hele wetsvoorstel dualisering provinciebestuur, lijkt het mij niet vreemd dat wij voorshands de sympathie voor de motie-Platvoet kunnen handhaven, al zijn wij even benieuwd als anderen naar het antwoord op de concrete vragen over de laatste zin van de brief. Ik wil nergens op vooruitlopen, maar op voorhand kan ik daarin geen groot houvast vinden voor de stelling dat de medebewindsbevoegdheden nu heel anders gaan uitpakken dan veertien dagen geleden het geval zou zijn geweest.

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. De minister was twee weken geleden zo onder de indruk van het debat, dat hij het nodig vond om een uitgebreide brief te sturen. Daardoor hebben wij vandaag in feite een derde termijn. Ik dank hem in ieder geval voor de brief. De discussie over de vraag of er een strijd bestaat tussen artikel 81 Provinciewet en artikel 128 Grondwet wordt langzamerhand een dispuut tussen hooggeleerden. Ik sluit mij aan bij de conclusie die de heren Witteveen en Dölle hebben getrokken: laten wij dit onderwerp betrekken bij de discussie over hoofdstuk 7 van de Grondwet. Eén ding is ons natuurlijk wel duidelijk geworden, namelijk dat artikel 128 niet duidelijk is. Blijkbaar zijn daarover zulke interpretatieverschillen mogelijk dat het nu gaat over "toekennen" en "overdragen". Die termen liggen natuurlijk heel dicht bij elkaar. Wat mijn fractie betreft wachten wij de discussie daarover af. Wij zijn ook heel benieuwd naar het advies van de Raad van State op dit punt.

De heer **Dölle** (CDA): Om een misverstand te voorkomen zeg ik dat wij heel blij zijn dat het debat over autonomie en medewetgeving in zijn geheel bij de behandeling van hoofdstuk 7 wordt gevoerd. Inzake de concrete kwestie

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

over artikel 128 heeft het mijn voorkeur dat de Gemeentewet wordt aangepast, als de regering het met ons eens is. Dat ligt voor de hand. De Grondwet moet niet aangepast worden vanwege de Gemeentewet, maar de Gemeentewet vanwege de Grondwet.

De heer **Luijten** (VVD): Het kan er wel eens op uitdraaien dat artikel 128 Grondwet moet worden aangepast, want kennelijk is daarover dertig jaar discussie mogelijk. Het is maar beter om dat nu eens definitief goed te regelen in de Grondwet, zodat niet weer dertig jaar interpretatie van het Grondwetsartikel zal plaatsvinden. Laten wij de discussie daarover later maar voeren.

Voorzitter. Bij de behandeling van de Gemeentewet hebben wij al gezegd dat wij geen behoefte hebben aan de motie-Platvoet. Ook twee weken geleden heb ik over die motie gesproken. Ik heb toen ook gezegd dat de VVD-fractie geen voorstander is van een integrale overheveling van al die bevoegdheden. Wij zullen er zeer kritisch naar kijken. Het signaal uit deze Kamer hierover is heel helder; ik denk dat het langzamerhand kamerbreed wordt gegeven. De minister heeft het signaal overigens opgepakt. Aan de overheveling van bevoegdheden zullen goede besluiten ten grondslag moeten liggen. Wij kunnen het onderwerp niet in een pakketje laten stoppen, maar moeten het op hoofdpunten bekijken. Wij moeten echter ook weer niet besluiten om helemaal geen bevoegdheden over te hevelen. Ik denk zelfs dat een groot deel van de discussie moet worden gevoerd over de zware bestuursbevoegdheden. Op zichzelf heb ik daarvoor geen evaluatie nodig. Ik vind het onderwerp namelijk heel principieel. Ik heb daarover net al gediscussieerd met de heer Platvoet. Wij zullen straks niet voor deze motie stemmen. Maar nogmaals, dat wil niet zeggen dat wij zomaar instemmen met het overdragen van de zware bestuursbevoegdheden.

De heer **Terlouw** (D66): Voorzitter. Ik zeg een paar woorden over de motie-Platvoet, wegens de brief van de minister. Hij schrijft dat het logisch is een dualiseringsoperatie die je uitvoert ook te voltooien, namelijk door voldoende bevoegdheden over te dragen zodat de operatie effect heeft. Op pagina 3 van de brief lees ik echter: "Het is dan ook niet denkbeeldig dat de huidige, voor provinciale staten negatieve machtsbalans ongewijzigd blijft als de dualisering niet wordt voltooid." Dat vind ik wel vreemd. Het is waar dat er in de huidige, praktische situatie een negatieve machtsbalans is. Maar om nu te zeggen dat de machtsbalans minder negatief wordt als je de provinciale staten nog meer bevoegdheden afneemt, wil er bij mij niet in. Ik ben het er mee eens dat er een logischer stelsel ontstaat en dat er andere functies komen. De machtsbalans wordt echter voor provinciale staten negatiever als de dualisering wordt voltooid.

Wat wil, althans in mijn beleving, de motie-Platvoet? In deze motie wordt de minister gevraagd te wachten totdat wij beter weten hoe het stelsel functioneert. Als deze eerste fase zijn beslag heeft gekregen, zitten de fracties zonder hun gedupeerden, want de van buiten gekomen gedeputeerden maken geen deel meer uit van de fractie.

Dat betekent dat de directe informatie vanuit het college gaat ontbreken. De fracties kunnen bijvoorbeeld niet meer vragen hoe het college iets behandelt, waar de prioriteiten liggen en wat er is gewisseld met een gemeente. Deze informatie, die niet voorkomt op openbare besluitenlijsten, valt daarmee weg.

De minister kan terecht tegenwerpen dat partijen die niet in een college vertegenwoordigd zijn, deze informatie ook niet hebben. Toen ik een bestuurlijke functie bekleedde in Gelderland vond ik dat een groot bezwaar. Zoals de heer Holdijk zich wellicht zal herinneren, voerde ik daarom van tijd tot tijd overleg met de fracties die niet in het college zaten. Op deze manier probeerde ik ze wat meer van deze insight informatie te geven. Ik geef toe dat ik het niet vaak genoeg deed, maar ik probeerde het in ieder geval.

Ik denk dat het heel veel verschil maakt dat gedeputeerden geen onderdeel meer uitmaken van de fracties. Het lijkt de D66-fractie daarom gewenst om eerst te kijken hoe de veranderde machtsbalans gaat uitwerken voordat meer bevoegdheden worden overgedragen. Als het goed gaat, ben ik het met de minister eens dat veel van deze bevoegdheden moeten worden overgedragen. Ik roep hem echter op, eerst af te wachten hoe de dualisering in de gemeenten uitpakt, want zo'n haast hebben wij niet. Overigens hebben wij daarom uiteindelijk tegen de wet gestemd.

De heer **Luijten** (VVD): De heer Terlouw zegt terecht dat gedeputeerden geen deel meer uitmaken van de fractie. Ik weet echter hoe het in gemeenten toegaat. Formeel maken wethouders geen deel meer uit van de fractie, maar vaak zitten zij gewoon bij de fractievergadering en dat is natuurlijk niet verboden bij wet.

De heer **Terlouw** (D66): Nee, dat is niet verboden. Het gebeurt soms echter niet en zal in andere gevallen in mindere mate gaan voorkomen. In ieder geval is het niet de bedoeling, want met de wet heeft men dualisme voor ogen. Dit heeft voor- en nadelen en ik wil de voordelen niet ontkennen, want de bestuurskracht kan inderdaad groter worden. De haast begrijp ik alleen niet. Laten wij eerst kijken hoe het gaat en pas stappen ondernemen als deze aan de orde zijn.

Minister **Remkes**: Voorzitter. De verenigbaarheid van artikel 81 Provinciewet en artikel 128 Grondwet is een van de twee kwesties die de verschillende woordvoerders aan de orde hebben gesteld. Deze kwestie wordt ook behandeld in de brief die ik recent aan de Kamer heb gestuurd. In deze brief heb ik herhaald wat ik twee weken geleden in de Kamer heb aangegeven, namelijk dat ik de bereidheid heb om daarnaar in het kader van hoofdstuk 7 nader te kijken.

De heer Witteveen heeft mij gevraagd derhalve vast een wijziging aan te kondigen, maar dat is mij even iets te kort door de bocht. Als ik aangeef de bereidheid te hebben daar nader naar te kijken -- ook in het licht van de door de heer Dölle genoemde literatuur -- betekent dat dus ook dat ik er in principe geen bezwaar tegen heb om, als

dat aan de orde zou moeten zijn, op dat punt met voorstellen te komen.

Overigens heb ik uit dit debat de conclusie getrokken dat er op zijn minst sprake is van tekstverwarring als deze discussies kunnen ontstaan. De heer Luijten bracht dit ook al ter sprake. Mocht daartoe aanleiding zijn, zal er kritisch gekeken moeten worden hoe een en ander met elkaar in overeenstemming kan worden gebracht. Wat mij betreft is er op dit punt geen sprake van een soort theologische discussie.

Ik heb goed naar de Kamer geluisterd, dus wat mij betreft is dit allemaal niet aan de orde. Bij die gelegenheid zullen wij hierop nader ingaan.

Dan kom ik nu toe aan de motie-Platvoet. De heer Platvoet heeft gevraagd hoe het slot van de brief moet worden gelezen. Welnu, het staat er allemaal niet voor niets. Vanzelfsprekend is er in eerste aanleg goed nagedacht over de vraag wat verantwoord is om over te dragen. Vervolgens zijn er voorstellen "de wereld in" gestuurd, volgens de gebruikelijke procedure. Wij zullen het pakket bezien. Overdracht van bestuursbevoegdheden met een kaderstellend karakter is in elk geval niet aan de orde, zoals het provinciale structuurplan, het provinciale verkeers- en vervoerplan en het provinciale milieubeleidsplan. Deze plannen zou je kunnen vergelijken met de PKB op landelijk niveau, waarover de heer Dölle sprak.

De heer **Dölle** (CDA): Ik noemde de PKB en enkele andere verschijnselen als symptomen van de neiging die aan de andere kant van het Binnenhof bestaat om besluiten tot en met bijvoorbeeld het uitzetten van individuele asielzoekers zelf te nemen.

Minister **Remkes**: Wij zullen ook de andere zware bestuursverantwoordelijkheden bezien, in het licht van wat zich parlementair heeft voltrokken, zonder daarmee aan te geven of de gegroeide parlementaire praktijk in alle opzichten als wenselijk moet worden beoordeeld. Daarover verschillen de heer Dölle en ik ongetwijfeld niet met elkaar van mening.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Twee weken geleden heb ik in het debat bij interruptie een aantal voorbeelden genoemd van medebewindbevoegdheden die in de conceptwet Overdracht Provinciale Bestuursbevoegdheden staan. Ik vroeg u toen of dat soort bevoegdheden volgens u bij provinciale staten moest blijven en dat de overdracht daarvan uit de wet moest worden gehaald. Zojuist heb ik een aantal bevoegdheden op gemeentelijk niveau genoemd van een type waarvan ik vind dat het niet moet worden overgedragen, omdat dit bij de raad thuis hoort. U zou een en ander kritisch bezien, maar dit heeft niet geleid tot het schrappen van dat type bevoegdheden uit het conceptwetsvoorstel. Leidt het opnieuw kritisch bezien tot het schrappen van het soort bevoegdheden waarvan ik er een twaalfstal heb genoemd?

Minister **Remkes**: Ik wil graag de goede procedures in acht nemen. Er is een voorstel het veld ingestuurd, waarop commentaar is gekomen. Ik doe aan de Kamer een

duidelijke toezegging dat wij de omvang van het pakket opnieuw zullen bezien. Daarbij vind ik echter ook hetgeen in het veld leeft van belang en ik ga daarmee niet lichtvaardig om. U moet mij niet vragen om alvast vooruit te lopen op het opnieuw kritisch beoordelen. De Kamer zal het met deze toezegging moeten doen. Zij krijgt het voorstel zelf in behandeling en kan nagaan of er met een consciëntieuze manier mee is omgesprongen. De Eerste Kamer heeft bij dit wetsvoorstel het ultieme wapen in handen. U kunt dus ja of nee zeggen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Het probleem is nu juist dat wij alleen ja of nee kunnen zeggen, maar dat is eigen aan de aard van de Eerste Kamer. Uit de reacties van de verschillende woordvoerders kunt u echter opmaken dat een deel van de medebewindbevoegdheden misschien zonder probleem kan worden overgeheveld, maar een groot aantal andere juist niet.

Wij hebben niet de mogelijkheid om daar differentiatie in aan te brengen. Vandaar dat in de motie wordt opgeroepen om dat nog eens goed te bekijken. Het is wel gemakkelijk om het bij ons terug te leggen, maar het is niet zo simpel.

Minister **Remkes**: Ik sta hier natuurlijk niet voor niets. Ik luister goed en ik kan die politieke beoordeling ook wel redelijk maken.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): De minister zegt toch niet veel substantieels toe. Hij luistert goed. Dat is mooi. Dat doen wij ook.

Minister **Remkes**: De heer Platvoet heeft bijvoorbeeld over de subsidies gezegd dat de minister zich veertien dagen geleden heeft beroepen op de manier waarop dit in de Tweede Kamer gaat. Ik diep dit voorbeeld uit. Als de regering in het kader van de begroting besluit om subsidies in te trekken of te korten, dan komt er een berichtenstroom op gang naar de Tweede Kamer. Daarna kun je ervan uitgaan dat er in de Tweede Kamer een amendement of een motie wordt ingediend, gericht op het subsidiebeleid van de Tweede Kamer. Zo zal het in de toekomst op gemeentelijk niveau dus ook gaan. De situatie is veel minder zwart-wit dan de heer Platvoet suggereert. Het is bepaald niet zo dat de gemeenteraad dan wel de provinciale staten totaal niets meer in handen hebben, al worden die bevoegdheden overgedragen. Dit geldt overigens voor iedere situatie en voor ieder voorbeeld dat de heer Platvoet en de heer Dölle noemen op een genuanceerd van elkaar verschillende manier. Ik zie namelijk ook wel in dat bij sommige zaken die aan de orde zijn, de gemeenteraad dan wel de provinciale staten enige zeggenschap en invloed inleveren. Wij zullen kritisch kijken naar de onderscheiden voorbeelden die hier aan de orde zijn geweest.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dit voorbeeld begrijp ik niet zo goed. Waar bijvoorbeeld subsidietoekenning een bijlage bij de gemeentebegroting is, is dit gewoon een raadsbesluit. Er vindt in dezen dus geen overdracht van bevoegdheden van de gemeenteraad naar het college van wethouders plaats. Als dit iets anders is en het dus buiten

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de gemeentebegroting wordt gehouden, terwijl het tijdens het begrotingsjaar een bevoegdheid van het college van wethouders wordt, doet zich het probleem voor dat ik schetste.

Minister **Remkes**: Ik reageer op uw voorbeeld.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Maar dat zuig ik niet uit mijn duim. Dat haal ik uit uw conceptwet. Daarin staat dat de bevoegdheid tot het geven van welzijnssubsidies wordt overgeheveld van raad naar college. U komt nu met het voorbeeld van de begroting, maar de begroting is per definitie een raadsbesluit. Als in de begroting een staat van subsidies is opgenomen, besluit de raad over de subsidieverlening in het kader van de begroting. Er is dan geen sprake van het overdragen van een bevoegdheid. Daar is toch geen speld terug te krijgen?

Minister **Remkes**: In het kader van de begroting niet. U suggereert echter dat er een zwart-wit-situatie aan de orde is. Dat zal absoluut niet het geval zijn. Ook bij besluiten buiten de begroting om kan de raad er nog wel wat over zeggen. Dat gebeurt nu toch in de Kamer ook?

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat gebeurt achteraf. Niet alleen door mij, maar ook door anderen is de redenering opgehangen dat dit niet de meest wenselijke situatie is.

Minister **Remkes**: Kamerleden zijn over het algemeen mans genoeg om aan de bel te trekken. Raadsleden zijn dat over het algemeen ook. Ik heb daar tenminste geen enkele twijfel over.

De kern van de discussie is voor mij of er niet een eigenaardige spanning in de motivatie door het kabinet in de brief zit. De heer Dölle vraagt daar naar. Aan de ene kant wordt de stelling ingenomen dat de overdracht van bevoegdheden nodig is om de dualiseringsoperatie te voltooien. Aan de andere kant wordt nog kritisch gekeken naar de omvang van het pakket.

Bij onder anderen de heren Dölle en Luijten heb ik niet beluisterd dat ze op zichzelf bezwaren hebben tegen een bepaalde mate van overdracht van bevoegdheden om tot verheldering van de rollen van PS en GS en van de raad en BenW te komen. Wat de heer Platvoet in zijn motie vraagt, is om het denken hierover voorlopig totaal stil te leggen, in afwachting van de evaluatie. Op die manier ga je in feite een situatie evalueren die wij met elkaar gecreëerd hebben maar die een noodzakelijk complement mist, te weten de discussie over de taken. Die evaluatie zal dus altijd onvolkomen zijn. De route waarvoor ik pleit, is om nu de discussie over de taken te voeren – ik heb daarbij een toezegging gedaan – zodat op basis daarvan geëvalueerd kan worden. Het kan best zijn dat de evaluatie resultaten oplevert ten aanzien van taken. Dan kun je daar opnieuw bij stilstaan, maar dan heb je in ieder geval wel de route zo volledig mogelijk afgelegd.

De heer **Dölle** (CDA): Dat betekent ook dat u het bestaanbaar acht, gehoord de meerderheid in deze Kamer, dat een aantal bevoegdheden op de klassieke wijze

uitgevoerd blijven worden, namelijk in de statenzaal en de raadzaal?

Minister **Remkes**: Anders zou ik deze toezegging niet doen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: De stemming over de motie zal direct na de lunchpauze plaatsvinden.

**

Aan de orde is de behandeling van het wetsvoorstel:
Aanpassing van enkele wetten in verband met de inwerkingtreding van de Wet dualisering gemeentebestuur (28243).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Witteveen** (PvdA): Mijnheer de voorzitter Twee weken geleden spraken wij in ongeveer dezelfde samenstelling over de Wet dualisering provinciebestuur. Toen werd al in een aantal discussies vooruit verwezen naar de discussie van vandaag, omdat de regering de dualisering van het gemeentelijk en het provinciaal bestuur als analoge projecten opvat. Van die discussies breng ik alleen in herinnering dat wat de PvdA-fractie betreft de dualisering van het provinciaal bestuur te sterk gemodelleerd is naar het voorbeeld van de dualisering van het gemeentebestuur. De verschillen tussen provincies en gemeenten zijn naar onze mening onvoldoende onderzocht en in discussie gekomen, hetgeen reden is voor ons om over de dualisering van het provinciaal bestuur voorlopig anders te oordelen dan over de dualisering van het gemeentelijk bestuur.

Vandaag gaan wij het dus weer over de gemeentelijke democratie hebben. De wet die wij bespreken heeft een hybride karakter. Het is voornamelijk een veegwet waarin vele wetstechnische aanpassingen staan en fouten verbeterd worden. Hoewel het vreemd is dat er zoveel fouten gemaakt zijn in een wetgevingsproces waaraan zoveel bestuurlijke energie is besteed, zijn het allemaal zaken waarover wij het niet plenair behoeven te hebben. De wetstechnische operatie is tevens aangegrepen als een kans om nog een paar inhoudelijke kwesties te regelen in verband met de dualisering. En daar moeten we uiteraard wel op ingaan. Het is wat mijn fractie betreft echter niet nodig dat op alle onderdelen te doen, omdat de schriftelijke voorbereiding veel onduidelijkheden heeft weggenomen, waarmee ik de minister complimenteer.

Allereerst wil ik de regering prijzen voor de aanpassing onder artikel VII van de Tijdelijke referendumwet. Daarin wordt namelijk mogelijk gemaakt dat besluiten van Provinciale Staten en van de raad over wijzigingen van, toetreden tot en uittreden uit een gemeenschappelijke regeling aan een referendum worden onderworpen. Inderdaad een heel wenselijke zaak omdat het bij gemeenschappelijke regelingen, zoals we de minister in het eerdere debat hebben horen zeggen,

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

verlengd lokaal bestuur betreft en met deze referenda de democratische legitimiteit van dit type bestuur wordt versterkt. Helaas ontvingen wij de afgelopen weken ook het voorstel van dit kabinet om de Tijdelijke referendumwet in te trekken, inclusief dan zeker de hier vandaag te verlenen mogelijkheid om referenda te houden over aspecten van gemeenschappelijke regelingen.

Mijn fractie heeft moeite deze tegenstrijdige voorstellen te begrijpen en kiest voor het in deze wet neergelegde standpunt. Overigens is het naar onze opvatting niet gepast dat een demissionair kabinet in het verkiezingsreces nog even een dergelijk politiek controversieel wetsontwerp indient.

Mijnheer de voorzitter. Ik kom bij enkele opmerkingen over de verantwoordingsplicht aan de gemeenteraad. Alweer kan ik de regering prijzen -- driemaal is scheepsrecht -- en ik doe dat ditmaal zonder enige ironie. Door het amendement-Spies was onduidelijkheid ontstaan over de strekking van de individuele en de collectieve verantwoordelijkheid van de leden van het college. De regering maakt nu duidelijk dat het amendement geen verandering heeft gebracht in de regels hieromtrent, al wordt een andere terminologie gebruikt. De regering stelt dat het collegialiteitsbeginsel impliceert dat elke beslissing van een wethouder voor verantwoording van het hele college komt. Zij stelt verder dat evenmin is beoogd wijziging aan te brengen in de politieke verantwoordingsrelatie van het college en zijn leden jegens de raad op grond van artikel 169, eerste lid van de Gemeentewet. De slotsom luidt dat de burgemeester en de wethouders zowel collectief als individueel verantwoordelijk zijn voor het door het college gevoerde bestuur.

Mijnheer de voorzitter. Ik heb deze citaten gegeven omdat het ons voorkomt dat hiermee inderdaad duidelijkheid is verschaft over dit belangrijke punt. Wat ons betreft hoeft de regering er verder niets meer aan toe te voegen; de zaak is opgehelderd.

Dat geldt niet voor een andere belangrijke kwestie, de verschoningsgrond van de strijd met het openbaar belang. Deze verschoningsgrond betekent in de praktijk immers dat, wanneer de gemeenteraad het college ter verantwoording roept -- in de gedualiseerde verhoudingen zijn belangrijkste taak -- en daarvoor informatie nodig heeft, het college die informatie kan onthouden op grond van de claim dat het openbaar belang zich daartegen verzet. Betekent dit ook dat het college geen toelichting hoeft te geven over de aard van het in geding zijnde openbaar belang? Als dat zo is, tast de raad geheel in het duister over de redenen voor het onthouden van bepaalde informatie. Men zou minimaal moeten weten welk openbaar belang naar de mening van het college gediend is met het niet geven van informatie. Het zou anders wel eens aantrekkelijk kunnen worden voor een college dat zich niet wil verantwoorden en dat misschien dingen te verbergen heeft die het daglicht niet kunnen velen, om zich te verschuilen achter de vage norm van dat openbaar belang. Wij hadden in de schriftelijke voorbereiding gevraagd of het mogelijk is aan te geven welke belangen zoal onder het openbaar belang kunnen vallen en of dit bijvoorbeeld vooral financiële belangen

betreft. Het antwoord was dat hier geen uitputtende lijst mogelijk is. Wij accepteren dat, maar wij zouden enkele duidelijke voorbeelden op prijs stellen van denkbeeldige situaties waarin een college met recht een beroep doet op de verschoningsgrond van het openbaar belang, om op die manier de praktijk ook een beetje duidelijkheid te verschaffen. Kan de regering enkele van dergelijke voorbeelden geven, eventueel in een na dit debat te schrijven brief?

Het lijkt ons van belang dat de regering ook de relatie zou leggen met de Wet openbaarheid van bestuur. Daarin zijn immers ook een aantal criteria neergelegd voor situaties waarin informatie niet openbaar gemaakt hoeft te worden aan een aanvrager die daarom verzoekt. Hoe verhouden die criteria zich tot de vage norm van strijd met het openbaar belang? Wellicht zijn de criteria van de WOB zelfs nog te ruim in vergelijking met de uitzonderingen die in de gemeentelijke politiek zijn toegelaten. Is dat ook volgens de regering het geval? Het moet in elk geval mogelijk zijn om, eventueel in een notitie, duidelijk te maken waarin de criteria van de WOB verschillen van die welke relevant zijn bij de beperking van gemeentelijke informatie in het kader van het openbaar belang. De gemeente is trouwens een overheid die zelf ook de WOB moet naleven.

De regering stelt in haar antwoord op pagina 5 dat op de verschoningsgrond "slechts in uitzonderingssituaties" een beroep kan worden gedaan en dat er zwaarwegende omstandigheden moeten zijn om informatie te weigeren. Wij zijn het daar principieel mee eens, maar om deze uitspraak echt betekenis te geven, zou het ook wenselijk zijn om te weten aan wat voor uitzonderingssituaties en zwaarwegende omstandigheden precies moet worden gedacht.

Mijnheer de voorzitter. De CDA-fractie heeft een aantal zinnige vragen gesteld over de openbaarmaking van de besluitenlijst van collegevergaderingen. In de antwoorden op die vragen wordt duidelijkheid gegeven over wat hier precies onder moet worden verstaan. Een soortgelijke beantwoording zou ook wenselijk zijn op het punt van de verschoningsgrond van het openbaar belang. Ik nodig de regering uit daartoe een poging te wagen. De discussie over de openbaarmaking van de besluitenlijst eindigt overigens in duisternis. Ik citeer de pagina's 8 en 9: De leden van de CDA-fractie vroegen ook of op de besluitenlijst moet worden aangegeven dat er onderwerpen zijn besproken die niet op de besluitenlijst zijn geplaatst met een beroep op het openbaar belang. Het is niet mogelijk om op deze vraag een antwoord in algemene termen te geven. Het zou immers in strijd met het openbaar belang kunnen zijn om op de besluitenlijst te vermelden dat er een besluit is genomen dat niet wordt vermeld omdat dit laatste in strijd is met het openbaar belang.

Nu breekt mijn klomp! Hoe kan de transparantie van het gemeentebestuur die de regering zegt te willen bevorderen, in hemelsnaam gediend zijn met het verhullen dat er überhaupt is gesproken over een of ander openbaar belang? Het lijkt mij dat de afweging anders moet uitvallen. Als het college over zaken spreekt die niet op de besluitenlijst komen, moet met een beroep op een

openbaar belang mededeling worden gedaan van het feit dat dit is gebeurd. Dat brengt niet met zich dat gezegd hoeft te worden wat er precies is besproken. Als de veiligheid in het geding is, mag de burger toch wel weten dat er iets gaande is rond veiligheid? Die kennis op zichzelf is toch geen bedreiging van de veiligheid? Alweer is een goede casuïstiek noodzakelijk om hierover te spreken. Ik nodig de regering uit om deze te verschaffen, zo niet in dit debat dan in een aparte notitie.

De heer **Dölle** (CDA): Voorzitter. Met deze wet wordt het grote debat over dualisering van de Provincie- en de Gemeentewet voorlopig afgesloten. De hoofdaandacht op dit terrein zal zich nu verplaatsen naar de wet overbrenging bestuursbevoegdheden medebewind, waarover wij het net hadden, en eventuele herziening van hoofdstuk 7 van de Grondwet. Dan laat ik het debat over de aanstellingswijze van de burgemeester of de commissaris nog buiten beschouwing. Ook dat debat kan tot uitkomsten leiden die het gehele gemeente- en provincierecht voor de derde maal in ruim een decennium op de schop nemen.

Los van al die grote debatten denken wij niet dat deze aanpassingswet de laatste zal zijn. Daarvoor zijn de naschokken van het invoeren van het dualisme veel te groot. Tot in alle uithoeken van het heel oude en dikwijls zeer uitgesponnen en delicate stelsel van het gemeenterecht zullen deze zich op termijn nog laten voelen.

Ik noem een paar voorbeelden om deze stelling te illustreren:

- het debat over de constitutionnalité van de binnengemeentelijke decentralisatie waarover wij het net hadden;
- het debat over autonome bestuursbevoegdheden en daaraan verbonden de vraag wie wanneer competent is om besluiten te nemen, waarbij het recht van begroting van de raad betrokken is, waarover problemen zijn ontstaan in Vlissingen, Arnhem en Groningen;
- de invulling van het begrip "ingrijpend" in artikel 169, waarin wordt vastgelegd welke besluiten voor bedenkingen naar de raad moeten worden gestuurd;
- de invulling van de actieve openbaarmakingsplicht, waarover nogal wat te doen is in het land;
- de kwestie van de opsplitsing van commissies. In een aantal gemeenten moeten nu twee ouderenraden, sportraden en welzijnsraden komen, omdat zij menen dat dit de consequentie is van het dualistische stelsel. De ene wordt ingesteld door het college en adviseert aan het college, de andere wordt ingesteld door de raad en adviseert aan de raad.

Voorzover wij kunnen overzien, zijn er ook nogal wat problemen bij de status van de stukken die ten grondslag liggen aan de actieve openbaarmakingsplicht en de besluitenlijst van de colleges van B&W. Er is het nieuwe recht van enquête dat, voorzover wij weten, op dit moment op vijf plaatsen wordt gebruikt, onder andere in Almere. Dit kan wellicht leiden tot een behoefte aan nadere aanpassing en precisering. In de schriftelijke voorbereiding hebben wij gewezen op de onduidelijkheid van de status van de stukken en rapporten die zo'n commissie onder zich heeft.

Er zijn ook kleinere puntjes die tot aanpassing kunnen leiden. In artikel 213, lid 5, wordt voorgeschreven dat de accountant de accountantsverklaring en het verslag van bevindingen aan de raad stuurt en een afschrift aan het college. In artikel 197, lid 2, krijgt het college de plicht de verklaring en het verslag van bevindingen aan de raad te sturen. Een en ander is de griffiers nog niet helemaal helder.

Een kleinigheid is ook wat de positie is van niet-raadsleden in een commissie in verband met de geheimhouding van commissiestukken. De artikelen 82, 19, lid 2, en 86, lid 2, van de Gemeentewet spelen hierbij een rol. Een en ander lijkt nog niet helemaal op elkaar aangepast. Vanwege dat soort naschokken en om andere redenen zal dit wel niet de laatste aanpassingswet zijn. Onze fractie zegt de regering dank voor de uitvoerige beantwoording van de door haar en door de collegae opgeworpen kwesties in de schriftelijke voorbereiding. Net als de vorige spreker, de heer Witteveen, zijn wij blij dat de regering in het orthodoxe spoor van het collegialiteitsbeginsel is teruggekeerd. De regering heeft steeds volgehouden dat zij nimmer was ontspoord, hoewel de redactie van artikel 169, waar het om draait, tweemaal is gewijzigd.

Onze fractie schrok pas echt van de passage in de toelichting op de Provinciewet, waarin de regering tot de slotsom kwam dat orgaanverantwoordelijkheid niet bestond. Gelukkig is de minister daarvan teruggekomen bij de schriftelijke voorbereiding van dit wetsvoorstel. Of zoals de regering dat dan zegt: het standpunt is genuanceerd. Immers, het collegialiteitsbeginsel is ook voor ons, zoals voor de regering, nog steeds een hoeksteek van het Nederlandse gemeenterecht.

Omdat, wat ons betreft, met beide memories van antwoord niet alle vragen definitief zijn beantwoord, komen wij nu nog op enkele punten terug. Ten eerste, de regering wil niets weten van een verschoningsgrond voor raadsleden bij enquêtes. Het argument is onder andere dat parlementsleden dat ook niet bezitten. Zij moeten sinds 1977 ook voorkomen. Dat argument zegt ons echter niet veel. Raadsleden nemen anders dan Kamerleden wel degelijk, zij het minder dan vroeger, deel aan bestuur. Zij doen dat bijvoorbeeld als lid van organen van gemeenschappelijke regelingen, als lid van bestuurscommissies of als lid van een raad die ooit in een vroegere periode in beslotenheid een zwaarwegend bestuursbesluit nam. Meer overtuigend lijkt het argument van de regering dat een gemeentelijke enquête nu eenmaal niet meer kan zijn dan een enquête naar het beleid van het college of van de burgemeester. Maar dat zou dan toch ook betekenen dat de verplichting van raadsleden tot antwoorden wat merkwaardig is, nu zij geen ondergeschikten zijn van het college. Collegeleden, ex-collegeleden, burgemeesters en ambtenaren, dat is allemaal logisch, maar raadsleden zouden dan toch slechts op vrijwillige basis medewerking hoeven te verlenen. Dat staat dus niet in de wet. Gelukkig staat dat niet in de wet, want dat zou hoogst onwenselijk zijn. Wij vinden dat raadsleden moeten kunnen voorkomen. Maar dan zou de andere kant van de medaille toch ook kunnen zijn dat raadsleden die verplicht zijn om onder ede mee te werken

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

aan zo'n onderzoek naar college- en burgemeestersbeleid, naar bestuur, onder omstandigheden een verschoningsrecht zouden kunnen hebben. Het is duidelijk dat de regering dat niet wil, maar wij betreuren dat vooralsnog toch wel een beetje.

Een tweede punt dat van belang lijkt, is de vraag of de media vrije toegang hebben tot het materiaal dat in het kader van een enquête door de commissie in het vooronderzoek is verzameld. Een voorbeeld is Almere. Bij landelijke enquêtes is dat niet het geval. Die stukken zijn "veilig", als je dat woord mag gebruiken. Bij gemeentelijke enquêtes, zo blijkt uit het antwoord van de regering, moet in beginsel alle informatie worden verschaft. De regering zegt wel het volgende: indien de enquêtecommissie -- die door de regering een bestuursorgaan in de zin van de Algemene wet bestuursrecht is genoemd -- de voortgang van haar onderzoek hierdoor ernstig belemmerd acht, kan artikel 10, tweede lid, onder g, van de Wet openbaarheid van bestuur worden ingeroepen om het geven van die informatie te weigeren. De grond daarvoor is: het voorkomen van onevenredige bevoor- of benadeling van bij aangelegenheden betrokken natuurlijke of rechtspersonen. Onze fractie meent dat dit beroep soms, misschien wel vaak, uitkomst kan bieden, maar toch niet in alle gevallen. Ware het niet beter, nog eens te overwegen of een regeling meer analoog aan de landelijke wenselijk is? Daar zit het dualiseringstraject immers toch al vol mee! Of kan de minister meer in het algemeen toezeggen, dit specifieke punt mee te nemen in de evaluatie van de Wet dualisering?

Wij hebben ten derde gevraagd waarom de openbaarmakingsregeling geen betrekking had op besluiten van de burgemeester, bijvoorbeeld in het kader van de openbare orde. De reactie van de regering daarop is wat laconiek en verbaasd. Zij zegt: de regeling slaat toch op vergaderingen, en niet op eenhoofdige bestuursorganen, want die kunnen niet met zichzelf vergaderen. Er kunnen derhalve geen besluitenlijsten van de vergaderingen van de burgemeester openbaar worden gemaakt. Hulde voor deze semantische trouvaille, maar daarmee wordt wel enigszins langs onze vraag geschoten. De ratio achter de publicatie van besluitenlijsten is immers dat de raad inzicht krijgt in wat beide bestuursorganen die hij wordt geacht te controleren -- het college en de burgemeester -- besluiten. Wij vragen derhalve opnieuw of het niet wenselijk is dat ook de besluiten die een burgemeester neemt, bijvoorbeeld in het kader de Wet Victor/Victoria, noodbevelen of een bezoek aan zustersteden worden gepubliceerd, bijvoorbeeld als annex aan het collegebesluitenlijstje?

Wij zijn overigens zeer tevreden over de toezegging van de minister in het kader van de Winsum-problematiek. Daarover heeft mijn fractiegenote mevrouw Bemelmans vorige week vragen gesteld.

Ik ga verder met vragen die, wat ons betreft, nog openstaan. Met betrekking tot de besluitenlijst van het college is een niet onbelangrijk punt nog wat onduidelijk gebleven. Het staat vast dat op de besluitenlijst niet slechts besluiten komen in de zin van de AWB, maar ook allerlei andere beslissingen.

Het lijkt erop dat in de praktijk, mede ook in samenhang met de actieve openbaarmakingsplicht, hier nog wat

onzekerheid heerst. Het betreft vooral de stukken die in het college ter tafel komen: adviezen, ambtelijke nota's, brieven, verzoeken van derden, andere overheden en dergelijke. Moeten beslissingen daaromtrent worden geplaatst op de besluitenlijst casu quo worden verzonden naar de raad in het kader van de actieve openbaarmakingsplicht? Dat blijkt een punt te zijn in het land. Zou de regering de lijn hier wat scherper willen trekken?

In dit verband is ook van belang dat, anders dan landelijk het geval is, oordeelsvorming met betrekking tot wat niet op de lijst in verband met het openbaar belang verschijnt, zich geheel aan het oog onttrekt. De CDA-fractie is overtuigd van de noodzaak van een verschoningsgrond. Die moet er zijn. Het ontbreken van enig zicht in dit verband heeft echter een schaduwkant. Wij beseffen goed dat het lastig is om een oplossing te vinden. Wellicht dat de burgemeester vanuit zijn bijzondere verantwoordelijkheid hieromtrent in een jaarverslag of op andere wijze over die praktijken wat inzicht kan geven. Wellicht ook dat wat de heer Witteveen vroeg hier wat meer licht kan brengen.

Dit zijn overblijvende punten bij de behandeling van deze aanpassingswet, die wij overigens van harte zullen steunen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Deze veegwet kwam snel na de Wet dualisering gemeentebestuur. Men kan zeggen dat het een bewijs is van te snelle invoering van deze wet, die wij vorig jaar op het nippertje voor de raadsverkiezingen hebben aanvaard. Bij nader inzien moet er nogal wat gerepareerd worden. Het valt waar te nemen dat dualisering van het gemeentebestuur niet van een leien dakje gaat. Er zijn veel, begrijpelijke, aanloopproblemen. De aanstelling van een griffier, wettelijk verplicht per 1 maart aanstaande, zorgt voor een haperende start, omdat verreweg de meeste gemeenteraden pas in de tweede helft van 2002 over een griffier beschikten. De gedragscodes, het voorzitterschap van commissies door raadsleden, de plek van wethouders in de raadszaal, het informatierecht, enzovoorts: over allerlei zaken moesten en moeten gemeenteraden op de tast de weg vinden. De site www.vernieuwingsimpuls.nl is echter een uitstekend middel voor raadsleden om hun weg te vinden. Blijkbaar wordt dat niet altijd goed gebruikt.

De noodzakelijke cultuuromslag is een slag ingewikkelder en taaier dan de formele kanten van de dualisering. Er wordt verwacht dat mondige, kritische en creatieve raadsleden in de avonduren tegenwicht kunnen bieden aan fulltime bestuurders die gesteund worden door een ambtenarenapparaat. Het was en is een ongelijke verhouding, waarvan het de vraag is of de Wet dualisering gemeentebestuur het juiste kader biedt om meer evenwicht aan te brengen. Daarvoor komt er een evaluatie.

Het ministerie heeft inmiddels een eerste evaluatie uitgebracht. Het betreft vooral een kwantitatieve inventarisatie: hoeveel wethouders zijn er van buiten benoemd, hoe lang duurde de collegevorming, hoeveel griffiers zijn er in functie, enzovoorts. Of de raad een sterke positie heeft, is niet onderzocht. Dat kan natuurlijk ook niet. Daarvoor was de tijd tekort. Bovendien moet dat

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

ook niet aan ambtenaren of collegeleden gevraagd worden. Die weg is bewandeld met deze enquête. Bij het vervolgotraject moeten raadsleden en raadsfracties betrokken worden om in de evaluatie het juiste inzicht te geven.

Ik heb een digitaal onderzoekje onder GroenLinks-leden gedaan, niet zozeer kwantitatief maar kwalitatief. Daar gaat het in deze discussie vooral om. Ik ben vooral geïnteresseerd naar het effect van de dualisering op de veelbesproken machtsbalans. Ik moet zeggen dat er veel gezocht, gesteund en geworsteld wordt. Mijn voorzichtige conclusie is echter dat er nergens sprake is van een gunstig effect voor de gemeenteraad. Er is sprake van een wijziging van de machtsbalans, maar dan vooral in de verkeerde richting.

Veel colleges van B&W menen, overigens ten onrechte, dat zij nu al alle bestuursbevoegdheden bezitten en dat de gemeenteraad zich alleen met de grote lijnen en de controletaak zou moeten bezighouden. De coalitiefracties leunen in veel gemeenten lui achterover en laten het controleren met plezier aan de oppositie over die per definitie de minderheid is. Ook hun informatieplicht komen veel colleges nog nauwelijks na en ambtenaren menen ten onrechte geen boodschap meer aan raadsleden te hebben. Wij vinden dat er nog wel wat moet veranderen om de mogelijkheden die deze wet aan individuele raadsleden en hun fracties biedt te materialiseren.

Ik maak enkele opmerkingen over de veegwet. De meeste artikelen zijn onzes inziens een logische reparatie of vormen de vertaling van een toezegging die tijdens de discussie in deze Kamer is gedaan door de toenmalige minister De Vries. Ik verwijs onder andere naar vragen van ons over de openbaarheid van de besluitenlijsten van B&W, de onverenigbaarheid van de functies van secretaris en griffier en een wat strengere tekst met betrekking tot het beëindigen van het wethouderschap als de gemeente na een jaar nog steeds niet de woonplaats is van de wethouder van buiten.

Wij hebben vragen gesteld over het recht van onderzoek door de raad, onder andere over de toevoeging in deze wet dat collegeleden en ex-collegeleden die gevraagd worden voor een commissie van onderzoek te verschijnen niet verplicht zijn de gevraagde informatie te geven als deze in strijd is met het openbaar belang. De afweging of het strijdig is, wordt door het collegelid zelf gemaakt en niet door de commissie. Dat vinden wij vreemd. De commissie heeft immers de mogelijkheid om in een besloten vergadering bijeen te komen en ook geheimhouding op te leggen over het aldaar behandelde, inclusief de overlegde stukken. In die situatie zou de commissie toch kunnen beoordelen of het beroep op het openbaar belang terecht is. Waarom is niet voor deze constructie gekozen? Nu kan de commissie wel vragen of het college van B&W het beroep dat een collegelid of een ex-collegelid op het recht om geen informatie te geven steunt. Wat gebeurt er als deze steun niet wordt gegeven door het college, als het college vindt dat een (ex-)collegelid ten onrechte een beroep op de zwijgplicht doet? Komt dat daardoor te vervallen? Realiseert de minister zich ook dat, in het geval dat een ex-collegelid deze steun

door een college van een heel andere samenstelling wordt onthouden, hier ook heel andere argumenten aan ten grondslag kunnen liggen? Denk daarbij aan het vereffenen van oude rekeningen. Wij hebben gesuggereerd om het aan de commissie te laten om te beoordelen of dat beroep op de vertrouwelijkheid wel klopt. De minister antwoordt daarop: "dat het heel vreemd zou zijn indien de onderzoekscommissie bepaalde informatie, waarvan het verstrekken in strijd is met het openbaar belang, wel zou kunnen krijgen, terwijl die informatie niet aan de raad zou kunnen worden verstrekt". Waarom is dan de mogelijkheid van een besloten vergadering geschapen? Daarin wordt ook informatie uitgewisseld die niet per definitie naar de raad toe gaat. Wij vinden dit een onduidelijke kwestie.

De heer Witteveen en de heer Dölle hebben enkele behartigenswaardige woorden gesproken over de openbaarheid van de besluitenlijst van B&W en die kan ik onderschrijven. Het gaat ons met name om het streven naar een zo volledig mogelijke en begrijpelijke besluitenlijst. Wij hebben daar ook al over gesproken bij de behandeling van de Wet dualisering provinciebestuur. Ik meen dat de minister toen heeft gezegd dat hij wel wil entameren dat het op een goede manier gebeurt en dat daarbij ook nieuwe media worden ingezet. Misschien kan hij dat ook toezeggen met betrekking tot de gemeenten. Wel heb ik mij verbaasd over het punt dat de CDA-fractie in de schriftelijke voorbereiding naar voren heeft gebracht met betrekking tot de besluiten van de burgemeester. De minister zegt dat een burgemeester niet vergadert. Wij weten natuurlijk niet of hij vergadert over zijn eigen bevoegdheden, maar wij weten wel dat hij besluiten neemt. Als de gemeenteraad zijn controlefunctie wil waarmaken, dan is het van belang dat de besluiten van de burgemeester bekend zijn. Die moeten dus ook in die besluitenlijst opgenomen worden, wil de raad zijn controlerende taak goed kunnen uitoefenen. Ik kan de minister geruststellen. In het verleden was ik lid van de gemeenteraad van Bussum, een door CDA en VVD gedomineerde gemeente. Na veel inspanningen kreeg ik het toch voor elkaar om de besluitenlijsten openbaar te krijgen, in ieder geval voor raadsleden. Tot mijn aangename verrassing stonden er ook altijd de besluiten in die de burgemeester had genomen. Er is dus een precedentwerking. Wat in Bussum mogelijk is, moet toch in elke gemeente mogelijk zijn.

Ik deel het standpunt van de minister op dit punt dus niet. De burgemeester neemt besluiten en die kunnen best terugkomen in de besluitenlijst.

Ik steun de minister in zijn opvatting dat wethouders geen aparte positie moeten hebben in de selectieprocedure bij burgemeestersbenoemingen. Zolang de burgemeester voorzitter is van de gemeenteraad en benoemd wordt door "Den Haag", dient de gekozen volksvertegenwoordiging maximaal invloed te kunnen uitoefenen op deze benoeming. Dat neemt niet weg dat de positie van de burgemeester er in het duale systeem niet eenvoudiger op is geworden. Dat wordt inmiddels door velen onderkend. Het voorzitterschap van zowel raad als college is een van die ongerijmdheden. In de onlangs door de minister uitgebrachte "verkenkende notitie invoering direct gekozen burgemeester" wordt daaraan ook aandacht besteed. Over die notitie valt natuurlijk veel op te merken,

maar ik zal mij bedwingen. De minister schrijft dat er naar verwachting geen onoverkomelijke problemen zijn als de gekozen burgemeester vooralsnog raadsvoorzitter blijft. De vraag is waarop deze verwachting is gestoeld. Ik heb begrepen dat er onder de duale verhoudingen wel degelijk gemeenteraden in de problemen zijn gekomen met betrekking tot de dubbele pet van de burgemeester. Een van de manieren om dit op te lossen is dat de burgemeester de voorzittershamer overdraagt aan een raadslid als hij zelf aan het debat mee moet doen. In antwoord op vragen die ik hierover heb gesteld, zegt de minister dat daarvoor geen wettelijke basis is. Toch gebeurt het en de minister is bereid een gedoogbeleid te voeren op dit punt. Daarin steun ik hem. In de verkennende notitie staat ook dat in de Gemeentewet kan worden opgenomen dat, als een onderwerp wordt besproken dat tot de competentie behoort van de burgemeester, de plaatsvervangend voorzitter het voorzitterschap overneemt. Is de minister bereid een dergelijke logische, naar zijn aard eenvoudige, wetswijziging voor te bereiden? Dat past ook in de discussie die wij voeren in het kader van deze wet. Even verder schrijft hij in de notitie dat er enige spanning kan bestaan tussen de belangen van de burgemeester als voorzitter van het college en als voorzitter van de raad en dat een scheiding van het voorzitterschap in de rede ligt. Daarvoor is dan wel een grondwetswijziging nodig, aldus de minister. Dat duurt natuurlijk lang. Ik pleit ervoor om via een simpele wetswijziging dit probleem uit de wereld te helpen. Anders blijft het natuurlijk hinken op twee gedachten. Dat is kenmerkend als het om de positie van de burgemeester gaat en ik vind dat wij daar nu eens van af moeten. Misschien dat de minister daarvoor kan zorgen in het vervolg op de verkennende notitie.

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Ik spreek mede namens de CU-fractie. Het was op 26 januari elf maanden geleden dat wij hier het voorstel van wet dualisering gemeentebestuur behandelden. Bij de eindafweging meenden onze fracties hun stem aan het wetsvoorstel niet te kunnen geven. De voorlopige evaluatie van wet heeft ons nog niet tot de conclusie kunnen brengen dat wij spijt moeten hebben van ons stemgedrag destijds. Dit standpunt weerhoudt ons er echter niet van om, gegeven het feit dat het wetsvoorstel destijds is aanvaard, thans zonder vooringenomenheid aan de behandeling van het aanpassingsvoorstel – zo noem ik het maar – deel te nemen. Het wetsvoorstel heeft immers tot doel de verwijzingen in een aantal wetten naar de artikelen in de gemeentewet aan te passen aan de als gevolg van de wet Dualisering gemeentebestuur gewijzigde Gemeentewet.

Het ligt voor de hand dat daarbij in dit wetsvoorstel enkele correcties in deze wetten worden meegenomen die niet in relatie staan tot de Wet dualisering gemeentebestuur. Daarnaast roept het voor ons geen bezwaar op dat enkele technische en redactionele correcties worden aangebracht op de als gevolg van de Wet dualisering gemeentebestuur gewijzigde Gemeentewet. Ten slotte konden we vaststellen dat in het wetsvoorstel enkele wijzigingen van min of meer inhoudelijke aard zijn voorgesteld.

Wat het wetsvoorstel betreft, stel ik om te beginnen vast dat uit het voorbereidend onderzoek is gebleken dat de vragen van onze fracties met betrekking tot de Wet voorkeursrecht gemeenten kennelijk voorbarig waren. Deze kunnen zonnig aan de orde komen zodra het omvangrijke voorstel voor de Wet dualisering gemeentelijke medebewindsbevoegdheden, dat nu kennelijk nog voor advies bij de Raad van State ligt, aan de Tweede Kamer wordt aangeboden, dan wel te zijner tijd bij de behandeling in deze Kamer. Onze fracties kunnen zich, op een enkel inhoudelijk punt en een tweetal redactionele kwesties na, met het wetsvoorstel verenigen.

Zoals gezegd, bevat het voorstel ook enkele inhoudelijke wijzigingen van en aanvullingen op onder andere de Gemeentewet. Ons inhoudelijke punt betreft Artikel IV, onderdeel F, waar de toevoeging van een derde lid aan artikel 60 van de Gemeentewet wordt voorgesteld. Het gaat daarin om de openbaarmaking van de besluitenlijst van het college. De CDA-fractie heeft een vraag gesteld over de besluiten van de burgemeester. De heren Dölle en Platvoet kwamen daarop terug. Het antwoord op deze vraag, voorkomend bovenaan pagina 8 van de memorie van antwoord, achten ook wij onbevredigend. Aldaar wordt een op zichzelf logisch betoog gepresenteerd dat neerkomt op het volgende. De regeling over bekendmaking van de besluitenlijst heeft betrekking op de besluiten die in vergaderingen worden genomen. Aangezien de burgemeester een eenhoofdig bestuursorgaan is, is het naar zijn aard niet mogelijk dat de burgemeester in deze hoedanigheid vergadert-- en dus is het ook niet mogelijk om besluitenlijsten van vergaderingen van de burgemeester openbaar te maken. Ik moet zeggen dat ik hierbij een lichte glimlach niet kan onderdrukken. Ontegenzeggelijk is hier sprake van een concludente redenering, maar daarom is ze nog niet bevredigend. Overtuigend zou deze redenering nog kunnen zijn indien naar aard en strekking een zodanig relevant materieel verschil tussen de besluiten van het college enerzijds en die van de burgemeester anderzijds gesproken zou kunnen worden dat daarom de eerste wél en de laatste niet aan controle onderworpen zou moeten kunnen worden. Een dergelijk materieel verschil lijkt mij niet op voorhand aannemelijk en aantoonbaar. Derhalve vraagt zowel het standpunt van de regering als haar redenering in dezen om een nadere toelichting. Wij nemen op voorhand aan dat de minister bereid is deze te verstrekken.

Tot zover het inhoudelijke; onze beide andere punten zijn van redactionele aard. Ik geef toe dat het te wensen ware geweest dat deze in het voorlopig verslag aan de orde waren gesteld. Toch wilde ik deze laatste gelegenheid om er de vinger bij te leggen niet onbenut laten passeren.

Ik vestig wederom de aandacht op artikel IV, de wijzigingen van de Gemeentewet, onderdeel G. Onder nummer 3 is sprake van enkele wijzigingen van het vijfde lid van artikel 82 Gemeentewet. Volgens de tekst moet aan het slot van dit lid worden ingevoegd: "en in artikel 23, vijfde lid, voor "artikel 25" wordt gelezen "artikel 86" ". Mij is deze tekst niet helder voor zover het betreft het gedeelte achter de laatste komma. Het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

aldaar genoemde "artikel 25" -- dat vervangen zou moeten worden door "artikel 86" -- kom ik in het hele vijfde lid van artikel 82 dat is opgenomen in de Wet dualisering gemeentebestuur van 28 februari 2002, niet tegen. Enige verheldering -- als ik niet goed lees -- of mogelijksterwijs een wijziging -- als ik wel goed lees -- kan niet overbodig worden genoemd.

Ten slotte vestig ik de aandacht op artikel IV, onderdeel T. Daarin gaat het om een wijziging van artikel 169 Gemeentewet, in de zin dat een vijfde lid wordt toegevoegd. Er is veel op te merken over de inhoud daarvan, zoals de fractie van onder meer het CDA heeft gedaan in de voorbereidende behandeling. Ik heb inhoudelijk geen problemen met deze toevoeging, maar redactioneel wel. Er is namelijk sprake van een bevoegdheid die geen uitstel kan "leiden". Op het gehoor afgaande is daar niets mis mee. Wie de gedrukte tekst beziet, moet echter een kleine, maar kardinale taalfout constateren: het woord "leiden" moet in deze context beslist met ij geschreven worden. Graag draag ik ertoe bij, de wetgever voor dit blundersje te behoeden.

Met belangstelling zien onze fracties een reactie van de minister op de door hen ingebrachte punten tegemoet.

De vergadering wordt van 12.40 uur tot 14.00 uur geschorst.

!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming** over de **mogelijke controversialiteit van het wetsvoorstel Wijziging van de Tijdelijke wet noodcapaciteit drugskoeriers (28627)**.

(Zie vergadering van heden.)

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, het CDA, de ChristenUnie en de SGP tegen het voorstel tot het controversieel verklaren hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is verworpen.

**

*B

!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij de behandeling van de **Aanpassingswet dualisering gemeentebestuur (28243)**, te weten:

- de motie-Platvoet c.s. inzake evaluatie van de Wet dualisering Provinciebestuur (28384, nr. EK 33f).

(Zie vergadering van heden.)

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Platvoet.

**

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Vanmorgen heeft de Kamer gedebatteerd naar aanleiding van een brief van de minister, onder andere over de motie. In tegenstelling tot het debat van twee weken geleden, lijkt

het debat van vandaag een substantiële toezegging van de minister te hebben opgeleverd in de richting van de motie. Dat is voor mij reden, voor te stellen de motie van de agenda af te voeren. De toezegging van de minister is gemakkelijk te controleren, want als hij het wetsvoorstel indient bij de Tweede Kamer zal blijken of hij gestand heeft gedaan wat hij lijkt te hebben toegezegd. Op dat moment kunnen wij ons alsnog beraden over de inhoud van de motie.

De **voorzitter**: Ik stel voor, de motie-Platvoet c.s. (28384, nr. EK 33f) van de agenda af te voeren.

**

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik deel mee dat is binnengekomen een brief van de voorzitter van de bijzondere commissie voor de JBZ-Raad met de volgende inhoud:

Aan de voorzitter van de Eerste Kamer der Staten Generaal. In de commissievergadering van de bijzondere commissie voor de JBZ-Raad werd op 21 januari jongstleden geconstateerd dat de fracties verdeeld waren met betrekking tot de ontwerprichtlijn rechtsbijstand. Een meerderheid, te weten de fracties van CDA, VVD en ChristenUnie, bleek in te kunnen stemmen met de voorgelegde ontwerp tekst. De partijen die niet wensten in te stemmen, gaven te kennen eraan te hechten dat hun overwegingen tegen instemming kenbaar gemaakt zouden worden. In die zin heb ik u bericht over de uitkomst van de vergadering van de bijzondere commissie voor de JBZ-Raad. Het voorgelezen instemmingsbesluit bevat derhalve de argumenten zoals de PvdA, GroenLinks en D66 die wensten te belichten.

Ik wens te benadrukken dat de minister van Justitie in het instemmingsbesluit van de commissie geen nalatigheid wordt verweten. De drie fracties constateerden dat zij pas tijdens de zeswekentermijn zijn geattendeerd op de bezwaren van het Europees Parlement. Deze bezwaren hadden in een eerder stadium kunnen blijken indien de minister -- eigener beweging -- in de annotaties had gewezen op het duidelijke verschil van mening tussen Raad en Europees Parlement. Maar dit heeft de minister van Justitie -- zoals overigens gebruikelijk -- niet gedaan.

Terwijl de commissie de minister van Justitie in dezen geen nalatigheid verwijt, achten alle fracties het voor de toekomst gewenst, geïnformeerd te worden over belangrijke verschillen van inzicht tussen Raad en Europees Parlement welke tijdens de onderhandelingen aan het licht treden.

De JBZ-bewindslieden zullen overeenkomstig geïnformeerd worden. Hoogachtend, de voorzitter van de bijzondere commissie voor de JBZ-Raad, J. Kohstamm.

Ik stel voor, dat wij kennis nemen van deze brief.

**

Daartoe wordt besloten.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsvoorstel:

- **Aanpassing van enkele wetten in verband met de inwerkingtreding van de Wet dualisering gemeentebestuur (28243).**

De beraadslaging wordt hervat.

Minister **Remkes**: Voorzitter. Dit wetsvoorstel had oorspronkelijk uitsluitend tot doel om andere wetgeving aan te passen aan de Wet dualisering gemeentebestuur. Daarbij ging het met name om verwijzingen in andere wetgeving naar de Gemeentewet, maar bijvoorbeeld ook om aanpassingen die nodig waren omdat de wethouder niet langer raadslid is en gemeenten verplicht zijn om een raadsgriffier te hebben. Inmiddels zijn ook verschillende andere onderwerpen die verband houden met de Wet dualisering gemeentebestuur, in dit wetsvoorstel opgenomen. In de eerste plaats betreft het een aantal technische en redactionele wijzigingen van de Gemeentewet zelf, die noodzakelijk zijn als gevolg van de inwerkingtreding van de Wet dualisering gemeentebestuur. In de tweede plaats bevat het wetsvoorstel een aantal meer inhoudelijke wijzigingen van de Gemeentewet. Een deel van deze wijzigingen is het gevolg van de behandeling van de Wet dualisering Gemeentebestuur in de Eerste Kamer. Daarbij doel ik op de verplichting voor het college om de besluitenlijst openbaar te maken en op aanpassingen in het onderzoeksrecht.

Een aantal andere, ook meer inhoudelijke, wijzigingen betreft het openen van de mogelijkheid voor raads- en collegeleden om over en weer in elkaars bezwaarschriften- en klachtencommissies zitting te hebben, de onverenigbaarheid van de functies van secretaris en griffier, die bij amendement in dit wetsvoorstel is opgenomen, de verplichting voor wethouders om ontslag te nemen als zij niet voldoen aan de vereisten voor het wethouderschap, waaronder de eis van ingezetenschap en een overgangsregeling voor intergemeentelijke samenwerkingsverbanden op grond van de Wet gemeenschappelijke regelingen en de Kaderwet bestuur in verandering.

Ik vraag ook in het kort aandacht voor de evaluatie van de eerste fase van de Wet dualisering gemeentebestuur. Uit die evaluatie wordt de conclusie getrokken dat gemeenten de noodzakelijke wijziging van de posities van de raad en het college serieus vorm geven. Zaken als de griffiersbenoeming en de herziening van het commissiebestel hebben over het algemeen de meeste prioriteit gekregen. Ten tijde van het afsluiten van het onderzoek ten behoeve van deze eerste evaluatie, in de zomer van 2002, had de helft van de gemeenten al een griffier benoemd. Gezien het grote aantal vacatures voor de functie van griffier dat ik op verschillende plaatsen aantref, is mijn indruk dat gemeenten die nog geen griffier hebben benoemd, op dit punt voortvarend te werk gaan. Ik kan mij dan ook niet vinden in het beeld dat de heer Platvoet schetst, namelijk dat het allemaal veel te snel is gegaan. Het is volgens mij onjuist om elf maanden na de inwerkingtreding negatieve conclusies te trekken, die bovendien het beeld van de gemeentelijke werkelijkheid

geen recht doen. Van de fractie van GroenLinks ben ik het adagium "trap maar op het gaspedaal" gewend, terwijl de fractie van de heer Platvoet bij dit onderwerp het beeld oproept van: trap maar op de rem.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): U haalt twee zaken door elkaar. De snelheid waarover ik aan het begin van mijn betoog sprak, had betrekking op het feit dat er nu al een veegwet is, terwijl de Wet dualisering gemeentebestuur elf maanden van kracht is. Die wet is toen misschien wel onder te hoge druk tot stand gekomen. Het wetsvoorstel is een week voor de raadsverkiezingen uiteindelijk in stemming gebracht. Met mijn opmerking over snelheid doelde ik niet op de evaluatie van wat de gemeenten tot nu toe hebben gedaan, want daarover heb ik een aantal andere kwalificerende opmerkingen gemaakt.

Minister **Remkes**: Het is nu onontkoombaar. De komende tijd zal door de ontwikkeling in de praktijk ongetwijfeld de conclusie worden getrokken dat de wet ook in de toekomst moet worden aangepast. Daarin heeft de heer Dölle volstrekt gelijk. Om die reden heb ik ook nog eens aangegeven welke nieuwe onderwerpen aan dit voorstel zijn toegevoegd. De privé-enquête in kwalitatieve zin zal overigens serieus onder de raadsleden van GroenLinks worden uitgevoerd ten behoeve van de evaluatie in 2004. De woorden "steunen" en "worstelen" heb ik niet gebruikt. Ze zijn afkomstig van de heer Platvoet en doen wellicht recht aan de wat sombere sfeer die wel vaker in de kringen van GroenLinks heerst. Het is echter niet mijn beeld van de werkelijkheid op dit ogenblik.

Ik wil erop wijzen dat de collegevorming en de benoeming van de nieuwe wethouders in de meeste gemeenten niet veel langer heeft geduurd dan in de voorgaande periodes. De angst dat het proces aanzienlijk langer zou duren door het ontbreken van een wettelijke deadline is derhalve onterecht gebleken.

Voorzitter: Schuyer

Minister **Remkes**: De Eerste Kamer heeft een aantal onderwerpen aangeroerd die in de schriftelijke voorbereiding grotendeels aan de orde zijn gekomen. Bij enkele daarvan wil ik stilstaan. De heer Witteveen vraagt zich af waarom er in dit geval nog wel met de Tijdelijke referendumwet rekening wordt gehouden en waarom er tegelijkertijd nog een wetsvoorstel tot intrekking van die Tijdelijke referendumwet ligt. Het is de heer Witteveen kennelijk ontgaan dat juist het fenomeen Tijdelijke referendumwet uit dit wetsvoorstel is gehaald vanwege een meer consistente benadering. De consistentie waar hij op aandringt, is terdege aanwezig. Hiermee is niet gezegd dat wij het inhoudelijk eens zijn. Ik ben blij dat wij hem met een vooruitziende blik tegemoet hebben kunnen treden.

De heer Witteveen heeft gevraagd wat precies wordt bedoeld met de term openbaar belang. Ik geef onmiddellijk toe dat de term openbaar belang ongrijpbaar is. Mij zijn echter geen gevallen bekend waarin in de praktijk op deze grond een beroep is gedaan. Het is meer een soort vangnet waarop in zeer uitzonderlijke gevallen een beroep gedaan zou kunnen worden. Als ik voorbeelden

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

noem, worden die mogelijk door de praktijk aangeprepen om deze verschoningsgrond in te roepen. Bij de evaluatie zal bezien worden of op de verschoningsgrond een beroep is gedaan.

De heren Dölle, Witteveen en Platvoet hebben vragen gesteld over de verschoningsgrond openbaar belang in relatie tot de besluitenlijst. Ik onderschrijf dat het voor de raad duidelijk moet zijn als deze verschoningsgrond door het college wordt ingeroepen. Ik heb al aangegeven dat mij geen praktijkvoorbeelden bekend zijn waarin dat is gebeurd. Ik kan mij dan ook niet goed een voorbeeld voorstellen waarin dat aan de orde is en het college besluit geen opening van zaken te geven, zonder dat dit voor de raad kenbaar is. Van die veronderstelling wordt namelijk uitgegaan met de vraag.

Voorschrijven dat de besluitenlijst daarover mededelingen moet bevatten kan mijns inziens te ver gaan. Het is theoretisch denkbaar dat een dergelijke mededeling tot speculaties leidt die het openbaar belang, dat terecht beschermd wordt, schaadt. Als zoiets op de besluitenlijst van b. en w. prijkt, is het niet helemaal ondenkbaar dat er speur- en onderzoekswerk door deze en gene zal worden gedaan. In die situatie zou je ook kunnen spreken van uitlokking. Dat is naar mijn mening een extra reden om het niet zo te doen.

Gelet op het in hoge mate theoretische karakter van de omstandigheid waarover dat kan gaan, lijkt het mij niet nodig en niet erg zinvol om daarvoor wetgeving te maken. Dat wordt wat mij betreft pas anders als de praktijk daartoe aanleiding geeft.

De heer Platvoet heeft gevraagd waarom er niet voor is gekozen om te regelen dat in het geval bepaalde informatie niet kan worden verstrekt vanwege strijd met het openbaar belang, het college alsdan gehouden is om deze informatie in een besloten vergadering te overleggen. Er is welbewust voor gekozen om onder andere collegeleden de mogelijkheid te geven informatie niet te verstrekken, indien dit in strijd zou komen met het openbaar belang. Het is aan het desbetreffende collegelid om te beslissen of hiervan al dan niet sprake is. Voor deze constructie is aansluiting gezocht bij de al bestaande gang van zaken tussen college en raad. In deze gang van zaken is het ook niet de raad maar het college dat bepaalt of het verstrekken van bepaalde inlichtingen in strijd is met het openbaar belang. In de memorie van antwoord gaf ik reeds aan dat er wel een mogelijkheid bestaat om vertrouwelijke informatie aan de onderzoekscommissie te verstrekken. Het is echter aan het college om te besluiten of van deze mogelijkheid al dan niet gebruik moet worden gemaakt. De onderzoekscommissie kan verlangen dat een beroep op de verschoningsgrond wordt bevestigd door het college. Op deze manier wordt voorkomen dat al te lichtvaardig gebruik wordt gemaakt van de verschoningsgrond. Dat betekent dus ook dat als een dergelijke bevestiging uitblijft de persoon die een beroep deed op deze verschoningsgrond, de desbetreffende informatie toch zal moeten verstrekken.

De heer Witteveen stelde de relatie tussen de verschoningsgrond strijd met het openbaar belang enerzijds en de WOB anderzijds aan de orde. De WOB

ziet op de verhouding tussen het bestuur en de burger. De term openbaar belang wordt in de Gemeentewet gehanteerd in de relatie tussen twee bestuursorganen. In deze verhouding bestaat de mogelijkheid dat stukken vertrouwelijk ter kennisneming worden verstrekt. De verschoningsgrond strijd met het openbaar belang dient dan ook beperkter te worden uitgelegd dan de uitzonderingsgronden in de WOB.

De heer Dölle constateert dat er in de praktijk nogal wat onduidelijkheid bestaat over de status van stukken die in het college worden besproken. Vallen die allemaal onder de actieve openbaarmakingsplicht? Het lijkt mij niet wenselijk dat de raad alle stukken krijgt die in het college aan de orde komen. Dat kan soms meebesturen uitlokken en bevordert dan niet de doelstelling die met dit wetsvoorstel wordt beoogd. Het zou bovendien het risico inhouden dat de raad wordt bedolven onder informatie en dat deze ook alle ambtelijke notities krijgt. Met de actieve informatieplicht dient verstandig te worden omgegaan, waarbij natuurlijk wel dient te gelden dat er niet te zuinig met het verstrekken van informatie wordt omgesprongen.

De heer **Dölle** (CDA): Ik ben het uiteraard met u eens dat de raad niet bedolven moet worden onder informatie, maar de vraag wordt ook gesteld in combinatie met het gegeven dat hetgeen op de besluitenlijst moet staan veel meer is dan besluiten alleen. Het kan bijvoorbeeld ook gaan om beslissingen om een rapport af te wijzen of om in te gaan op een bepaalde optie. In dat verband zou je je kunnen voorstellen dat men die zaken niet allemaal op de lijst zet omdat men dat niet in het openbaar belang acht.

Minister **Remkes**: Het zal de komende tijd ongetwijfeld zo zijn dat de ene gemeente er anders mee omspringt dan de andere. Dat moet je wettelijk ook niet allemaal vastleggen. Wel moet het zo zijn dat er te zijner tijd bij de evaluatie goed gemonitord wordt hoe gemeenten hiermee in de praktijk omgaan. Als sprake blijkt te zijn van een te zuinige opstelling, is vervolgens de vraag aan de orde hoe een wat meer actieve openbaarmaking kan worden bevorderd.

Ik kan mij voorstellen dat ook het afwijzen van een voorstel in een aantal gevallen -- zeker als het belangen van burgers raakt -- in de besluitenlijst van het college wordt opgenomen, zodat ook de raad daarover op een goede wijze is geïnformeerd. Dit hangt echter helemaal van het geval op zich af, want alle gevallen zijn niet gelijk.

Voorzitter. Ik kom bij de openbaarmaking van de besluitenlijst van de burgemeester of in de woorden van de heer Platvoet: bij Bussum begint de victorie. Ook de heren Witteveen en Holdijk hebben hier een opmerking over gemaakt. Ik kan mij daar, gegeven de redenering die in de stukken is terug te vinden, iets bij voorstellen. Vooropgesteld dient te worden dat formele besluiten van de burgemeester op grond van de Algemene wet bestuursrecht en de Gemeentewet bekendgemaakt dienen te worden. In die zin geldt dus op dit moment al een openbaarmakingplicht. Deze plicht geldt niet voor informele besluiten. Een praktisch probleem is dat de burgemeester op verschillende tijdstippen besluiten neemt,

in tegenstelling tot het college van BenW, dat een vaste vergaderdag heeft. Dat brengt het feit dat de burgemeester een eenhoofdig bestuursorgaan is, nu eenmaal mee. Van een besluitenlijst, zoals daarover ten aanzien van vergaderingen van de raad en het college wordt gesproken, zal dan ook niet snel sprake zijn. Voor de praktijk kan het echter wel aan te bevelen zijn als de burgemeester zijn besluiten in samenhang aan de burgers presenteert. Dat kan een eigen besluitenlijst van de burgemeester zijn, maar deze kan mogelijk ook praktisch gecombineerd worden met die van BenW. Met de stellingname zoals die in het verslag is terug te vinden, is bepaald niet bedoeld te zeggen dat dat niet zou moeten gebeuren.

Voorzitter. De heer Platvoet signaleert spanning in de duale verhouding tussen het voorzitterschap van de burgemeester van de raad en het college. Daarmee neemt de heer Platvoet een voorschot op de discussie naar aanleiding van de verkennende notitie over de rechtstreeks gekozen burgemeester. Ik wil deze discussie niet nu maar graag op een later tijdstip voeren. Ik maak mij geen enkele illusie. Dat onderwerp zal de komende tijd in het politieke debat ruim aan de orde komen.

De heer Holdijk maakt een tweetal redactionele opmerkingen. De eerste betreft een verwijzing naar artikel 25 in artikel IV onderdeel G. Hij kan het genoemde artikel 25 niet vinden in de Wet dualisering gemeentebestuur. Dat klopt, want dit artikel wordt pas genoemd in deze aanpassingswet. In artikel IV onderdeel C wordt een nieuw vijfde lid aan artikel 23 toegevoegd. In dit onderdeel wordt artikel 25 genoemd.

De tweede redactionele opmerking betreft het uitstel lijden. De heer Holdijk heeft gelijk. Het woord moet met een lange ij geschreven worden. Zodra de gelegenheid zich voordoet, zullen we dit aanpassen.

De heer Dölle bracht ter sprake dat de onderzoekscommissie niet in alle gevallen een beroep op de WOB zal kunnen doen, als media informatie wensen. Het is mij bekend dat er in de gemeenten waar nu al enquêtes plaatsvinden, veel vragen bestaan over de verhouding tussen de onderzoekscommissie en de WOB. Dat onderwerp zal expliciet in de evaluatie meegenomen worden.

Verder is de betrokkenheid van wethouders bij de beoordeling van burgemeesterskandidaten ter sprake gebracht. Op grond van de tekst van de wet kan dat formeel niet. Wethouders kunnen wel een beperkte, adviserende rol spelen, maar het is op grond van de wet niet mogelijk dat zij inzage krijgen in de kandidaten. Om die reden wordt wetswijziging overwogen.

De heer **Witteveen** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn opmerkingen, zeker die over de Tijdelijke referendumwet, waar ik ernaast zat, denk ik.

Interessanter is de discussie over de beperkingsgrond van het openbaar belang. De minister zegt dat dit een ongrijpbare formulering is, maar dat dit niet zo erg is, omdat er in de praktijk zelden of nooit een beroep op wordt gedaan. Wij kunnen dus voorlopig in het vage laten wat het precies inhoudt.

De vraag is hoe het ervoor staat, als de dualisering van het gemeentebestuur werkelijk van de grond komt en een succes wordt. Dan krijg je een situatie waarin polarisatie ontstaat tussen wethouders en fractieleiders. In de oude situatie gaven de wethouders door hun aanwezigheid in de fracties allerlei informatie door en zorgden er op een betrekkelijk informele manier voor dat er geen informatieachterstand ontstond voor de gemeenteraad. Dat verandert allemaal in de gedualiseerde verhouding. Je kunt je voorstellen dat er juist bij enigszins gevoelige kwesties informatie is, die men nog niet in de openbaarheid en in de gemeenteraad wil hebben, en dat men dan zegt dat er een openbaar belang is dat zich tegen openbaarmaking verzet.

Op dat moment komt de vraag op wat dat voor openbaar belang is. Ik kaart deze discussie aan, omdat ik denk dat het de nodige tijd zal nemen, voordat de cultuuromslag bij het voortgaande proces van dualisering heeft plaatsgevonden. Het is verstandig om ons af te vragen wat mogelijk anderszins onder dat openbaar belang valt en wat een gemeenteraadslid niet mag weten. De heer Platvoet wees er terecht op dat het vaak gaat om vertrouwelijke informatie, waarvan je niet hoeft aan te nemen dat het allemaal meteen op straat ligt en waarbij allerlei nuances in de berichtgeving in acht kunnen worden genomen. Zelfs daartegen zou het openbaar belang zich verzetten. Een openbaar belang dat zich verzet tegen vertrouwelijke openbaarmaking, dat vind ik moeilijk te vatten.

Ik heb met tevredenheid geluisterd naar de beschouwing over de Wet openbaarheid van bestuur. Er is natuurlijk een belangrijk verschil tussen een wet die voor de burgers bestemd is, en een wet die de relaties tussen bestuursorganen betreft, maar de burgers hebben een heel groot belang bij de kwaliteit van de relatie tussen het college van B&W en de volksvertegenwoordigers in de gemeenteraad. Ik ben het ermee eens dat de uitzonderingsgrond van het openbaar belang beperkter moet zijn dan het scala van gronden dat wij in de Wet openbaarheid van bestuur kunnen vinden. Als deze dan toch beperkter is, is er misschien wel iets concreets over te zeggen.

Wat betreft de status van de stukken denk ik dat het juist is dat je verstandig moet omgaan met een actieve informatieplicht. Als de verhoudingen echt meer gedualiseerd worden, wordt het ook moeilijker om daar verstandig mee om te gaan, want het wordt een meer politieke zaak dan het in het verleden is geweest.

De heer **Dölle** (CDA): Het is in beginsel een wat technische wet. Ik zal mij daartoe beperken en de verleiding weerstaan om de algemenere thema's die hier en daar opduiken, in tweede instantie van christen-democratisch commentaar te voorzien.

Ik heb nog vier kleine punten. Wij hebben begrepen dat de regering de moeilijkheden met het materiaal dat zich onder een enquêtecommissie bevindt, waarvoor een geweldige belangstelling bestaat bij regionale en andere redacties, die dat willen publiceren, waardoor het onderzoek een eigen dynamiek gaat

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

vertonen, om het maar voorzichtig te zeggen, meeneemt in de evaluatie.

Er zullen vermoedelijk steeds meer enquêtes komen. Mocht uit de evaluatie blijken dat dit echt een hinderpaal is, dan neem ik aan dat gezocht zal worden naar een regeling analoog aan die met betrekking tot de landelijke enquête.

De regering zegt dat er een praktisch bezwaar kleeft aan het publiceren van burgemeestersbesluiten, omdat die in een wat spontaan ritme totstandkomen. Ook de regering meent echter dat het verstandig zou zijn om de besluiten die dat niet in zich hebben en die zich lenen voor publicatie, mee te nemen in het kader van de verslaglegging van de collegebesluiten. Dat lijkt mij een goede oplossing.

De regering heeft niet geantwoord op onze vraag waarom het raadslid enerzijds wel onder ede wordt gesteld wanneer het beleid van de burgemeester of het college wordt onderzocht. Dan kunnen raadsleden naar voren worden geroepen. Zij worden onder ede gesteld en moeten vragen beantwoorden. Wij hebben daarover opmerkingen gemaakt in het kader van de behandeling van de Wet dualisering gemeentebestuur en zullen die hier nu niet herhalen. Wij vinden het niet in alle omstandigheden gelukkig, maar het is een feit. Het raadslid heeft anderzijds geen verschoningsgrond als hij zelf heeft deelgenomen aan bestuursbesluiten. Ik erken dat hij dat misschien niet zo vaak nodig heeft, maar het komt toch nog wel een enkele keer voor.

Ik kom ten slotte te spreken het openbaar belang, het belangrijkste punt waarover wij nog iets willen vragen. De regering meent dat het hierbij om een enigszins theoretisch debat gaat. Er wordt immers nauwelijks een beroep gedaan op het openbaar belang om iets te verzwijgen. Ik denk dat dit juist is. Maar dan gaat het dus om besluiten, om echte besluiten. Die zullen inderdaad niet zo vaak de agenda niet halen omdat het openbaar belang dat vergt. Maar het probleem is nu juist gelegen in het volgende. Wij hebben uit de schriftelijke antwoorden van de regering begrepen dat op die besluitenlijsten veel meer moet komen te staan. Het gaat ook om allerlei andere beslissingen, bijvoorbeeld een beslissing om een werkbezoek af te zeggen of te houden. Ons is gebleken dat bij gemeenten onzekerheid bestaat over wat in dat verband op de besluitenlijst moet worden vermeld, nog los van de actieve openbaarmakingplicht. Wat moet er worden gedaan wanneer men bijvoorbeeld besluit om het advies van architect A te verwerpen of optie 2 en 3 niet uit te voeren? Zoals deze minister als geen ander zal weten, gaat het om die typische dossiers die ten grondslag liggen aan de beraadslaging en de besluitvorming in het college en waaromtrent beslissingen worden genomen die bijvoorbeeld tot gevolg hebben dat er geen besluit in de zin van de AWB wordt getroffen. Er bestaat bij ambtenaren onzekerheid over de vraag of een dergelijke beslissing nu wel of niet op de besluitenlijst moet worden gemeld. De minister heeft nog een ander punt genoemd. Moet het ook over de heg worden gegooid naar de raad toe? Die heeft immers recht op alle noodzakelijke informatie.

Wij hebben in het kader van de schriftelijke voorbereiding en tijdens de mondelinge behandeling van

de herziening van de Gemeentewet overigens nogal wat kritische opmerkingen over de actieve openbaarmakingplicht gemaakt, omdat die naar onze mening veel te drastisch is. Maar dat is ter zijde; die plicht is er.

*N

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. De minister heeft gesproken over mijn somberheid. Ik ben van nature niet zo somber, maar ik heb mijn somberheid geuit naar aanleiding van privé-onderzoeken. Ik weet dat de minister het te druk heeft om alle literatuur tot zich te nemen, maar als hij de vakbladen een beetje volgt en niet alleen Binnenlands Bestuur en het VNG-Magazine leest, dan komt hij de gevallen zelf ook tegen. Daarin staan regelmatig berichten over de implementatie waar je niet echt vrolijk van wordt. Maar goed, ik heb ook gezegd dat het voor een deel om aanloopp Problemen gaat. Men zou ook wat meer gebruik kunnen maken van de goede dingen die gedaan zijn, zoals de website inzake de vernieuwingsimpuls. Wat dat betreft, is mijn perspectief niet alleen maar negatief.

De vorige sprekers hebben al het nodige gezegd over het openbaar belang. Ik kan mij vinden in hun opmerkingen. Je weet natuurlijk niet hoe vaak er een beroep op wordt gedaan. Dat weet je per definitie niet als daar nooit melding van wordt gemaakt. Alleen dat zou al een reden zijn om op de besluitenlijst te melden dat er een besluit is genomen dat vanwege het openbaar belang niet gepubliceerd kan worden.

Als dat niet gebeurt, is onduidelijk hoe vaak het voorkomt. Ik steun dan ook de opvatting van de heer Witteveen dat dit in de nieuwe duale verhoudingen opnieuw bekeken moet worden. De informatiestroom zal immers anders dan vroeger lopen. De heer Witteveen maakte overigens een pijnlijke vergissing toen hij stelde dat vroeger een wethouder informatie doorgaf aan zijn fractie, zodat daarmee de gemeenteraad op de hoogte was. Dat is natuurlijk niet waar. Een fractie is niet hetzelfde als de raad. Het is waar dat coalitiefracties altijd beter geïnformeerd waren, via hun wethouders, dan oppositiefracties. Dat is nog steeds een punt dat alleen ondervangen kan worden als de actieve informatieplicht uitputtender dan nu wordt gehanteerd.

Ook de passieve informatieplicht is van belang. De minister vindt dat men niet bedolven moet worden onder papier. Men moet daar goed en selectief in zijn. Ik ben het daarmee eens. Als een raadslid iets vraagt uit de keuken van B en W moet daarmee niet te krampachtig omgegaan worden. Als er geen zakelijk of persoonlijk belang in het geding is, moet die informatie gewoon versterkt worden. Is de minister het met mij eens dat bij dit type informatieplicht een zekere ruimhartigheid gewenst is?

De minister heeft ruitertlijk toegegeven dat als de verhoudingen goed zijn in een college het normaal is dat een burgemeester mededeling doet van besluiten die hij heeft genomen. Daarmee kunnen die besluiten een logisch onderdeel vormen van de besluitenlijst van het college.

Bij de positie van de burgemeester verwijst de minister naar de komende discussie. Dat is te begrijpen. Het is echter iets te gemakkelijk als het gaat om de plaatsvervangend voorzitter van de gemeenteraad. Als het aan de minister ligt, moet er een wijziging van de Grondwet plaatsvinden. Het gaat dan om een termijn van in ieder geval acht jaar oftewel twee zittingsperioden. In de tussentijd blijft het plaatsvervangend voorzitterschap wringen in de duale verhoudingen. De minister spreekt in begrijpende woorden over dit probleem. Wat is er op tegen om dit punt bij normale wetgeving snel te verhelpen? Dan is dit punt voor een reeks van jaren uit de wereld. Als de nieuwe positie van de burgemeester ooit tot wijziging van de Grondwet leidt, kan het punt alsnog meegenomen worden in de dan te kiezen structuur. Ik doe een klemmend beroep op de minister om zich hier niet gemakkelijk van af te maken.

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Ik dank de minister namens onze fracties voor zijn reactie op mijn bijdrage in eerste termijn.

Over het inhoudelijke punt van de besluitenlijst van de burgemeester is inmiddels helderheid gekomen. Daarbij tekent zich een communis opinio af bij de diverse woordvoerders in de Kamer en de minister. Ik heb uit zijn mond genoteerd dat voor de praktijk de aanbeveling geldt dat er bekendheid wordt gegeven aan besluiten van de burgemeester, hetzij zelfstandig hetzij als aanhangsel bij de besluitenlijst van B en W. Die vrijheid moeten wij niet verder willen inperken. Het lijkt mij buiten kijf dat een lijst, enigszins vergelijkbaar aan die van het college, als gewenst wordt gezien.

Dan kom ik nog op de opmerkingen van meer redactionele aard van onze kant. Ik heb gehoord wat de minister heeft gezegd over de verwijzing naar artikel 25 Gemeentewet in lid 5 van artikel 82 Gemeentewet. Ik zou mijzelf voorbij lopen als ik zou zeggen dat ik het met hem eens was. Dan zou ik het eerst nog wat beter moeten bekijken. Ik ga er op voorhand maar van uit dat de minister het bij het juiste eind heeft. In ieder geval is er voldoende op dit punt geattendeerd. Aan de laatste opmerking van onze fractie hoef ik geen woorden meer te spenderen. Het zal duidelijk zijn dat het voorstel op onze steun kan rekenen.

Minister **Remkes**: Voorzitter. Er is nog een beperkt aantal onderwerpen aan de orde gesteld. Laat ik maar beginnen met het laatste punt van de heer Platvoet. Ik weet dat deze Kamer een boeiende discussie met de minister-president heeft gevoerd over de vraag wat een demissionair kabinet vermag. De heer Platvoet vroeg mij of ik kan toezeggen dat het snel bij wet geregeld wordt. Als ik hier de toezegging zou doen die de heer Platvoet van mij vraagt, dan zou ik mijn ambtsopvolger -- wie dat dan ook wordt -- voor de voeten lopen. Ik ben er stellig van overtuigd dat er bij de kabinetsformatie nadere afspraken gemaakt zullen worden over de aanstellingswijze van de burgemeester. Een nieuw kabinet zal op dit punt dus zijn eigen route

moeten bepalen. Bovendien kan hoofdstuk 7 van de Grondwet ook voor deze Kamer een uitstekend aangrijpingspunt zijn om verder over dit vraagstuk te debatteren met de dan zittende minister van BZK.

Ik zal het openbaar belang vanuit verschillende invalshoeken bespreken. De heer Witteveen zei dat er sprake zal zijn van polarisatie tussen de wethouders en de fractievoorzitters als de dualisering echt een succes wordt. Ik weet niet of dualisering per se polarisatie zal opleveren. Dualisering heeft hopelijk wel het effect van profilering en politisering.

De heer **Witteveen** (PvdA): Ik denk dat het gaat om een toename van de verschillen van mening en een spanning in de verhoudingen. Dan ontstaat er ook een reden om niet het achterste van je tong te laten zien.

Minister **Remkes**: Ja, dat is zo. Ik ben het ook met u eens dat er op dit punt goed gevolgd zal moeten worden hoe de praktijk zich ontwikkelt. Als op een gegeven moment blijkt dat de praktijk zich zodanig ontwikkelt dat er behoefte bestaat aan nadere regelgeving, dan moet daar vooral toe worden overgegaan. Het lijkt mij alleen te vroeg om daar al bij voorbaat van uit te gaan.

De heer **Witteveen** (PvdA): Ik denk dat wij het er wel over eens zijn dat het nu te vroeg zou zijn, maar ik vind een evaluatie wel wenselijk.

Minister **Remkes**: Dat heb ik al toegezegd.

Voorzitter. De heer Platvoet heeft gezegd dat de wethouders tot dusverre altijd bij de vergaderingen van hun fractie zaten, met als gevolg een ongelijkheid in informatie aan de fracties. Mijn ervaring is dat het zeer sporadisch voorkomt dat wethouders/gedeputeerden in de fractie wel een mededeling doen over iets wat niet in het openbaar belang is. Het is immers altijd mogelijk dat hetgeen is besproken in de beslotenheid van de fractievergadering gewoon op straat komt te liggen. In het algemeen zullen wethouders en gedeputeerden daar ook in het bestaande regime behoorlijk terughoudend in zijn. Wij zullen goed moeten volgen hoe de praktijk zich ontwikkelt en op basis daarvan de vraag moeten beantwoorden of er nadere regelgeving moet komen.

Ik deel het gevoel van de heer Holdijk dat wij inmiddels een redelijke consensus hebben bereikt over de burgemeestersbesluiten.

De heer Dölle heeft nog de verschoningsmogelijkheid voor raadsleden ter sprake gebracht. In de stukken staat al dat het merkwaardig is in de verhouding tussen raadsleden onderling een verschoningsrecht te introduceren waar Kamerleden dat in feite niet hebben. Ik weet niet of de heer Dölle het daarmee eens is, maar fraaier kan ik het niet zeggen.

De heer **Dölle** (CDA): Ik kan mij niet vinden in een verschoningsrecht voor Kamerleden, maar dat is nu niet aan de orde. Er zijn raadsleden die bestuurstaken uitvoeren. Als burgemeesters, wethouders en hun ondergeschikten met een beroep op het algemeen belang het recht hebben tegenover de enquêtecommissie te

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zwijgen over de uitoefening van hun bestuursbevoegdheid, is het niet onlogisch dat recht ook te introduceren voor bedoelde raadsleden.

Minister **Remkes**: Het enquêterecht op gemeentelijk en provinciaal niveau is een van de belangrijke evaluatiepunten. Als blijkt dat het in de praktijk een geweldige belemmering is bij de uitoefening van het enquêterecht op gemeentelijk niveau, dient er reparatie plaats te vinden. Ook op dit punt wil ik graag eerst afwachten hoe de praktijk zich zal ontwikkelen.

Ik ben overigens graag bereid om, als daaraan behoefte bestaat, met de VNG van gedachten te wisselen over de vraag hoe meer eenduidigheid kan worden verkregen als het gaat om de samenstelling van de besluitenlijst. Daaruit kunnen dan eventueel indicaties richting gemeentebesturen voortvloeien. Wij zijn het erover eens dat dit geen wiskunde is, maar dat er sprake is van een zekere bandbreedte. Ik kan mij voorstellen dat er wat dit betreft op gemeentelijk niveau nog enkele vragen leven, maar ik heb dus de politiek-bestuurlijke bereidheid om daarover na te denken.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van: **het wetsvoorstel Aanpassing van de Tabakswet aan richtlijn nr. 2001/37/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 5 juni 2001, betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten inzake de productie, de presentatie en de verkoop van tabaksproducten (PbEG L 194) (28401).**

(Zie vergadering van 17 december 2002)

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Mevrouw **Ter Veld** (PvdA): Voorzitter. Ik heb deze afronding overgenomen van collega Stekelenburg. Ik deel u allen mede dat het hem erg goed gaat: hij hoeft zelfs niet bestraald te worden.

Wij zijn blij dat de staatssecretaris op haar begroting enige ruimte heeft gevonden. We hadden om meer gevraagd, maar ik weet uit een vorig leven dat het soms erg moeilijk is om een paar miljoen te vinden die je echt kunt uitgeven. Ik ga er dus van uit dat deze 10 mln echt worden uitgegeven -- en niet slechts virtueel -- om mensen daadwerkelijk in staat te stellen om van de gewoonte van het roken af te komen en hen daarbij te ondersteunen.

Dat brengt mij bij het volgende. Mensen kunnen best zo verslaafd zijn geraakt vanwege de toevoegingen in sigaretten. Het lijkt me dus uitstekend om daar meer inzicht in te hebben. Hierbij speelt ook de vraag of wij wel

per se moeten weten wat er in elke sigaret zit. Ik bedoel, de receptuur van Coca Cola is ook heel geheim, Pepsi Cola mag absoluut niet weten wat daar allemaal in zit -- al is het volgens mij allemaal gewoon suikerwater. Misschien is er een vorm te vinden waarin deze informatie wel bekend kan worden, maar niet per sigaret of pijptabak exact traceerbaar -- zo kunnen we tegemoetkomen aan de spanning met het fabrieksgeheim. Graag hoor ik een oplossing van de staatssecretaris.

Doordat in de gesubsidieerde sector zo ontzettend wordt toegezien op het niet roken, merk ik dat er veel problemen kunnen ontstaan in wijkcentra, speeltuingebouwen, de klaverjasclubs van ouderen en dergelijke. Als wij in Nederland mensen zelfs in staat stellen om een licht gebruik van marihuana te maken, dan zou ik het echt geen goede zaak vinden als oma straks op straat een sigaret moet gaan staan roken omdat dit verder nergens anders meer mag. Ons beleid is vooral gericht op ontmoediging, vooral onder jongeren, maar ik hoop dat het niet zal leiden tot een heksenjacht; dat je in Nederland zo'n beetje alles mag doen, behalve een sigaret opsteken.

Dit gezegd hebbend, erken ik dat mijn fractie dit ontmoedigingsbeleid van ganser harte ondersteunt. Want inderdaad, het is een slecht gebruik.

*N

De heer **Werner** (CDA): Voorzitter. De plenaire behandeling van de wijziging van de Tabakswet is aangehouden in de laatste vergadering van het vorige jaar om de staatssecretaris de gelegenheid te geven om de toezegging van het vorige kabinet aan deze Kamer, namelijk om 15 mln euro extra in te zetten voor de preventie van tabaksgebruik, alsnog waar te maken. Dit naar aanleiding van de door de gehele Kamer gesteunde motie. Wij hadden daarover destijds een pittige discussie -- gebrek aan dualisme kan mijn fractie in dezen in ieder geval niet worden verweten! Ik prijs de staatssecretaris en spreek mijn oprechte bewondering uit voor haar snelle reactie en de 10 mln die zij alsnog beschikbaar heeft gesteld voor de verbetering van de preventie van tabaksgebruik. Dat getuigt van daadkracht, betrokkenheid en betrouwbaarheid. Waar missionaire voorgangers, ministers, faalden, slaagt deze demissionaire staatssecretaris wel. Onze hartelijke complimenten daarvoor!

Met de miljarden die in de afgelopen jaren beschikbaar zijn gekomen voor de wachtlijsten, voor de uitbreiding van de behandelings- en verzorgingscapaciteit, mocht de preventie inderdaad niet wederom worden vergeten en geen prioriteit krijgen, terwijl juist daarvan zoveel mag worden verwacht.

Wij zullen het volgend kabinet kritisch volgen bij het structureel maken van de middelen. Graag vernemen wij te zijner tijd van de staatssecretaris op welke wijze zij de 10 mln euro heeft ingezet. Ik herinner haar eraan dat in de motie primair gevraagd is om dit bedrag in te zetten voor het verbeteren van de preventie op de scholen. De middelen die daarvoor beschikbaar zijn, zijn tot op heden namelijk als ontoereikend beoordeeld. Onze fractie is zeer

content met wat de staatssecretaris momenteel heeft bereikt op dit punt.

Ik dank de staatssecretaris voor de antwoorden die zij in eerste termijn heeft gegeven op door ons gestelde vragen. De resultaten van de procedure die zij bij de Europese Unie heeft gestart om de vertaalfout in de toelichting bij artikel 3e te herstellen, zal zij te zijner tijd schriftelijk aan de Kamer mededelen. Daardoor wordt in elk geval op dat punt iedere onduidelijkheid uit de wereld geholpen. Ik dank haar voor de toezegging en de gecreëerde duidelijkheid.

Voorts dringt mijn fractie er bij de staatssecretaris nogmaals op aan dat zij de implementatie van Europese regelgeving daadwerkelijk één op één laat plaatsvinden. Zij heeft in zowel de schriftelijke voorbereiding als de eerste termijn te kennen gegeven dat zij dat wil doen. Er zijn geen redenen voor haar om af te wijken van wat in de richtlijn is gesteld.

Wij willen nog graag duidelijkheid over het waarborgen van het fabrieksgeheim bij het opgeven van de ingrediënten die in de tabak zijn verwerkt. Onze fractie vindt het terecht dat die informatie wordt gevraagd. Gelet op het gestelde in de richtlijn, namelijk dat het fabrieksgeheim dient te worden gerespecteerd, vragen wij ons toch af waarom het systeem van samengestelde lijsten, in Nederland niet kan worden toegepast. In Denemarken en Duitsland wordt het namelijk wel gebruikt in het kader van de implementatie van deze richtlijn. Noch uit de schriftelijke voorbereiding, noch uit de discussie is ons helemaal helder geworden waarom Denemarken en Duitsland dat wel hebben geaccepteerd. Deze landen implementeren de Europese richtlijn toch ook getrouw? Zijn ze in overtreding? Hebben ze het niet goed gedaan? De methode past toch in de verdere geharmoniseerde implementatie van deze richtlijnen? Het gaat ons er niet om of het standpunt van de industrie in dezen juist is of niet. Het gaat erom op welke wijze de richtlijnen juist worden geïnterpreteerd. Wat is hierbij nu precies de bedoeling? Wat kan wel en wat kan niet? Die juridische duidelijkheid willen wij nog graag verkrijgen. Wij hebben vernomen dat het overleg met de partijen over de ministeriële regeling die thans wordt voorbereid over dit onderwerp, niet erg vlot verloopt. Er is op dat punt nog lang geen overeenstemming.

Wil de staatssecretaris erop letten dat er goed en compleet overleg wordt gevoerd met alle betrokkenen over de implementatie van de vele maatregelen die voortvloeien uit deze en andere wijzigingen van de Tabakswet? Het proces grijpt nu eenmaal diep in in het maatschappelijk verkeer. Natuurlijk betekent overleg voeren niet dat in alle gevallen ook overeenstemming wordt bereikt, maar het betekent wel dat er serieus naar de argumenten wordt geluisterd en dat ze worden meegewogen in de uiteindelijke besluitvorming. Daarom ook hebben wij destijds nadrukkelijk gevraagd om van het gevoerde overleg verslag te doen en bij de diverse AMvB's die nog moeten worden ingediend, aan te geven hoe het overleg is gevoerd en waarom er wel of geen overeenstemming is bereikt. Wij zullen de regering daar in de toekomst ook aan houden.

Wil de staatssecretaris misschien ook nog eens kijken naar het voorstel van VNO/NCW om op een meer gestructureerde wijze overleg te voeren met haar ministerie? Er moeten tenslotte nog heel wat stappen worden gezet. De creatie van rookvrije werkplekken en de reclamebesluiten zijn hier voorbeelden van. Wil de staatssecretaris nog eens aangeven hoe zij over dat voorstel denkt en of zij voornemens is dat ook door te voeren? Het zal haar duidelijk zijn dat onze fractie graag instemt met onderhavig wetsvoorstel.

De heer **Van Heukelum** (VVD): Voorzitter. Om te beginnen bedank ik de staatssecretaris namens mijn fractie voor haar beantwoording in eerste termijn. Net als eerdere sprekers ben ik blij dat zij alsnog in staat is geweest 10 mln euro voor preventie tevoorschijn te toveren. Ik dank haar echter niet in de geweldige bewoordingen die collega Werner heeft gebezigd, want ik hoef haar geen twee keer te zien blozen. Uiteraard ben ik het met de heer Werner eens, maar ik wil wel opmerken dat het bijna vanzelfsprekend was dat de motie zou worden uitgevoerd. De motie is hier tenslotte met veel nadruk neergelegd en het siert de staatssecretaris dat zij de ernst van het debat goed heeft verstaan.

Te zijner tijd zou ik graag van de staatssecretaris vernemen hoe zij dit geld heeft besteed. Ik hoop niet dat het geld gebruikt gaat worden voor -- om de woorden van mevrouw Ter Veld te gebruiken -- een heksenjacht op opa en oma in het bejaardenhuis. Deze mensen krijg je toch niet meer van de sigaar af en dat hoeft wat mij betreft ook niet meer. De nadruk moet liggen op voorlichting, met name gericht op jongeren. Als jongeren niet beginnen met roken, wordt het alleen maar beter.

Ondanks de euforie over de beschikbare 10 mln euro -- overigens hadden wij 15 mln euro gevraagd -- moeten wij niet vergeten dat het eigenlijk om iets anders ging. Vorige keer is in de marge van het debat aangehaald dat het eigenlijk om een heel technisch wetsvoorstel ging, namelijk de aanpassing van de Tabakswet aan de Europese richtlijnen.

In eerste termijn heb ik een drietal punten aangevoerd. Mijn eerste punt ging over kleurverschillen. De staatssecretaris heeft nog eens herhaald wat de minister ook al in de Tweede Kamer heeft gezegd, namelijk dat wij de wet gaan uitvoeren. Dat betekent dat kleurverschillen vooralsnog mogelijk blijven in Nederland. Wij moeten het daarmee dan maar doen en hopen dat dit ook gaat werken. Ik blijf erbij dat ik het slordig en niet erg netjes vind om het een in de wetteksten te zetten en iets anders in de memorie van antwoord.

Dat geldt ook voor het tweede punt dat ik heb aangevoerd, namelijk de waarschuwingsteksten vanaf uiterlijk 1 januari 2007 op sigaretten die voor de export bestemd zijn. Ook hier is sprake van verschil in formulering. In de richtlijn staan bepalingen over sigaretten, terwijl men in de Nederlandse regelgeving spreekt over het veel wijdere begrip tabaksproducten. Hierover heeft de staatssecretaris gezegd dat de richtlijnen de leidraad vormen en dat het hier alleen over sigaretten

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gaat. Bij de formulering van wetgeving moeten wij mijns inziens zorgvuldiger zijn.

Over blijft mijn derde punt over de bescherming van het fabrieksgeheim. In mijn ogen is dat probleem nog niet tot volle tevredenheid opgelost. Artikel 6 lid 2 van de richtlijn bevat de volgende bepaling: de lidstaten zorgen voor verspreiding met alle geëigende middelen van de overeenkomstig dit artikel verstrekte inlichtingen ten einde de consument te informeren. Nu komt het: daarbij moet wel rekening worden gehouden met de bescherming van informatie over specifieke productformules die onder het fabrieksgeheim vallen. Dat spoort op zich met de Wet openbaarheid van bestuur, die voorschrijft dat de overheid een taak heeft bij de bescherming van het fabrieksgeheim.

Hoe verhouden de Richtlijn en de Wet openbaarheid van bestuur zich tot artikel 3, vierde lid, van het wetsvoorstel, waar gesteld wordt dat openbaring alleen achterwege blijft voor zover het belang van openbaarmaking niet opweegt tegen onevenredige benadeling van de verstrekker? In eerste termijn heeft de staatssecretaris gezegd dat in de Richtlijn openbaarmaking de openbaarmaking niet wordt uitgesloten. Ik zou zeggen: was het maar waar dat dit er stond, maar het staat er niet. Er staat dat openbaarmaking moet plaatsvinden. Het is een dwingend voorschrift van de Richtlijn, maar er moet rekening worden gehouden met de bescherming van de verstrekker. Hoe doet de regering dit? Hoe kan zij het bedrijfsleven de bescherming van bedrijfsgeheimen garanderen?

In eerste termijn heb ik de staatssecretaris gevraagd of zij bereid is om in samenspraak met het bedrijfsleven te komen tot een regeling die recht doet aan de voorgeschreven bescherming. De EU-richtlijn is bedoeld om te komen tot een vorm van harmonisatie van internationale regelgeving. Duitsland en Denemarken kennen een andere vorm van regelgeving. Voeren deze landen de richtlijn niet goed uit of Nederland? Ik zou graag willen dat de staatssecretaris contact opneemt met het bedrijfsleven. Het is zelfs zo, dat de "grote baas" van VNO-NCW, de heer Schraven in onze richting zijn zorg over deze gang van zaken heeft uitgesproken. Als er op dit niveau van het bedrijfsleven over dit soort zaken met ons wordt gecommuniceerd, vind ik dat ik een beroep mag doen op de staatssecretaris om te bezien of zij met het bedrijfsleven kan komen tot een gezamenlijke aanpak van het probleem. Op macro-economisch gebied en verder op vrijwel elk terrein is er sprake van overleg volgens het poldermodel. Waarom zou dat niet lukken in de tabaksbranche? Ik doe nogmaals een klemmend beroep op de staatssecretaris om zelf dit overleg met het bedrijfsleven aan te gaan.

De voorzitter: Alvorens ik het woord geef aan de heer Hessing wil ik even een omissie goedmaken en reageren op de eerste zin van de bijdrage van mevrouw Ter Veld. Uiteraard vindt de Kamer het buitengewoon verheugend om te horen dat het goed gaat met de heer Stekelenburg. Wij zijn in gedachten bij hem en hopen hem spoedig weer in ons midden te zien. De verwachting is, dat dit redelijk snel het geval zal kunnen zijn, als ik hem goed heb begrepen.

**

De heer **Hessing** (D66): Voorzitter. Ik sluit mij gaarne bij uw woorden aan.

Het is verleidelijk het debat vandaag dunnetjes over te doen, omdat wij veel tijd hebben laten verlopen sinds de eerste termijn. Ik denk echter dat het verstandig is te proberen aan die verleiding enige weerstand te bieden. Ook ik bedank de staatssecretaris voor het feit dat zij een oprechte poging heeft gedaan om geld te reserveren en daarin ook is geslaagd. De reservering bedraagt niet de gevraagde 15 mln. euro. Het is 10 mln. euro geworden en dit bedrag is nog niet structureel. Gezien de demissionaire status van de staatssecretaris denk ik echter dat er een optimaal resultaat is bereikt.

Bij de behandeling van het wetsvoorstel tot wijziging van de Tabakswet heeft de minister destijds toegezegd dat serieus overleg gevoerd zou worden over de vele uitvoeringsmaatregelen die nog getroffen moesten worden. Dit overleg zou uiteraard moeten plaatsvinden binnen de kaders van de wet en ik denk niet dat de intentie van de Eerste Kamer destijds is geweest dat dit overleg zou moeten leiden tot afwijking van de wet. Onze intentie was wel dat partijen serieus zouden worden genomen. Het komt mij voor dat de brief van de staatssecretaris van 13 januari 2003 een beetje verongelijkt overkomt. Zij stelt dat het geen pas geeft het overleg tussen het ministerie en de betrokken partijen af te schilderen als een wassen neus. Mijn fractie heeft die woorden in elk geval niet gebezigd. In de brief van de minister van 23 september 2002, gericht aan de heer Van den Berg, directeur van de Vereniging van schouwburg- en concertgebouwdirecties, is in elk geval niet de juiste toon getroffen, in het licht van de toezegging van de minister dat er serieus overleg zou worden gevoerd. Het heeft mij overigens verbaasd dat die brief is geschreven door de minister en niet door de staatssecretaris. In een vijfregelig briefje wordt de briefschrijver op zijn plaats gezet.

Ik citeer even: "In uw brief van 19 augustus zet u nogmaals uw bezwaren uiteen. Inhoudelijk is hierop reeds gereageerd. Ik zie geen reden om van het in die brief verwoorde standpunt af te wijken. Mocht u niettemin toch behoefte hebben aan een afspraak, dan kan dat."

Deze toonzetting is op zijn minst een beetje vermoeid. Het is alsof er wordt gezegd: u hebt het niet begrepen, ik leg het nog wel een keertje uit. Dit is toch niet het ruimhartige en serieuze overleg dat de fracties in deze Kamer voor ogen stond na de toezegging van de minister. Mijn fractie heeft niettemin uiteraard wel kennis genomen van de in de brief van 13 januari jongstleden aangegeven toezegging om alsnog overleg te voeren met de brancheorganisatie. Mijn fractie is uiteraard erkentelijk voor die toezegging en wil van de resultaten van dat overleg wel graag op de hoogte gesteld worden, gelet op de voorgeschiedenis.

Ook mijn fractie heeft van VNO-NCW een brief van 23 januari jongstleden mogen ontvangen, waarin aandacht wordt gevraagd voor de uitwerking van artikel 3b over de fabrieksgeheimen. Wij hebben begrepen dat het overleg hierover nog niet echt tot overeenstemming heeft

geleid. Dan druk ik me misschien nog zwak uit. Wellicht kan de staatssecretaris ons informeren over de stand van zaken op dit punt. In navolging van de heer Werner maak ook ik er melding van dat de heer Schraven in genoemde brief gewag maakt van een voorstel van VNO-NCW om het overleg met de overheid verder te structureren, omdat er nogal wat overleg moet plaatsvinden. Ik laat mij niet uit over de structuurvorm die VNO-NCW heeft voorgesteld. Ik kan mij alleen best voorstellen dat het op zijn minst passend is om er een reactie op te geven, zodat men weet waar men aan toe is. Blijkbaar is die reactie niet of nog niet gegeven of niet toereikend geweest, want de heer Schraven geeft aan het uitblijven van een reactie stuitend te vinden. Dit zijn nogal stevige woorden uit de mond van de heer Schraven. Die kwalificatie neem ik niet over. Ik wil wel graag van de staatssecretaris vernemen op wat voor een manier zij tot een goed overleg met betrokken partijen denkt te komen.

Het laatste punt betreft de lichtere kleurvakken. In de brief van 13 januari jongstleden wordt nog eens bevestigd dat volgens de toelichting bij artikel 3e de lichtere kleurvakken onder het verbod vallen en dat wij daar als zodanig op dit moment niets aan kunnen doen. Mijn fractie bevestigt dat de tekst van de wet als zodanig niet uitsluit dat daaronder lichtere kleurvakken vallen, maar dat wij voorlopig in Europa in ieder geval niet voorop wensen te lopen en dus het gebruik van lichtere kleurvakken niet aanpakken. Ik denk dat deze constatering overeenstemt met hetgeen de staatssecretaris hier in eerste termijn redelijk breed heeft geformuleerd.

De heer **Van den Berg** (SGP): Mijnheer de voorzitter. Ook de fracties van de SGP en de ChristenUnie zeggen de staatssecretaris heel hartelijk dank voor haar inspanning om in ieder geval een groot deel van het gevraagde geld te krijgen. Wij doen dat in sobere bewoordingen. Zo opereren onze fracties ook in het parlement, aan de ene zijde van het Binnenhof en aan de andere zijde. De heer Werner zette hoog in. Hij had ook wel wat goed te maken. Hij heeft de eerste keer ook stevig ingezet. Ik dacht: die kan er wat van. De toonhoogte is wat verschillend, maar onze dank is niet minder.

In eerste termijn hebben onze fracties uitdrukkelijk aandacht gevraagd voor artikel 3b van de Tabakswet. Als wij goed zijn geïnformeerd -- collega's hebben er ook al op gewezen -- is het overleg met het bedrijfsleven over de uitvoering tot nu toe niet hoopgevend. Als dat problemen blijft geven, wat betekent dat dan? Gaat men dan met een klacht naar Europa? Hoe schat de staatssecretaris dat in?

Als vervolg daarop lijkt het ons verstandig om nog eens naar de richtlijn te kijken. Ook daarop hebben anderen al gewezen. In artikel 6 tweede lid wordt het een en ander geregeld. Voor ons blijft het de vraag waarom dat niet is overgenomen. Het lijkt ons dat dan een heleboel moeilijkheden waren voorkomen. Ik begrijp dat dit nu niet kan worden toegezegd, want dat zou weer een nieuwe procedure vergen. Als die echter op niets uitloopt, is het vaak verstandiger het op een andere wijze te doen.

Wij krijgen van de staatssecretaris graag meer informatie over dat overleg.

Verder sluiten wij ons aan bij de brief van de heer Schraven. Tevens horen wij graag van de staatssecretaris hoe het geld voor de preventie is ingezet en met welke resultaten.

De heer **Van Schijndel** (GroenLinks): Voorzitter. Op 26 maart 2002 hebben wij in deze Kamer al uitgebreid over het tabaksontmoedigingsbeleid gesproken bij de behandeling van de Tabakswet. Die discussie gaan wij nu niet overdoen; wij spreken nu over de aanpassing van de EU-richtlijn. Tijdens genoemd debat van 26 maart heeft collega Werner een motie ingediend die wij mee hebben ondertekend. Ook voor GroenLinks heeft het voorkomen van rookgedrag prioriteit, met name als het er om gaat jongeren van het roken af te houden. Hoewel je natuurlijk nooit te oud bent op te stoppen, kost dit als je eenmaal verslaafd bent grote moeite. Ik spreek uit eigen ervaring. Zoals bekend, werd de motie aangenomen. De motie zelf noemt geen bedrag, maar de indiener heeft in zijn bijdrage het bedrag van 15 mln euro genoemd, "nodig om een geloofwaardige start te maken met preventie", zoals hij toen zei. Ook toenmalig minister Borst had dit bedrag in gedachten, zo deelde zij ons in reactie op de motie mee. Bij de behandeling van het wetsvoorstel ter aanpassing van de Tabakswet aan de EU-richtlijn op 17 december 2002 bleek dat het vorige en het huidige kabinet de motie niet hadden uitgevoerd. Ik blijf het nalatig vinden dat de regering ons dat niet eerder heeft gemeld. Maar de staatssecretaris beloofde ons na kritiek uit deze Kamer op het niet uitvoeren van de motie, binnen drie weken na te gaan of alsnog extra geld vrijgemaakt zou kunnen worden voor preventie. Ik was toen nogal sceptisch over de slaagkans, want waarom zou nu lukken wat eerder niet kon. Maar een wonder is geschied. In haar brief van 13 januari 2003 deelt de staatssecretaris ons mee dat zij voornemens is bij de Voorjaarsnota 2003 circa 10 mln euro vrij te maken binnen de VWS-begroting via de zogenaamde eindejaarsmarge 2002. Onze vreugde wordt echter wel enigszins getemperd omdat dit altijd nog 5 mln euro minder is dan gevraagd en omdat het hier een eenmalig bedrag betreft. Preventie is natuurlijk een permanente activiteit en geen eenmalige. Daarom dient hiervoor structureel geld vrijgemaakt te worden en dus niet incidenteel. De staatssecretaris stelt dat zij een structurele regeling aan een nieuw kabinet zal overlaten. En dat begrijpen wij. Een bedrag hoeft zij dan ook niet te noemen, maar we vragen haar toch om zich uit te spreken voor het beleidsuitgangspunt dat een structurele financiële oplossing noodzakelijk is. Als zij die toezegging doet, zijn wij tevreden en kunnen wij, afgezien van het verhaal over de motie, dit wetsvoorstel steunen.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Voorzitter. Ook ik ben blij van mevrouw Ter Veld te horen dat het beter gaat met de heer Stekelenburg en dat hij aansterkt. Ik zeg namens het kabinet en mijzelf als mens dat ik het fijn vind om dit te horen.

Voorzitter. Ik begin met de heer Werner en de 10 mln euro. De heer Van den Berg zei al: hij kan er wat van! De emoties lopen bij de heer Werner aan beide kanten soms hoog op, maar dat is vanuit een zeer goede betrokkenheid. Ik heb er nooit aan getwijfeld dat het recht uit het hart kwam en niet vanuit de gedachte dat er een vorm van dualisme gespeeld zou moeten worden. Ik heb ernstig mijn best gedaan om nog geld beschikbaar te krijgen. Ik ben blij dat het gelukt is om dat bedrag vrij te maken vanuit de eindejaarsmarge, hoewel het bedrag nog niet geheel tegemoetkomt aan de wensen van deze Kamer.

Het spreekt uiteraard voor zich dat preventie buitengewoon belangrijk is, maar ik ga niet in bedragen spreken. Ik kijk daarbij naar de afgevaardigde van GroenLinks. We hebben in de Toekomstverkenningen van de volksgezondheid gezien dat het met Nederland op dat gebied niet goed gaat. Nederland gaat eerder achteruit dan vooruit wat zijn plek in de Europese rangorde betreft. Dat is niet goed. Wij moeten daar zeer hard aan werken. Preventie blijft belangrijk. Het is ook voor een komend kabinet belangrijk om hierop in te zetten. Ik zal daarvoor vanuit mijn departement ook bouwstenen laten aandragen. Ik heb dat in het vorige debat ook al gezegd. Hierbij is dat nogmaals toegezegd.

Mevrouw Ter Veld vroeg of het nodig is om per sigaret te weten wat erin zit. De richtlijn schrijft het voor. We willen dat op die manier in beleid omzetten. Daarnaast is er ook nog een andere reden, die van meer principiële aard is. De consument heeft er recht op, te weten wat er precies aan ingrediënten in welke sigarettensoort zit. Overigens krijgt de consument niet specifiek de percentages te zien, maar het maximum. Bij voedingsmiddelen ligt dat anders. Bij genetisch gemodificeerde organismen zijn we daar nog preciezer in. Dat willen we ook. We zijn op het gebied van sigaretten dus nog enigszins coulant. De consument zou hier misschien zelfs iets op aan te merken kunnen hebben. Ik ben ervan overtuigd dat het van belang is dat de consument per soort sigaret kan zien wat de maximale percentages aan ingrediënten zijn, zodat hij of zij bewust een keuze kan maken. Ik vind dat vanuit principieel oogpunt heel belangrijk. Ik houd daar graag aan vast.

Voorzitter. Natuurlijk moeten we geen heksenjacht willen ontketenen op mensen die in hun laatste levensfase nog graag genieten van een pijpje. We moeten echter tegelijkertijd in ogenschouw nemen dat er wel degelijk een aantal gewonnen levensjaren kunnen zijn op het einde, wanneer je je hieraan niet blootstelt. Het is belangrijk om te bezien hoeveel speelruimte de besturen van instellingen hebben om tegemoet te komen aan de wensen van hun klanten door het inrichten van rookruimten. Ik vind uiteraard niet dat de overheid dit dan moet financieren. Het is van belang om hier ruimte voor te scheppen, maar tegelijkertijd rekening te houden met het belang van de volksgezondheid.

Voorzitter. Daar gaat het bij deze richtlijn tenslotte om. De richtlijn beoogt tabaksconsumptie te ontmoedigen. Het maatschappelijk belang van minder ziekte en sterfte door roken komt heel nadrukkelijk naar voren en wordt boven het commercieel belang van tabaksfabrikanten gesteld. Het overleg met de tabaksfabrikanten en andere betrokkenen is soms heel moeilijk vanwege tegengestelde belangen. Het

is niet gemakkelijk om iedereen rond de tafel te krijgen. Bij de tabaksfabrikanten onderling is dat geen probleem, maar degenen die tegen roken zijn hebben er moeite mee om met de tabaksfabrikanten rond de tafel te gaan zitten.

Als het aan mij ligt, komt er zo goed mogelijk overleg met iedereen, uitgaande van de principiële stellingname van de richtlijn en van de wet waar wij ons aan te houden hebben, zoals al is opgemerkt. Het is niet de bedoeling om alle betrokkenen van mij of mijn ambtenaren te vervreemden door het opstellen van ontmoedigende brieven. Integendeel. Ik zeg toe dat ik erop zal toezien dat uit de brieven niet blijkt dat wij eigenlijk geen prijs stellen op verder overleg. Het zal soms wel moeilijk zijn. Als het gaat om een commercieel belang, kan men zich voorstellen dat er vaak een andere weg wordt gezocht dan waarvoor wij kiezen op grond van onze verantwoordelijkheid voor het publieke belang van de volksgezondheid, waarvoor wij beleid maken, zoals de richtlijn voorschrijft. Hoe dan ook, het departement zal blijven informeren over hoe het met het overleg gaat en wat de uitkomsten daarvan zijn. Als het soms spaak loopt, zullen wij de Kamer daarvan op de hoogte stellen. Dat zal de andere kant ongetwijfeld ook doen, maar ik denk dat het goed is, als het kabinet dat ook doet.

De heer Werner en anderen vroegen specifiek naar het inzetten van geld voor preventie. Dat moet zorgvuldig gebeuren. Hierover hoort men nog.

Wij hebben het de vorige keer ook gehad over hoe het zit met het waarborgen van het fabrieksgeheim. Zoals ik al zei, bestaan er bij de industrie commerciële belangen, waardoor zij denken dat het lastig is, als zij door de richtlijn worden genoopt om informatie te verstrekken waaruit mogelijk zaken voortvloeien die niet direct profijtelijk zijn, sterker nog, die hen in een bepaald daglicht plaatsen waar zij niet zoveel behoefte aan hebben. Volgens de richtlijn moeten de gegevens echter wel openbaar worden gemaakt in de lijsten die men heeft gezien, de A- en B-lijsten.

Er is gevraagd waarom er geen drie lijsten zijn, zoals in andere Europese landen. Door het Verenigd Koninkrijk en België wordt de richtlijn net zo vertaald als door ons. Daar zit verschil in. De manier waarop wij de richtlijn omzetten, is eigenlijk een letterlijke vertaling of een een-op-een-benadering. Als een land voor iets anders kiest, kan het op problemen stuiten, stel ik mij zo voor. Wij hebben gekeken hoe wij dat zo zuiver mogelijk kunnen doen. Anderen hebben een andere weg gekozen. Ik zou dat niet gedurfd hebben, omdat ik denk dat dit niet overeenkomt met de tekst van de richtlijn.

Er speelt nog een ander probleem. Op het moment dat je drie lijsten neemt, is voor de consument niet meer na te gaan wat er precies in de sigaretten zit die hij rookt. Wij denken dat het zuiverder is tegenover de consument om de lijsten zo te krijgen zoals wij ze nu zien. Het komt voort uit een principiële benadering van een een-op-een-vertaling van de richtlijn in beleid en uit onze houding tegenover de consument en de manier waarop hij zijn keuze kan bepalen. Dat is voor ons een principiële in steek.

De heer Werner heeft gezegd dat er eventueel openbaar moet worden gemaakt, maar dan wel rekening

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

houdend met. In juridische termen duidt rekening houden met op een relatieve weigeringsgrond. Openbaarmaking met uitzondering van bedrijfsgeheimen zou neerkomen op een absolute weigeringsgrond.

Het is logisch dat artikel 3b, vierde lid, bepaalt dat bij de openbaarmaking van bedrijfsgeheimen een afweging moet worden gemaakt. Openbaarmaking van bedrijfs- en fabricagegegevens blijft achterwege voorzover het belang van openbaarmaking niet opweegt tegen de onevenredige benadeling van de verstrekker van die gegevens. Dat is altijd een afweging.

Ik heb de vorige keer gezegd dat ik zou vertellen hoe die afweging wordt gemaakt. Ik heb dat even laten uitzoeken.

Er zijn natuurlijk twee mogelijkheden: de gang naar de minister van VWS of de gang naar de Europese Commissie. Zo kan de anti-rokersbeweging als belanghebbende een verzoek aan de minister van VWS doen.

Ik kom te spreken over de beoordeling en kijk daarbij naar artikel 3b, vierde lid. Het gaat hierbij om een belangenafweging. De openbaarmaking van bedrijfs- en fabricagegegevens inclusief productformules en receptuur blijft achterwege voorzover het belang van de openbaarmaking niet opweegt tegen de onevenredige benadeling van de fabrikant. Dit is een afweging vergelijkbaar met die in de Wet openbaarheid van bestuur. Tegen een beslissing staat bezwaar open alsmede beroep op de nationale bestuursrechter. De bestuursrechter kan eventueel de prejudiciële vraag stellen over uitleg van de EU-richtlijn aan het Europees Hof. Wij kunnen natuurlijk niets zeggen over de uitkomst daarvan, maar dat is de gang die gemaakt wordt wanneer het verzoek aan de minister van VWS gedaan wordt. Wanneer door een belanghebbende een verzoek aan de Europese Commissie gedaan wordt, is artikel 4 van verordening 1049 aan de orde. Die is vergelijkbaar met de Nederlandse regeling. Daarin staat openbaarmaking voorop, maar die kan in bijzondere gevallen achterwege blijven ter bescherming van de commerciële belangen inclusief het intellectueel eigendom van de oorspronkelijke verstrekker.

Geheimhouding vindt niet plaats als hoger openbaar belang openbaarmaking gebiedt. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan het volksgezondheidsbelang. In geval van documenten afkomstig van een lidstaat wordt de betrokken lidstaat om een opinie gevraagd. Een beroep is dan weer mogelijk bij het Europees Hof.

De Wet openbaarheid van bestuur is een algemene regel waar wij ons in Nederland aan houden. Maar vanwege de richtlijn die gebiedt om toch openbaar te maken wanneer sprake is van een zeer groot belang dat opweegt tegen het belang van de producent, moet er natuurlijk een mogelijkheid zijn om een beroep te doen op die specifieke regeling. Dat gaat weer uit boven de algemene regel. Die gang zal gemaakt moeten worden. Dat is de feitelijke situatie die deze richtlijn ons brengt.

De heer **Van Heukelum** (VVD): Waarom moet alles zo moeilijk worden gemaakt? Eén ding staat vast: de gegevens moeten gepubliceerd worden. Die moeten openbaar gemaakt worden en de consument moet daar kennis van kunnen nemen. Daarover bestaat geen enkel

misverstand, daarover is de richtlijn helder. Maar de richtlijn zegt vervolgens: lidstaten, u moet daarbij wel rekening houden met..... In het voorliggende wetsvoorstel wordt het uitgangspunt geformuleerd dat alles wordt gepubliceerd, tenzij. Dat is in mijn ogen een omkering van datgene wat de richtlijn voorschrijft. De staatssecretaris zou eruit kunnen komen als zij in overleg met het bedrijfsleven probeert een gezamenlijke formulering te vinden. Natuurlijk heeft het bedrijfsleven belangen. Dat begrijp ik ook wel. Maar je kunt wel een heleboel gela...., pardon een heleboel gezeur.... Het is vanmiddag wel moeilijk om de juiste woorden te vinden.

De **voorzitter**: Ook deze voorzitter staat het gebruik van dergelijke woorden echt niet toe, noch die van de heer Van Schijndel, noch die van u.

**

De heer **Van Heukelum** (VVD): Ik had mijn woorden ook al gecorrigeerd. Men kan dus een heleboel gezeur en juridische procedures voorkomen. Nogmaals, ik pleit er niet voor dat de richtlijn niet uitgevoerd wordt. Die moet worden uitgevoerd. Maar er kan een heleboel ellende en een heleboel juridisch getouwtrek worden voorkomen als overeenstemming met het bedrijfsleven wordt bereikt.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Het zou inderdaad heel mooi zijn als wij daar overeenstemming over zouden kunnen bereiken. Maar dan nog, de richtlijn schrijft ons voor om de consumenten daarover te informeren. Dat doen wij al door hen per merk te informeren over het maximumgehalte van de stoffen die in de sigaretten zitten. Ik merk daarbij op dat je nog veel stelliger in de leer zou kunnen zijn als je het zou willen doen overeenkomstig de besluiten die wij hier ten aanzien van enkele andere voedingsmiddelen hebben genomen. Dat is hier echter niet het geval. Wij informeren de consument dus ook nog niet eens over de exacte ingrediënten. Eerlijk gezegd, denk ik dat er niet veel ruimte in zit. Ik zie geen mogelijkheid om de tabaksindustrie op dat punt nog tegemoet te komen. Ik zou dus ook niet die drie lijsten-systematiek willen volgen, omdat een dergelijke systematiek tot gevolg heeft dat de consument niet meer kan zien wat er in de door hem gewenste sigaret zit.

Daar zit niet veel rek in. Als in een bepaalde lidstaat een weg wordt gevolgd en Nederland met wat andere lidstaten een andere koers inslaat, is het wellicht mogelijk dat men bij de Europese Commissie gaat vragen hoe het zit. Het gevolg daarvan kan overigens zijn dat de Commissie nog wat strenger wordt in de leer als het gaat om de uitleg. Ik weet dan ook niet hoe groot de behoefte is om de Commissie te bevragen.

Wij hebben duidelijk gekozen. Wij nemen daarmee de eigen verantwoordelijkheid optimaal op ons. Wij hopen hiermee een goede stap te zetten. Dat neemt niet weg dat wij natuurlijk met alle betrokkenen in overleg willen blijven. Het gaat er dan niet om anderen te duperen, maar om de richtlijn goed uit te voeren.

De heer **Werner** (CDA): Bij afweging van het belang van de gezondheidszorg en de consumenten ten opzichte van

het belang van de producenten zouden wij wellicht de opvatting van de staatssecretaris willen volgen. De richtlijn zegt in juridische zin iets. De staatssecretaris heeft een- en andermaal bekendgemaakt die richtlijn een-op-een in te willen voeren. Dat geeft mij het vertrouwen dat het overleg met de werkgevers vanuit een goed startpunt is ingezet door het departement. Ik beluister in de woorden van de staatssecretaris dat Nederland niet alleen staat in Europa in de manier waarop een en ander vorm gegeven gaat worden in een ministeriële regeling. Andere landen doen hetzelfde. Nederland doet dus niet iets dat afwijkt van alle andere landen.

Heeft de staatssecretaris enig idee hoe dit in Amerika is geregeld? Ik weet wat van de Food Administration en de Drug Administration. Dat zijn heel strenge jongens. Het is mij opgevallen in de brief dat een van de tabaksfabrikanten zich niet kan vinden in het standpunt van het collectief. Ik heb het gevoel dat hier en daar andere overwegingen een rol kunnen spelen. Ik kan die niet overzien.

Tegen die achtergrond vraag ik de staatssecretaris om zelf overleg met de industrie te voeren en te bezien wat de gevoeligheden zijn.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: België, Oostenrijk en het Verenigd Koninkrijk zitten op de lijn van de Nederlandse benadering. Denemarken en Duitsland kiezen een andere aanpak. In de Verenigde Staten is bij het roken en de ontmoediging daarvan het beleid heel scherp gesteld, zeker als het gaat om de publieke ruimte. Mevrouw Ter Veld zou wellicht alleen al vanwege haar opmerking bekeurd kunnen worden als dat beleid ook hier zou gelden. Ik weet niet precies de juridische "ins and outs". Die durf ik niet zomaar neer te leggen.

Het is belangrijk dat wij met het oog op de dynamiek van onze samenleving aanhaken bij hetgeen hier op draagvlak en op consistent beleid van het bestuur kan rekenen. Nogmaals, wij hebben hier een bepaalde grondhouding ten opzichte van de omgang met de consument en het belang van volksgezondheid. Wij hebben daarbij bepaalde afwegingen gemaakt en ik denk dat wij op dit moment een goede lijn volgen. Er is zeker geen sprake van een "Alleingang". Helderheid is het beste uitgangspunt voor goed overleg. Als de Kamer hiermee kan instemmen, dan ben ik ervan overtuigd dat wij met alle betrokkenen goed zullen kunnen overleggen over volgende stappen en dat zullen wij zeer constructief doen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik feliciteer de staatssecretaris met het behaalde resultaat.

**

De vergadering wordt van 15.47 uur tot 16.00 uur geschorst.

De **voorzitter**: Nu de bewindslieden van het ministerie van LNV nog niet aanwezig zijn, stel ik eerst het wetsontwerp inzake veiligheid en kwaliteit lichaamsmateriaal aan de orde. Wij zijn de staatssecretaris dankbaar dat zij is gebleven, want nu kunnen wij vaart houden in de afhandeling van de agenda.

**

*B

!Lichaamsmateriaal!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regels inzake de veiligheid en kwaliteit van lichaamsmateriaal dat kan worden gebruikt bij een geneeskundige behandeling (Wet veiligheid en kwaliteit lichaamsmateriaal) (27844).

De beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw **Le Poole** (PvdA): Voorzitter. Ik spreek mede namens de fractie van GroenLinks. Mijn fractie heeft al eerder aangegeven dat zij het eens is met de strekking van dit wetsontwerp. Wij vinden het een goede zaak dat er een basis wordt gelegd voor regelgeving die ertoe strekt om de veiligheid en kwaliteit van lichaamsmateriaal en daarvan afgeleide producten, die bestemd zijn voor gebruik bij een geneeskundige behandeling, te waarborgen. Gezien het toenemend gebruik van dit soort materiaal en de risico's die daaraan verbonden zijn als de kwaliteit niet bewaakt wordt, is hier niet sprake van overbodige regelgeving. Wij zijn het ook niet eens met diegenen die betogen dat de afhandeling van dit wetsontwerp moet moeten wachten op allerlei andere regelgeving, zoals de Wet zeggenschap lichaamsmateriaal. Wel willen wij graag weten wat de stand van zaken is met betrekking tot de benodigde AMvB's en wanneer inwerkingtreding van de wet mag worden verwacht. Het lijkt ons dat voortvarendheid op haar plaats is. Hetzelfde geldt voor de ontwerp-wet zeggenschap lichaamsmateriaal.

Afgezien hiervan willen wij het vandaag alleen nog hebben over het amendement van mevrouw Terpstra en anderen op artikel 9, waardoor het vereiste dat een orgaanbank geen winstoogmerk heeft is afgezwakt. Immers, volgens de geamendeerde tekst wordt slechts aan de functie orgaanbank van de rechtspersoon die erkenning vraagt de eis gesteld, dat deze niet tot doel mag hebben het doen van uitkeringen aan oprichters of aan hen die deel uitmaken van haar organen noch ook aan anderen. Alleen aan de functie orgaanbank worden dus eisen gesteld en die eisen sluiten bovendien niet uit dat er winst wordt gemaakt. Het enige vereiste is dat de winst binnen de onderneming blijft. Wij zijn het wel met de regering eens dat het uiteindelijk amendement een verbetering is vergeleken bij de oorspronkelijke tekst. Maar dat betekent niet dat wij er gelukkig mee zijn. Commerciële doeleinden kunnen dus toch een rol gaan spelen bij de orgaanbanken. Hoe gaat de regering mogelijke misstanden, waar ook de demissionaire staatssecretaris nog voor vreesde toen zij woordvoerder voor dit onderwerp in de Tweede Kamer was, voorkomen ?

In antwoord op vragen meldt de regering dat het staatstoezicht op de Volksgezondheid voldoende geoutilleerd is om vermenging van functies tussen orgaanbank en andere onderdelen van de organisatie te voorkomen. Daar zouden we ook graag meer over horen. Als ik het goed heb begrepen, toonde de staatssecretaris zich enkele weken geleden ontevreden over de wijze waarop toezicht werd uitgeoefend op medisch handelen dat resulteerde in de dood van patiënten. Er zou meer en beter gehandhaafd moeten worden. Als de inspectie al problemen heeft met het toezicht waarvoor zij in de eerste plaats is toegerust, is het moeilijk te geloven dat er hier geen probleem ligt. We zouden dan ook graag wat meer horen over de invulling van dit toezicht. Daarbij zouden wij ook graag een nadere toelichting krijgen op de inhoudelijke expertise, die in dit geval meer op bedrijfskundig, boekhoudkundig vlak dan op geneeskundig vlak ligt, zo wil het ons voorkomen.

De regering stelt in antwoord op onze vraag dat het wetsvoorstel verder gaat dan de concept-richtlijn. Als ik het goed heb, dan houdt die richtlijn in dat lidstaten zullen stimuleren dat de verkrijging van weefsels en cellen zonder winst oogmerk plaatsvindt. Is de regering het met ons eens dat het oorspronkelijke wetsvoorstel, dus voor de amendering, beter aan deze richtlijn voldeed dan hetgeen voorligt? En heeft de regering er ook ideeën over hoe zij aan de voorgestelde richtlijn te voldoen? Wij wachten de voorstellen met belangstelling af.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. De VVD-fractie is het in principe eens met de doelstellingen van dit wetsvoorstel. Wel hebben wij nog een aantal vragen, voornamelijk over het tempo van invoering van dit deel van de wetgeving en een aantal ons onduidelijke zaken. Ik stel voorop dat onze vragen in geen enkel opzicht een politiek karakter hebben; het gaat om praktische aangelegenheden, waarbij uiteraard een optimale regeling moet worden nagestreefd -- en dat hangt niet af van politieke voorkeuren. Wel moet de regeling uitvoerbaar zijn, de medische sector niet te veel belasten, moet de privacy van de donoren van het materiaal worden gerespecteerd en moet de afhandeling goed te controleren zijn.

Mijn tweede prealabele aandachtspunt is dat de wet het fenomeen "orgaanbank" in het leven roept, niet te verwarren met een orgaancentrum dat valt onder de Wet op de orgaandonatie (WOD). Ook is de orgaanbank iets anders dan de bloedbank, terwijl bloed in feite ook een orgaan is in de zin der wet; opslag van bloed wordt geregeld in de Wet op de bloedvoorziening. Er zullen straks dus ten minste drie verschillende regimes zijn voor de opslag van menselijk materiaal. Voor de VVD-fractie leidt dit tot een aantal vragen.

Ik heb een aantal vragen en punten van aandacht en kritiek. De hoofdlijnen staan in het schriftelijke verslag van mijn plenaire bijdrage. Dat is niet alles, ik heb er nog wat vragen bij. Mijn eerste vraag betreft een vraag die elk Eerste-Kamerlid zich zou moeten stellen. Wat is namelijk de precieze reden voor deze wet? Welk probleem wordt ermee opgelost?

Is er in de afgelopen jaren zoveel misgegaan bij de opslag van menselijk materiaal? Is er echt reden tot zorg? Deze vragen zijn wel degelijk reëel en relevant, omdat wij altijd op onze hoede moeten zijn voor een overmaat aan regelgeving. Verder vraag ik me af wat de status is van de Europese richtlijn. Als ik het goed begrijp, gaat de wet verder. Is het niet verstandiger om te wachten tot hierover in Europa meer consensus komt? Ik heb begrepen dat die er nog niet is en daarom lijkt dit me een punt van aandacht. Moeten wij, zoals tegenwoordig zo vaak, alweer zo ruim voor de muziek uitlopen?

De volgende vraag is dan: kan dit probleem ook op een andere manier worden opgelost? Is deze soort regelgeving, in een wet, nu echt de enige manier om dit probleem -- voorzover daarvan dus sprake is -- op te lossen? Kunnen wij niet misschien overwegen om de praktijk zelf aan te zetten tot het produceren van regels en protocollen? Nergens blijkt dat de staatssecretaris hiernaar heeft gestreefd en ik vraag mij echt af waarom dat het geval is. Het is een frequent fenomeen in de gezondheidszorg, in een aantal gevallen met echt gunstige resultaten. In het algemeen blijkt dat door de beroepsgroep zelf opgestelde protocollen de meeste kans van succes hebben en echt werken.

Er zijn talloze voorbeelden van, die nu verder niet aan de orde zijn. Dat het kan, is duidelijk en er is dus ervaring mee. Dit wetsvoorstel laat daarentegen juist weinig ruimte voor zelfwerkzaamheid van de praktijk. Zij heeft echter zelf zo'n groot belang bij zorgvuldigheid dat je je niet kunt voorstellen dat zij er niet op toeziet dat de hele zaak op fatsoenlijke, zorgvuldige en veilige manier wordt geregeld. Je kunt je dan ook afvragen waarom niet is volstaan met een door de inspectie aangegeven voorstel voor een reglement, waarop de praktijk vervolgens kan reageren.

Dat leidt tot de vraag of de overheid wel de meest geschikte instantie is om vergunningen voor de orgaanbanken af te geven of te weigeren. Hoeveel bureaucratie zit aan die beslissing vast? Op grond van welke expertise worden de vergunningen verstrekt of geweigerd? Onze fractie wil dat weten om te kunnen beoordelen of de bureaucratische ballast die dit wetsvoorstel meebrengt, niet te groot wordt.

Ik sprak al even over de drie verschillende opslagplaatsen voor menselijk materiaal. Ze krijgen elk een eigen regiem. Gezien de algemene wens van de Staten-Generaal om tot harmonisering van wetgeving te komen en deze zo overzichtelijk, eenvoudig en helder mogelijk te maken, is dit een curieuze constructie. Is het ook een werkbaar constructie? Is zij controleerbaar? Is er wel goed gecheckt met de verschillende belanghebbenden in de gezondheidszorg, zoals de directeuren van de Nederlandse ziekenhuizen? Hoe werkt het regiem in de praktijk? Is het bijvoorbeeld denkbaar dat in één gebouw, zoals een ziekenhuis of een bloedbank, drie verschillende opslagplaatsen te vinden zijn met elk een eigen protocol? Is de kans niet heel groot dat er voortdurend verwarring ontstaat? Bij de opslag van menselijk materiaal wordt steeds weer dezelfde fout gemaakt, namelijk dat de mensen aanzienlijke fouten maken, ook als de regeling op

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zichzelf goed is. Als je met een gecompliceerde regeling komt, heb je natuurlijk nog grotere kans dat het in de praktijk niet zo goed gaat als je zou willen.

In het voorlopig verslag is er ook op gewezen dat dit wetsvoorstel leidt tot het reizen van lichaamsmateriaal. Dat is ook een curieus aspect. Het reizen is weliswaar niet zo ernstig als vroeger, toen het wel gebeurde dat embryootjes voor het anatomiepracticum in de kleine Fiat van de secretaresse van de hoogleraar Anatomie werden vervoerd. Het betreft hierbij natuurlijk wel wat minder dramatische delen van het menselijk lichaam. Toch vraag ik mij af hoe wij het ons moeten voorstellen. Uiteraard is het logistiek allemaal mogelijk, maar is het nu wel zo praktisch om het zo te regelen? Zou een en ander toch niet wat dichterbij huis en wat minder ingericht kunnen worden?

Een beoordeling van het wetsvoorstel is in feite toch nog heel lastig voor de VVD-fractie. Weliswaar wordt een groot aantal AMvB's aangekondigd, maar die zijn er nog niet. Bovendien is in memorie van toelichting of de memorie van antwoord is niets te vinden over de vragen die ik net stelde. Kan de staatssecretaris aanzienlijk meer inzicht geven over de feitelijke gang van zaken? Ik vraag dit niet omdat het politiek gezien zo'n spannend onderwerp is, maar omdat er gewoon een goede regeling moet komen.

Het materiaal wordt natuurlijk altijd tijdelijk opgeslagen en met de bedoeling dat het opnieuw gebruikt wordt. Hoe wordt de kwestie van de toegang tot en de zeggenschap over het materiaal en de privacy geregeld, als dat eenmaal is gebeurd? Deze kwestie behelst minstens de helft van de problematiek. Ik zeg dit ook vanuit mijn ervaringen in mijn andere functie, omdat wij als Leidse Commissie Medische Ethiek heel vaak gemerkt hebben dat er onder wetenschappelijk onderzoekers buitengewone aandring is om allerlei opgeslagen materiaal te onderzoeken.

Ik weet dat er wetgeving over is, maar dat is in de praktijk niet bij iedereen bekend. Daardoor gebeuren er zaken waarvan je je kunt afvragen of dat wel is wat wij bedoelen.

Er komt nu weer een groep materialen bij waar vast en zeker weer allerlei wetenschappers op afstevienen om het DNA te bepalen. Het is bekend hoe groot de drang is binnen de genetica om onderzoek te verrichten naar al het materiaal dat voorhanden is. Dit is iets om je zorgen over te maken en nu moeten wij een wetsvoorstel beoordelen waarbij deze hele zaak ontbreekt. De VVD-fractie vindt dit een ernstige zaak. Wij hebben het dan nog niet eens over de mogelijke belangstelling van Justitie. Ook daarvoor willen wij graag een aantal goed sluitende regelingen hebben die misbruik en onjuist gebruik van de opgeslagen materialen onmogelijk maken. Wat precies onder misbruik moet worden verstaan, valt natuurlijk nader te definiëren.

Juist op dit tweede punt willen wij een heldere regeling. Is er nu zo veel haast bij dit stuk van de wetgeving dat er geen mogelijkheid is om op dat belangrijke tweede stuk te wachten? Kan nog eens goed nagegaan worden of de Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO), de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen (WMO) en

wellicht ook de Wet op het bevolkingsonderzoek (WBO) onderling sporen en of er een regeling gemaakt kan worden die klopt met al die wetten?

Ik wil nog een iets minder belangrijk probleem van wetstechnische aard naar voren brengen. In artikel 3 staat een bepaling die in de Wet foetaal weefsel thuishoort. Hoe logisch en begrijpelijk is dit? Ik moet er toch aan refereren dat de wet in de praktijk gebruikt wordt door medici die in het algemeen weinig belangstelling hebben voor wetten en regelgeving. De ziekenhuisdirecteuren zullen dit dus goed in de gaten moeten houden. Ik vraag mij af of dit in de praktijk allemaal goed zal gaan. Misschien kan een van de volgende commentatoren op dit wetsvoorstel hier aandacht aan besteden.

De voorlopige conclusie van de VVD-fractie is dat uiteraard niemand bezwaar kan hebben tegen het doel van dit wetsvoorstel, maar dat de vorm nog erg onvolkomen is. Mijn vraag aan de staatssecretaris is dan ook of er veel tegen zou zijn om het wetsvoorstel, in afwachting van het tweede deel, eerst in het veld neer te leggen voor nader commentaar. Mogelijk kan er met de Inspectie overlegd worden of dit voor hen uitvoerbaar en controleerbaar is. Mogelijk kan er dan meteen gewerkt worden aan de regelingen over privacy en zeggenschap.

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik spreek namens de fracties van de ChristenUnie en de SGP.

Telkens worden wij geconfronteerd met snelle ontwikkelingen in de medische wetenschap en dat heeft er toe geleid dat het gebruik van lichaamsmateriaal bij geneeskundige behandelingen toeneemt. Voor patiënten biedt dat in een aantal gevallen goede perspectieven. Tegelijkertijd ontstaat de noodzaak om, ook vanuit het perspectief van de patiënt, te letten op de veiligheid en de kwaliteit van het te gebruiken lichaamsmateriaal. Dit leidde ertoe dat de gezondheidsraad in 1994 al een advies uitbracht: naar goed gebruik, lichaamsmateriaal in de gezondheidszorg. De conclusie was dat met name restmateriaal dat gebruikt kan worden voor behandelingen van patiënten, vaak niet voldoende wordt getest op de aanwezigheid van infectieuze agentia.

Tijdens de behandeling van de Wet op de orgaandonatie in de Tweede Kamer werd de noodzaak tot het creëren van wettelijke waarborgen ten behoeve van de veiligheid en kwaliteit al onderkend. De toenmalige minister van VWS zegde toe dit wettelijk te zullen regelen. Vandaag is dan dit wetsvoorstel aan de orde. Hierin wordt geregeld aan welke eisen in verband met de veiligheid en kwaliteit de verschillende organisaties moeten voldoen bij het bewaren, bewerken en vervoeren van lichaamsmateriaal dat bestemd is voor geneeskundige behandeling. Zien onze fracties het goed dat dit wetsontwerp geen eisen stelt aan lichaamsmateriaal dat bestemd is voor andere doeleinden, zoals medisch-wetenschappelijk onderzoek?

Alle lichaamsmateriaal bestemd voor geneeskundige behandeling moet worden aangeboden aan en bewaard door een door de minister van VWS

erkende orgaanbank. Onze fracties vinden het belangrijk dat er een wettelijk kader komt en waarden het positief dat dit voorstel er nu ligt. Het is immers veel te riskant dat op dit moment de ter beschikking komende lichaamsmaterialen op diverse plaatsen in een aantal ziekenhuizen worden opgeslagen. Ik weet niet hoe dit in de praktijk gebeurt, maar ik heb er wel eens verhalen over gehoord waarvan ik dacht: dit is echt voor verbetering vatbaar; zo vraag je wellicht om problemen. Graag vernemen wij van de staatssecretaris of, nu er op het ministerie van VWS nogal wat financiële problemen zijn, wij de zekerheid hebben dat het staatstoezicht op de volksgezondheid voldoende mogelijkheden krijgt voor een goede opsporing van mogelijke overtreding, maar ook voor toezicht op de naleving van de wet.

Doordat er straks sprake is van een "orgaanbank" wordt het er naar de mening van onze fracties niet doorzichtiger op. Straks zijn er verschillende opslagplaatsen voor menselijk materiaal. Was het niet mogelijk geweest vanaf 1994 tot nu een en ander te combineren? Zijn de mogelijkheden daartoe onderzocht en kan dit in de toekomst worden gestroomlijnd?

Wij hebben er goede nota van genomen dat de staatssecretaris benadrukt dat ook een bedrijf met winst oogmerk een aanvraag kan doen voor een erkenning als orgaanbank. Zij geeft verder aan dat de functie van orgaanbank dan niet tot statutair doel mag hebben het doen van uitkeringen aan oprichters of aan hen die deel uitmaken van haar organen, noch aan anderen. Dit is nog eens bevestigd in de brief van 20 januari 2003 over inzicht in commercie op het gebied van lichaamsmateriaal. Ik denk dat onze interpretatie juist is dat toekomstige ouders, ook na de inwerkingtreding van de Wet veiligheid en kwaliteit lichaamsmateriaal, kunnen besluiten om het navelstrengbloed van hun kind te laten opslaan bij een commercieel bedrijf, als dit voldoet aan de voorwaarden en een erkenning heeft. Kan de staatssecretaris bevestigen dat deze interpretatie juist is?

In een afzonderlijke wet zal zeggenschap worden geregeld, voor zover deze niet al in andere wetten is geregeld. Deze vormt een sluitstuk op de andere regelingen. Het gaat met name om de vraag wanneer en voor welke soorten later gebruik van lichaamsmateriaal toestemming vereist, maar ook om de vraag welke informatie daarbij verstrekt moet worden. Is de zojuist gegeven opsomming volledig of komt er nog veel meer bij in de wet die te zijner tijd zal worden voorgesteld?

Uit de stukken blijkt dat dit onderwerp in Europa ook aan de orde is. Ons is gebleken dat er niet veel vaart in de Europese wetgeving valt te bespeuren. Is dit een kwestie van definities of liggen er andere problemen aan ten grondslag?

De heer **Werner** (CDA): De CDA-fractie onderschrijft en onderkent de noodzaak tot het stellen van regels inzake de veiligheid en kwaliteit van lichaamsmateriaal dat wordt

gebruikt bij een geneeskundige behandeling. De voorliggende wet kan dan in beginsel ook op de steun van onze fractie rekenen. Het verleden heeft aangetoond dat beroepsbeoefenaren niet altijd de risico's van het gebruik van lichaamsmateriaal in geneeskundige behandelingen onderkennen. De opkomst van Sanquin in de nieuwe wetgeving kwam voort uit de geschiedenis van bloedbanken, waarbij besmettelijke ziekten werden overgedragen via onvoldoende in de preparatiefase getest en getoetst bloed. Die ziekten waren bij het prepareren van dit bloed niet onderkend. Wie de geschiedenis van de opkomst van de botbanken kent, weet dat de orthopeden beter hadden moeten luisteren naar de medisch microbiologen en de virologen alvorens aan de toepassing van bot in geneeskundige behandelingen te beginnen. Tegen die achtergrond vinden wij het goed dat er een wettelijke regeling is die de patiënt garandeert, dat het al dan niet bewerkte lichaamsmateriaal dat in de patiëntenzorg wordt gebruikt kwalitatief goed is en zo goed mogelijk volgens de stand van de wetenschap is getest op mogelijke ziektedragers. De onderhavige wet biedt de minister een kader waarbinnen hij regels kan opstellen voor het bewaren, bewerken en testen van lichaamsmateriaal op de aanwezigheid van met name infectieziekten. De wet anticipeert zelfs al op de zich snel uitbreidende mogelijkheden voor het gebruik van dit menselijke materiaal dankzij de medisch-technologische ontwikkelingen, maar vooral door de biotechnologie en de technieken rond de in toenemende mate opkomende tissue engineering.

De voorgestelde stapsgewijze en gefaseerde invoering spreekt onze fractie dan ook aan, te beginnen met het kanaliseren van de opslag, zodat transparant wordt wat er allemaal wordt bewaard en opgeslagen en potentieel ook kan worden gebruikt in daartoe erkende orgaanbanken. De eisen waaraan die orgaanbanken moeten voldoen zijn overigens nog lang niet altijd bekend. Er zal nog heel veel wetenschappelijk onderzoek moeten worden gedaan om die eisen verder te kunnen ontwikkelen.

Onze fractie staat in beginsel eigenlijk altijd vrij kritisch tegenover dit soort kaderwetgeving, waarin veel nog bij AMvB moet worden geregeld. Gelet op het belang van de veiligheid van de patiënt en de ongekend snelle en soms verrassende ontwikkelingen die zich nu eenmaal in de toepassingsmogelijkheden voordoen, is het goed dat er vast mogelijkheden en bevoegdheden zijn en er niet op dat moment een vacuüm is. De wet maakt het mogelijk om als de omstandigheden daar aanleiding toe geven in te grijpen en zo een maximale garantie te bieden dat nog onbekende risico's die aan het gebruik verbonden zijn minimaal worden.

Na de schriftelijke voorbereiding resteren nog een paar vragen. De fractie van het CDA beschouwt het met de Raad van State toch eigenlijk als een omissie dat er nog geen wet is die de zeggenschap bij het gebruik van lichaamsmateriaal regelt. Daarmede zijn een aantal zeer principiële aspecten van het gebruik thans niet in discussie. Zij blijven op dit moment nog buiten beschouwing. Wij vragen de minister, te bevorderen dat de aangekondigde Wet zeggenschap lichaamsmateriaal zo snel mogelijk wordt ingediend. Bestaan de plannen om die wet te maken nog?

Het toenemend gebruik van allerlei nieuwe mogelijkheden maakt een dergelijke regeling in mijn ogen urgent. Kunnen wij dit wetsvoorstel nog tegemoetzien?

Voorts wil de CDA-fractie aandacht vragen voor de groeiende ingewikkeldheid van de regelgeving rondom de thematiek van het gebruik van weefsel. Er zijn vele wettelijke regelingen in het geding. Ik noem de Wet op de orgaantransplantatie, de Wet op de bloedbanken, de Geneesmiddelenwet en nu de Wet veiligheid en kwaliteit lichaamsmateriaal, terwijl voorts Europese wetgeving in de maak is. Om alles doelmatig, effectief, uitvoerbaar en controleerbaar te doen zijn, vragen wij de staatssecretaris de regelgeving nog eens kritisch tegen het licht te houden, ook teneinde in de toekomst een transparante werkmethode te kunnen hanteren en te voorkomen dat mensen door de regels het doel niet meer zien en er op hun eigen houtje iets van maken. Het kan in mijn ogen eenvoudiger, hetgeen de naleving en handhaving alleen maar ten goede zal komen. Is dat allemaal voldoende doordacht in zijn onderlinge samenhang?

Wij menen dat het ter beschikking stellen van menselijk materiaal dient te blijven berusten op het beginsel van donatie. Dat wil zeggen het vrijwillig en om niet ter beschikking stellen van lichaamsmateriaal, dat gevrijwaard dient te blijven van commercie. Het maakt daarbij niet uit of het gaat om algemeen geaccepteerd gebruik van lichaamsmaterialen zoals organen, bloed of bot, dan wel of het gaat om ethisch omstreden gebruik van bijvoorbeeld foetaal weefsel. Wij menen dat het beginsel van donatie respect vraagt voor het gebruik van lichaamsmateriaal. Dat moet ook gegarandeerd worden.

Met de staatssecretaris zijn wij overigens van mening dat daarmee niet gezegd is dat de orgaanbank in het geheel geen winst mag maken en dat zulks ook niet uitgesloten behoeft te worden, zolang het winst maken geen doel op zichzelf is en blijkens de statuten ook niet tot uitkering komt aan oprichters of aan hen die deel uitmaken van haar organen noch aan anderen. Daarmee is een duidelijke grens aangegeven wat betreft de commercialiteit. Met andere woorden: eventuele winsten blijven in de onderneming, bijvoorbeeld voor het doen van verder onderzoek. Deze stellingname laat voldoende ruimte aan maatschappelijk verantwoord ondernemerschap. Onze fractie is dan ook van mening dat met de huidige formulering van artikel 9, lid 1 ook de grens van dat ondernemerschap is bereikt en dat verdere oprekking niet meer mag plaatsvinden.

Mijnheer de voorzitter. Met deze inbreng menen wij te kunnen volstaan en wij wachten met belangstelling het antwoord van de staatssecretaris af.

De beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: De staatssecretaris zal na de dinerpauze antwoorden.

**

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

*B

!Bestrijdingsmiddelen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Bestrijdingsmiddelenwet 1962 (verbetering van handhaving en bepalingen inzake uitbreidingstoelatingen) (28358).

De **voorzitter**: Ik heet de bewindslieden van LNV, de heren Veerman en Van Geel van harte welkom. Ik constateer dat zij in demissionaire status voor de eerste keer in deze zaal aanwezig zijn. Daarom een bijzonder welkom! Wij stellen het buitengewoon op prijs dat wij tenminste in de gelegenheid zijn om alle ministers van het eerste kabinet-Balkenende in levende lijve te kunnen aanschouwen.

**

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. Ook ik wil graag de minister van LNV en de staatssecretaris van Milieu en Duurzame ontwikkeling hartelijk welkom heten in de Eerste Kamer. Het is de eerste maal, zoals gememoreerd door de voorzitter, dat zij hier een wetsvoorstel mogen verdedigen. Het was bijna niet gebeurd, maar het kan gelukkig nog net voor het scheiden van de markt. Ik hoop dat het niet de laatste maal is. Het zou erg plezierig zijn als de beide bewindslieden in staat zijn om ook in de toekomst in deze Kamer hun beleid te verdedigen. Dat is des te meer van belang omdat wij hier de afgelopen periode ook debatten hebben gehad waarbij het zeer op zijn plaats zou zijn geweest als de bewindslieden erbij aanwezig geweest waren. Dat geldt zeker voor de debatten die we hebben gehad over Europa. Het Europa-debat heeft voor een belangrijk deel in het kader gestaan van de vergroting van Europa. Met name de aspecten die betrekking hebben op landbouw en milieu hebben daar in zekere zin de boventouw gevoerd. Het zou heel plezierig zijn geweest als zij daarbij aanwezig waren geweest. Maar wat niet is geweest, kan nog komen. Ik hoop zeker dat dit in de toekomst zal gebeuren.

Mijnheer de voorzitter. Het wetsvoorstel 28358 Wijziging van de Bestrijdingsmiddelenwet 1962 beoogt de handhaving te verbeteren, de regelingen ten aanzien van uitbreidingen en ontheffingen beter te organiseren en de bruikbaarheid van deze wet drastisch te verhogen. Zowel de doelmatigheid en de doeltreffendheid als de handhaafbaarheid staan daarbij centraal.

De behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer is uitgebreid geweest en daarbij zijn ook vrij veel onderwerpen aan de orde geweest. Het is een wetsvoorstel dat nog stamt uit de paarse periode en daarna een wijziging heeft ondergaan in de recente periode. De behandeling in deze Kamer zou kort kunnen zijn, omdat de vragen die in het voortraject door de Raad van State en de Tweede Kamer zijn gesteld, heel vaak op een bevredigende wijze zijn beantwoord. Tijdens de behandeling onlangs in de Tweede Kamer bleek met name

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

over de wijzigingen geen volledig advies van de Raad van State aanwezig te zijn. Dat is jammer, want die wijziging was vrij ingrijpend.

De vraag kan dan ook gesteld worden waarom de normale procedure niet is bewandeld. Dat is te meer van belang omdat er toch nog een aantal vragen zijn die vooral betrekking hebben op die recente wijzigingen. Er is weliswaar van een schriftelijke behandeling van dit wetsvoorstel afgezien, omdat de minister verzocht had om spoed te betrachten. We kunnen zeker billijken dat het van belang is dat spoed moet worden betracht, om daarmee de telers in staat te stellen om gebruik te maken van de wijzigingen die in de wet worden voorzien. Dat heeft ook tot gevolg dat er nog een aantal zaken zijn die we nu aan de orde willen stellen. Niet het wetstraject op zich maar de toepassing van de wet heeft te maken met het af te sluiten convenant dat mede bepalend is voor het definitieve oordeel van mijn fractie. Dat neemt niet weg dat wij billijken dat de wet moet worden afgewikkeld.

De opmerkingen van mijn fractie concentreren zich op een drietal onderwerpen.

1. De context van het wetsvoorstel.
2. De afstemming van het Nederlandse beleid op het Europese beleid.
3. De signaalwerking die uitgaat van een generieke ontheffing voor onmisbaar geachte middelen en niet kiezen voor de in de wet nu al mogelijke specifieke ontheffing.

Het wetsvoorstel is nodig om de beleidsvoornemens inzake het gewasbeschermingsbeleid dichterbij te brengen dat al lange tijd in het parlement ter discussie staat. Het is opvallend dat hierbij in de politiek vaak uiterste standpunten worden ingenomen. Deze uiterste standpunten zijn ruim vertegenwoordigd: enerzijds degenen die iedere vorm van gewasbescherming met chemische middelen verwerpelijk achten, anderzijds degenen die de achterlopers bij de vernieuwing van teelten en daardoor van het verminderen van gewasbeschermings- en bestrijdingsmiddelen voortdurend de hand boven het hoofd houden.

Mijn fractie kiest niet voor die uitersten, doch ziet gewasbescherming als een onderdeel van agronomisch ingrijpen dat is gericht op zowel landbouwkundige als milieudoelen. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen moet daarbij worden gezien als een laatste bastion. Via teeltmaatregelen zoals een goede rotatie -- dat hoeven wij een akkerbouwer niet uiteen te zetten -- goede rassenkeuze en de keuze van goede operationele beslissingen bij bemesting en andere maatregelen kunnen een groot aantal problemen worden voorkomen.

Als dan toch die groei-kortende factoren, ziekten, plagen en onkruiden, onacceptabele schade dreigen te veroorzaken, is ingrijpen noodzakelijk. Daarbij kunnen in een aantal gevallen biologische bestrijdingsmiddelen worden gehanteerd. Soms is toch ingrijpen met chemische bestrijdingsmiddelen noodzakelijk. In zulke gevallen dienen, al naar gelang de specifieke situatie, bestrijdingsmiddelen voorhanden te zijn.

In de nota Op weg naar een gezonde teelt worden die uitgangspunten van het beleid geformuleerd. Er wordt

ingegaan op de noodzaak om via onderzoek, innovatie en voorlichting veel problemen te voorkomen. De goede landbouw op de goede plek en het nastreven van meerdere economische en milieudoelen worden daarin besproken. Uit de berichtgeving over het voorliggende wetsvoorstel, met name de laatste wijziging, kan de indruk ontstaan dat de minister dat uitgangspunt niet deelt. Daarom nodig ik hem uit, in te gaan op zijn visie op ecologische geleetterdheid. Hoe denkt hij de precisielandbouw en de geïntegreerde gewasbescherming daarbij als instrumenten te benutten?

Voorkomen moet worden dat, nu de voorlopers erin slagen vele milieuproblemen door goed management en goed beheer te voorkomen, de indruk ontstaat dat het bestrijdingsmiddelenbeleid zodanig wordt verruimd dat achterblijvers worden beloofd. Ik ben zeer benieuwd naar de voortgang met het af te sluiten convenant met het bedrijfsleven en de milieu- en natuurorganisaties, waarover de bewindslieden in de gesprekken met de Tweede Kamer hebben gesproken.

De bewindspersoon van VROM, de heer Van Geel, heeft duidelijk gezegd dat er moet worden betaald op het moment dat bestrijdingsmiddelen schade berokkenen aan waterwegen. Dat standpunt werd beaamd door de minister van LNV. Ik denk dat dit een gezond standpunt is. De vervuiler betaalt, is een gezond principe. Hoe is dat geregeld in het convenant dat wordt afgesloten als toepassing van deze wet? Op welke wijze wordt die afspraak in de Tweede Kamer gehonoreerd? Ik wil hier graag duidelijkheid over hebben, omdat dit van belang is wanneer de wet integraal wordt ingevoerd. Wij moeten ons realiseren dat deze wet de vrucht is van veel plak- en pleisterwerk, terwijl het beter is om te kijken naar het gewasbeschermingsbeleid als onderdeel van teeltvernieuwing. Ik hoor graag of het mogelijk is op termijn een integrale gewasbeschermingsnota of -wet te introduceren, maar dat is misschien een brug te ver. Laten wij ons beperken tot dit wetsvoorstel.

Bij de behandeling van het voorliggende wetsvoorstel is de Europese gelijkshakeling aan de orde geweest. Dat is erg belangrijk in de ogen van mijn fractie. Een uitzonderingspositie voor Nederlandse telers in Europees kader past niet. Daarom is het van belang meer duidelijkheid te krijgen over de uitspraken van de minister over de wijze waarop de huidige Europese richtlijnen worden toegepast. In welke mate wordt er geanticipeerd op in de nabije toekomst te verwachten Europese richtlijnen? Ook daarover verneem ik graag een duidelijke uiteenzetting van de minister.

Die Europese afstemming is ook belangrijk, omdat zij van belang is voor de acceptatie van het gewasbeschermingsbeleid.

De Nederlandse land- en tuinbouw is zeer atypisch in Europa. Het merendeel van de bedrijfstakken binnen de Nederlandse landsgrenzen kent niet een vergelijkbare bedrijfstak in Europa. Dat geldt bijvoorbeeld voor de bollenteelt, de bomenteelt en vele niet-grondgebonden teelten. Dat maakt een volledige afstemming op Europees beleid dan ook vrij moeilijk. Weliswaar is de werkzame stof in vele gewasbeschermingsmiddelen voor vele ziekten en plagen vaak identiek, doch de formulering, de dosering

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

en toepassingswijze zijn vaak zeer verschillend. Dat atypische karakter van de Nederlandse land- en tuinbouw zou in de beschouwingen bij de Bestrijdingsmiddelenwet veel meer tot uiting moeten komen. Ook zou de minister beter en duidelijker moeten aangeven, hoe hij denkt per bedrijfstak een beleid van sturen aan de wortel vorm en inhoud denkt te geven. Dan kan een heleboel ellende worden voorkomen. In de Bestrijdingsmiddelenwet, maar wellicht nog in de op stapel staande wet die in feite de verzilvering is van hetgeen in de nota Gezonde teelt wordt betoogd, zou bijvoorbeeld een experimenteerartikel moeten worden opgenomen waarmee met name die specifieke situatie wordt erkend en de mogelijkheden voor alternatieven, waaronder preventie en biologische bestrijdingsmethoden, kunnen worden bevorderd. Nu is dat vaak knap lastig.

Ik ga ten slotte graag in op de weg die is gekozen van een generieke ontheffing voor bepaalde middelen. Dat lijkt mij net een brug te ver. Tijdens de behandeling van dit wetsvoorstel in de Tweede Kamer heeft de minister gezegd, de door een aantal woordvoerders bepleitte benadering waarin alleen op receptuur door gecertificeerde bedrijven middelen kunnen worden toegepast, nader te onderzoeken. Tegelijkertijd wordt nu de ontheffing voor een aantal middelen zonder meer verleend. Gaat daar in feite niet een verkeerd signaal van uit en kan dat niet leiden tot een gemakzucht en verminderde aandacht en vernieuwing bij degenen die toch al achterbleven? Worden de achterblijvers hierdoor niet beloond, in plaats van de voorlopers?

Waarom hebben de bewindslieden niet overwogen om het in de huidige wet reeds mogelijke specifieke ontheffingsbeleid toe te passen? Degene die een ontheffing wil, moet dan de noodzaak van toepassing aantonen. Het is dan dus in feite een "nee, tenzij"-beleid. De bewindslieden lijken nu met hun ontheffingen te opteren voor een "ja, mits"-beleid. Zijn zij er niet van overtuigd dat dat gemakkelijk de door de bewindslieden beleden en in verschillende toespraken benadrukte terughoudende bestrijdingsmiddelentoepassing zou kunnen ondermijnen? Hoe willen zij dat voorkomen?

Voorzitter. Het spreekt vanzelf dat ik met zeer veel belangstelling wacht op de antwoorden van de bewindslieden op de vragen die zojuist zijn gesteld.

*N

De heer **Van Gennip** (CDA): Voorzitter. "Wat niet is, kan nog komen", zei de vorige spreker. Ook wij heten beide bewindslieden van harte welkom in ons midden. Zij zijn hier voor de eerste keer, maar wij hopen dat wij in de toekomst met hen nog grote en intensieve debatten over de belangrijke dossiers rond het landelijk gebied en de productie binnen dat landelijk gebied zullen hebben.

De dossiers "Bestrijdingsmiddelen" en "Beschermmingsmiddelen" hebben een omvang bereikt die alleen maar te vergelijken is met de meters papier die nodig zijn om bij het CTB toelating te krijgen voor een nieuw middel. Het vinden van een evenwicht tussen een goede, liefst zo natuurlijk mogelijke productie en de aanwending van onmisbare, vooral chemische middelen is kennelijk een zeer moeilijk en soms paradoxaal proces. Ik ben altijd onder de indruk van die tuinder die inzette op

biologische teelt, maar die, omdat hij onvoldoende ruimte kreeg om een keer in de zoveel tijd zijn kassen te ontsmetten, maar weer is teruggestapt naar het normale gebruik van chemische middelen. Het gaat hierbij om een veelvoud van belasting dan wanneer er wat praktischer met de ontsmettingsmogelijkheden was omgegaan.

"Praktisch", dat is het kernwoord in deze benadering. Het is niet een zaak van rekkelijken versus oprechten, van minder waarde hechten aan het milieu en meer aan landbouw, het gaat om het vinden van een hanteerbaar evenwicht. Wij prijzen de minister en de staatssecretaris voor de voortvarendheid waarmee zij dit wetsvoorstel hier hebben gebracht. Laat dat duidelijk zijn: het is een wetsvoorstel waarmee men niet alleen de erkende toepassingen een uitgebreidere toelating geeft, maar waarmee men tevens de regering meer mogelijkheden geeft om tezelfdertijd tot handhaving en vervolging van overtredingen en misdrijven over te gaan.

Natuurlijk ligt ook deze voorziening weer onder het beslag van de voorlopigheid. We moeten naar vormen van Europees beleid toe. Mijn fractie is van mening dat de mogelijkheden van biologische bestrijding nog veel verder ontwikkeld kunnen worden. De 20-ste eeuw was de eeuw van de chemische bestrijdingsmiddelen. De erkenning van de onmisbaarheid van menselijke sturing en ingrijpen in productieprocessen leidt in deze eeuw tot een aanzienlijke verschuiving naar het biologische en naar een verdere exploitatie van de grenzen van ook genetische modificering, zoals in het licht van de wereldvoedselvoorziening bepleit door het UNDP. Met in ons midden de heren Terlouw, Rabbinge en Schuurman weten wij hoe gecompliceerd die materie is, maar ook dat de snel groeiende vraag naar voedsel nieuwe technologische doorbraken noodzakelijk maakt. Wij zijn zeer geïnteresseerd in de beleidsvisie van de bewindspersonen op de wat langere termijn.

Dat kan consequenties hebben voor weer een heel nieuw wettelijk systeem in de toekomst. In ieder geval zouden wij graag willen horen hoe verreikend deze nieuwe spoedwetgeving is. Is hiermee de brug geslagen naar een langdurig, Europees verankerd, stelsel of is de kans groot dat wij binnenkort weer een tussentijdse wijziging krijgen en de Tweede Kamer van reces terug moet komen of koerst de regering aan op een nieuwe algehele kaderwet? Onze stelling zou zijn dat de regering nu toch wel een eind vooruit kan.

Wat die biologische bestrijding betreft, vragen wij ons ook af of alle methoden die beoogd en verantwoord zijn, gepermitteerd zijn in de in het afgelopen jaar in werking getreden Flora en fauna-wet. In de Tweede Kamer heeft de minister naar ons gevoelen zich toch wel wat optimistisch uitgelaten over de ruimte die die wet zou bieden. Wij vragen de minister de Flora- en faunawet nog eens goed tegen het licht te houden, juist met het oog op het toenemende belang van biologische bestrijdingsmiddelen.

Dan zijn er de Europese dimensies van dit vraagstuk. De negatieve kant is de volgende: wij hebben allemaal ervaren dat de Nederlandse politiek wel kon willen dat ons land het beste jongetje van de klas was en voorop zou lopen met het uitbannen van bestrijdingsmiddelen. Maar

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

als dat niet geharmoniseerd wordt, levert dat een enorm concurrentienadeel op. Natuurlijk is dat niet het laatste woord, want nadrukkelijke schadelijkheid voor gezondheid en milieu is niet toerekenbaar. Maar dan is er zeker Europese regelgeving en Europese harmonisatie nodig. In de praktijk blijkt ook dat illegale aanwending bijna niet bestrijdbaar is bij open grenzen en de toelating in buurlanden, soms op enkele honderden meters, van hier uitgesloten middelen.

Er is vervolgens de vraag naar het tempo van de Europese harmonisatie. Een van de oorzaken van de onzekerheid en de onrust, van wetswijzigingsvoorstellen, en wijzigingen daar weer op, en dat alles weer met een spoedkarakter, is gelegen in het telkens verschuiven van de streefdata van die Europese harmonisatie. Kan de regering een realistisch perspectief schetsen en meedelen of dit proces nog in dit decennium kan worden afgerond?

Daarbij speelt de ook aan de overkant de wat in de mist gebleven vraag naar de opportuniteit en de haalbaarheid van de totstandkoming van Europees regionaal beleid terzake. Al rond het CDA-verkiezingsprogramma van 1994 moest verdedigd worden, ook tegen de eigen achterban, dat de kwetsbaarheden in de verschillende Europese regio's zeer verschillend zijn en dus een onderscheiden regime vragen. Soms moeten wij ook de moed hebben om tot de conclusie te komen dat bepaalde teelten in de specifieke kwetsbaarheid hier niet mogelijk zijn. Wat is de stand van denken op dit terrein?

Hoe ziet in dit verband de regering de rol van de nationale commissies voor toelating van bestrijdingsmiddelen? Leidt deze ontwikkeling tot een Europees instituut of blijft er een belangrijke rol op nationaal niveau? En dan de belangrijkste vraag in dit verband: zijn de voorgestelde wijzigingen al dan niet in strijd met Europese regelgeving. De argumenten van de regering, dat de wijziging in lijn is met Europese regelgeving, klinkt ons overtuigend in de oren.

Over het tempo van toelatingen, over het functioneren van ons eigen CTB, en met name over de consequenties van het rapport van de Algemene Rekenkamer terzake, is aan de overkant uitvoerig gesproken. Als over de voortgang van de invoering van de aanbevelingen iets nieuws te zeggen valt, vernemen wij dat wel. In ieder geval willen wij bepleiten dat de CTB zo spoedig mogelijk na toelating dit ook bekend stelt aan de afnemers. Wij horen daar vragen en klachten over.

Rond die toelatingsprocedure zit er toch iets dat ons niet bevalt en dat ook in discussies met de vorige regering dezerzijds besproken is. En dat betreft niet de rol van het CTB, maar van het chemische en farmaceutische bedrijfsleven. Ten principale de vraag of de regering van oordeel is of de stand van de wetenschap voldoende vertaald wordt in de ontwikkeling en toelatingsverzoeken van nieuwe, minder belastende middelen. Ten tweede de vraag of de verregaande afhankelijkheid van de gebruikers van de private industrie voldoende begrensd wordt door onderzoek in opdracht van de overheid. Ten derde de vraag hoe de overheid omgaat met de terughoudendheid van de industrie om voor de zogenaamde kleine teelten middelen te ontwikkelen en toelating te vragen. Er is een Fonds ingesteld voor de bevordering van deze middelen.

Functioneert dat naar behoren en zijn de partners: overheid, afnemers en producenten bereid dit fonds adequaat te financieren?

Onze fractie heeft ook nog een aantal andere opmerkingen, ondanks onze tevredenheid over het wetsvoorstel en de betrachte voortvarendheid. Deze Kamer hecht altijd grote waarde aan het oordeel van de Raad van State. Wij hebben begrip voor de noodzaak van spoed, maar om welke reden heeft de regering bij de voorgestelde wijzigingen ten opzichte van het oorspronkelijke ontwerp ervan afgezien om opnieuw de Raad van State te raadplegen?

Andere belangrijke punten zijn de uitvoering, de uitvoerbaarheid en de maatschappelijke acceptatie. Een beroemde voorganger van de minister van LNV, Jan de Koning, huldigde de stelling dat voor de uitvoering overleg met en instemming van de meest betrokkenen nagestreefd moesten worden. Tezelfdertijd moest echter een wettelijk instrumentarium voorhanden zijn, wellicht als stok achter de deur, om de overheid in staat te stellen om haar eigen verantwoordelijkheid te nemen. Als het niet kan zoals het moet, et cetera. Het toelatingsbeleid, zoals hier beoogd, steunt op die twee pijlers: een wettelijk instrumentarium en een convenant met name tussen LTO Nederland en de Stichting Natuur en Milieu. Die aanpak past bij de uitgangspunten van het christen-democratisch denken, maar is daarmee nog geen realiteit.

Ik heb drie vragen aan de bewindspersonen. Hoe staat het met de tripartiete besprekingen? De minister heeft in de Tweede Kamer immers aangekondigd dat die reeds snel zouden of hadden moeten worden afgerond. Een convenant heeft alleen zin als het representatief is en op een breed draagvlak kan rekenen. In het verleden waren er bij hoopvol afgesloten convenanten toch outsiders, dan weer in de sector en dan weer bij de milieubeweging, die er geen boodschap aan hadden en bijvoorbeeld een rechtsgang tegen het gebruik van bepaalde middelen startten, met vele ernstige gevolgen. Kan de regering al indiceren hoe zij haar verantwoordelijkheid zal nemen als er geen convenant komt?

En dan kom ik op de twee laatste, misschien wezenlijke, punten. Uitgangspunt voor uitbreidingstoelating is de landbouwkundige onmisbaarheid. De regering werkt dat nader uit in de criteria van ernstige teeltgevolgen en de afwezigheid van een alternatief. Dat moet afgezet worden tegen de schadelijkheid van de zogenaamde werkzame stoffen. Waar liggen de grenzen van die afweging? In de Tweede Kamer ontstond een wat warrig debat over meerkosten van de kwaliteit van het drinkwater ten gevolge van deze verruiming.

Hoe wil de regering omgaan met de knelpuntenlijst? Met name de tuinbouwsector krijgt te maken met een strengere aanpak, controle en strafverzwaring, liefst met een factor twaalf ten opzichte van de vigerende wet. Wetshandhaving is goed en gehoorzaamheid aan de wet ook, maar van de overheid mag ook worden gevraagd dat zij betrouwbaar is en ook een beetje betrokken bij de soms zware overlevingsproblematiek in de sector. Dat hoeft niet door

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

een rekkelijk beleid en door gedogen, maar door mee te werken aan adequate oplossingen voor de echte knelpunten. Met dit wetsvoorstel is een belangrijke stap in de goede richting is gezet, maar ik zie met belangstelling de antwoorden van de regering tegemoet.

De heer **Varekamp** (VVD): Voorzitter. Ik wil de beide bewindslieden van harte welkom heten in deze Kamer.

De laatste jaren hebben we helaas te maken gehad met een onpraktisch gewasbeschermingsmiddelenbeleid. Dit beleid heeft enerzijds geleid tot een patstelling tussen het land- en tuinbouwbedrijfsleven in brede zin en de milieuorganisaties en anderzijds, door minder goede wetgeving, tot ongewenste en onnodige juridisering. Het is dan ook te waarderen dat de nu demissionaire regering voorstellen heeft gedaan om te trachten uit deze dilemma's te komen.

Geconstateerd moet worden in dezen dat de Europese harmonisatie van toelating en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zich in een langzamer tempo voltrekt dan was beoogd. Door het voortdurend hanteren van het zogenaamde "first mover principe" door Nederland werd het "level playing field" voor het land- en tuinbouwbedrijfsleven onevenredig en ook onnodig aangetast. Het is en blijft dan ook te betreuren dat de Europese gewasbeschermingsbeleid dat kader krijgt via de EU- gewasbeschermingsrichtlijn uit 1991 waarin bepaald is dat alle middelen met stoffen van voor 1993 aan deze richtlijn opnieuw moeten worden beoordeeld, zoals nu voorzien pas in 2008 tot volledige EU-harmonisatie zal leiden.

Kan de minister aangeven of naar zijn mening deze datum gehaald zal worden of is 2012 een waarschijnlijker optie? Wat betekent dat voor het tot nu toe gehanteerde en toekomstig te hanteren Nederlandse gewasbeschermingsmiddelenbeleid? Naar de mening van de VVD-fractie geeft de Raad van State in zijn commentaar terecht aan dat de EU- Gewasbeschermingsrichtlijn een maatregel van gemeenschappelijke landbouwpolitieke aard is. Er moet dus in principe sprake zijn van volledige harmonisatie. Mede daarom is de Raad van State ook van mening dat het reële probleem van een tekort c.q. tijdelijk tekort aan effectieve gewasbeschermingsmiddelen een wetswijziging rechtvaardigt. De VVD-fractie deelt deze mening.

Een belangrijke wijziging in het voorliggende wetsvoorstel betreft de mogelijkheid die wordt geboden om uitbreiding aan te vragen van de doeleinden waarvoor een bestrijdingsmiddel met een reeds bestaande en toegelaten werkzame stof kan worden gebruikt, weliswaar met een nadere, enigszins aangepaste, beperkte beoordeling. Kan de minister (nogmaals) verduidelijken dat het hierbij inderdaad om een zodanig beperkte beoordeling gaat dat indien en voorzover gewenst een stof in deze zin vrij snel en makkelijk als bestrijdingsmiddel operationeel kan zijn? Welke maatregelen denkt hij te nemen om het daarheen te leiden? Kan de minister aangeven of een en ander vergelijkbaar is met wat in enige andere lidstaten aangeduid wordt als 'off-label' gebruik? De VVD-fractie vindt dit een goede ontwikkeling.

Sommige sectoren in de Nederlandse land- en tuinbouw, bijvoorbeeld de glastuinbouw, zijn ver gevorderd met de geïntegreerde teeltwijze waarbij plagen zoveel mogelijk biologisch worden bestreden. De kleine hoeveelheid eventueel als correctie te gebruiken chemische middelen moet dan weliswaar specifiek, maar breed inzetbaar, beschikbaar zijn. Hoge aanvraagkosten voor dit soort specifiek gebruik mogen dan geen belemmerende factor zijn.

Ook de commissie-Alders (de Commissie gewasbescherming glastuinbouw) heeft gewezen op het belang van vereenvoudiging van dossiervereisten. Mede omdat uit de nota "Zicht op gezonde teelt" blijkt dat de risicobeoordeling in Nederland een kritischer invulling krijgt dan in andere EU-lidstaten, is de mening van de minister hierover zeer belangrijk.

Ten aanzien van de handhaving van de wet kan de VVD-fractie ermee instemmen om naast de reeds bestaande strafrechtelijke handhaving, overtreding van voorschriften mede langs bestuurlijke weg te bestrijden, bijvoorbeeld door vergunningen te schorsen of in te trekken.

Een ander belangrijk onderdeel van de nu voorliggende wijziging van wet is het later bij Nota van wijziging aangebrachte nieuwe artikel 16b. Hiermee beoogt de regering een specifieke vrijstelling en ontheffingsbepaling in de Bestrijdingsmiddelenwet op te nemen. In feite komt de regering met een oplossing voor het niet of onvoldoende functioneren van artikel 25c van de Bestrijdingsmiddelenwet. Nog niet zo lang geleden is in deze Kamer een wetswijziging aangenomen om in de wet een basis te bieden voor het gebruik van landbouwkundig onmisbare middelen. Op zich staat de VVD-fractie positief tegenover de voorliggende wetswijziging. Biedt deze wijziging naar de mening van de minister voldoende basis om voor zover benodigd tot effectief gebruik van landbouwkundig onmisbare gewasbeschermingsmiddelen te komen? Is het dan echt nodig om artikel 25c uit de wet te halen en zo ja, wil de minister dit (nogmaals) beargumenteren? Het nieuwe artikel 16b is toch niet strijdig met artikel 25c, maar eerder complementair? In welke mate zou naar de mening van de minister ook hier weer juridisering kunnen plaatsvinden?

Natuurlijk streeft de minister naar een convenant tussen het bedrijfsleven in de land- en tuinbouwsector en de milieuorganisaties. Naar de mening van de VVD-fractie is een convenant echter geen vrijwaring voor juridische procedures. Niettemin is er altijd nog de mogelijkheid voor anderen dan de convenantpartners om bezwaar te maken, al stemmen de ervaringen uit het verleden in dezen niet altijd hoopvol.

Zelfs recentelijk is weer gebleken dat je, zoals mijn partijgenoot Jan Geluk in de Tweede Kamer stelde, als het om milieuorganisaties gaat, te maken hebt met een zevenkoppig monster. Immers, nu gaat niet de stichting Natuur en Milieu waarmee de minister praat naar de rechter, maar de Zuid-Hollandse Milieufederatie met de bedoeling middelen van de categorie B en C, nota bene de minst schadelijke, verboden te krijgen. In dezen ligt de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

betrouwbaarheidsvraag niet bij de overheid, maar bij de aldus handelende organisaties.

Is het dan niet te veel polderen in de polderstaat Nederland om als minister in de memorie van toelichting te stellen dat een convenant voorwaarde is voor ontheffing en vrijstelling? Natuurlijk, ook wij begrijpen dat een convenant een draagvlakverhogende werking kan hebben. Echter, de VVD-fractie vindt dat de wet, een goede wet, uitgangspunt moet zijn. Wij vinden dan ook dat bij aanneming van deze wetwijziging de minister de wet als uitgangspunt moet nemen voor ontheffing en vrijstelling. Een convenant mag naar onze mening de wet in zijn werking niet beperken. Want wat is anders de waarde c.q. toegevoegde waarde van de voorliggende wetwijziging? De VVD-fractie heeft daar dan ook grote moeite mee, althans als de minister datgene wat is opgenomen in de memorie van toelichting als uitgangspunt handhaaft. Graag een reactie van de minister in dezen.

De heer **Hessing** (D66): Ik herinner de heer Varekamp eraan dat aan de overzijde van het Binnenhof de bewindslieden de redelijke harde toezegging hebben gedaan om de wet pas in werking te laten treden nadat een convenant is afgesloten. Ik neem aan dat de minister staat voor zijn toezegging en bereid is die na te komen. Daar bent u niet voor?

De heer **Varekamp** (VVD): Wij zullen het antwoord van de minister in deze Kamer afwachten, maar ik ben er inderdaad niet voor. Ik vind dat een convenant geen beperkende werking aan een wet mag opleggen. Wij moeten de wet als uitgangspunt hanteren. Nogmaals, wij moeten natuurlijk wel zorgen dat de wetgeving goed én goed handhaafbaar en controleerbaar is. Een convenant kan draagvlakverhogend werken, maar wij vinden het niet goed om een convenant als voorwaarde te hanteren.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Bent u dan met mij van mening dat het beter is om het wetsvoorstel aan te houden, te wachten tot het convenant is gesloten en het dan opnieuw in te brengen?

De heer **Varekamp** (VVD): Nee, ik ben voor het aannemen van dit wetsvoorstel. Ik vind het prima als de minister parallel daaraan streeft naar het bereiken van een convenant met de maatschappelijke organisaties, maar dat is voor ons geen voorwaarde voor ontheffing en vrijstelling.

Tenslotte in het kader van gewasbescherming en residutoleranties een aandachtspunt voor de minister en misschien ook wel voor de staatssecretaris. In de Nederlandse wet zijn de toegelaten residunormen van gewasbeschermingsmiddelen op producten opgenomen. Dit betreft veelal uitsluitend residunormen van gewasbeschermingsmiddelen als deze in Nederland voor gebruik zijn toegelaten. Bij gebrek aan toelating of noodzaak van toelating in Nederland is op basis van de Bestrijdingsmiddelenwet, die in feite een verbodswet is, niet alleen het gebruik verboden, maar bestaan er ook geen residutoleranties. Dit heeft tot gevolg dat importproducten uit andere Europese lidstaten en derde landen niet voldoen aan de op basis van de wet benodigde multolerantie, terwijl

de middelen in de betreffende landen voor gebruik voor de betreffende producten zijn toegelaten met veelal een daaraan gekoppelde residutolerantie.

Een en ander is eind vorig jaar actueel geworden bij bijvoorbeeld de import van druiven uit Griekenland en Italië. Ten aanzien van voedselveiligheid speelt hier geen enkel probleem.

De producten voldoen volledig aan het Eurogap-voorwaarde die de Europese retail tegenwoordig hanteert. Maar ook hier dreigden de milieuoorganisaties een lacune in de Nederlandse wetgeving te gebruiken.

Gelet op het feit dat importproducten inmiddels ongeveer 50% van het aanbod van aardappelen, groenten en fruit in de winkelschappen vormen, kan het een breed probleem worden. Kan de minister aangeven welke maatregelen hij in dezen denkt te nemen?

Met betrekking tot het voorliggend wetsvoorstel is een positieve houding bij de VVD-fractie aanwezig. Toch zien wij vooralsnog met belangstelling de beantwoording door de minister en de staatssecretaris tegemoet om tot een definitief oordeel te komen.

De heer **Van Bruchem** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik spreek mede namens de SGP-fractie. Het doet mij genoegen om in ieder geval een keer de kans te hebben om met deze bewindslieden in debat te gaan. Alleen al daarom hebben onze fracties graag ingestemd met de wens van de minister tot een spoedige behandeling. De tweede reden is de aard van de problematiek en in de derde plaats zijn wij van mening dat het parlement er in het algemeen goed aan doet om tegemoet te komen aan redelijke procedurele wensen van bewindspersonen. Ik trek uit de afloop van de schriftelijke gedachtewisseling over de Zaaizaad- en plantgoedwet de conclusie dat die opstelling wederkerig is en dit doet mij deugd.

Ik wil naar aanleiding van het voorliggende wetsvoorstel eerst een paar algemene opmerkingen maken. In de eerste plaats dat deze voorstellen althans voor een deel moeten worden gezien als een te respecteren poging van de minister om het vertrouwen van de sector te winnen. De voorganger van de minister legde sterk de nadruk op de maatschappelijke acceptatie van de agrarische productiemethoden en besteedde minder aandacht aan het draagvlak binnen de sector. Ergens in de stukken staat dat bij veel boeren het beeld is ontstaan dat het de overheid niet zoveel kan schelen hoe het hen vergaat. In dit licht bezien hebben wij begrip voor de "herstelwerkzaamheden" van de minister, maar het moet niet doorslaan naar de andere kant. Wij waarderen het dat de minister probeert rust te krijgen aan dit front, maar de sector moet niet de indruk krijgen dat hij op zijn lauweren kan gaan rusten. Wij moeten er voor waken dat met het creëren van draagvlak binnen de sector het ideaal van een duurzame landbouw verder uit beeld raakt. Uit het oogpunt van zorg voor de medemens, voor volgende generaties en voor de schepping, kortom uit het oogpunt van rentmeesterschap, zou dat niet verantwoord zijn. Daar komt bij dat krantenkoppen in de trant van "boeren mogen weer gif spuiten" op lange termijn niet in het belang zijn van de sector. Van tijd tot tijd hoor ik wel eens geluiden uit de sector en uit de politiek die mij wat dit betreft toch

wat zorgen baren. Ik nodig de minister uit mij ervan te overtuigen dat het voorliggende voorstel dat op korte termijn waarschijnlijk ongunstig uitpakt voor het milieu, het realiseren van de lange-termijndoelstelling niet zal bemoeilijken.

Een tweede algemene opmerking is dat naar onze mening het gewasbeschermingsbeleid teveel draait om het verbieden of toelaten van chemische middelen en dat er te weinig aandacht is voor het ontwikkelen en toepassen van alternatieven. Er wordt te weinig gedacht, ook door de boeren en tuinders, in termen van ziektepreventie, er wordt te weinig geïnvesteerd in de ontwikkeling van andere rassen en van andere teeltsystemen en er wordt te weinig gedaan aan andere bestrijdingsmethoden, biologisch of mechanisch als het gaat om onkruidbestrijding. Waar blijft die al vele malen aangekondigde geavanceerde, lasergestuurde schoffelapparatuur?

Alleen als wij echt kans zien om de afhankelijkheid van de chemie drastisch terug te dringen, zullen de problemen waarmee wij de laatste jaren voortdurend worden geconfronteerd, echt worden opgelost. Beperking van het aantal middelen, of dit nu nationaal of in EU-verband gebeurt, zal gepaard moeten gaan met vermindering van afhankelijkheid, anders loopt zo'n beleid onherroepelijk vast.

Verder bevat het beleid te weinig stimulansen. Het gaat om regel zus en verbod zo, maar een echte beloning voor degenen die het goed doen, blijft uit. Van de Duurzame ondernemersaftrek komt waarschijnlijk weinig terecht en de consument betaalt niet of nauwelijks extra voor milieuvriendelijk geproduceerde producten. Wij hebben wel hoog gegrepen doeleinden, maar slechts weinig instrumenten om ze te realiseren, terwijl er nog veel mogelijkheden zijn voor verbetering. Ik wijs op het gegeven dat de ene agrariër op hetzelfde gewas zeven of acht keer zoveel middelen gebruikt als de andere.

Een belangrijk obstakel voor stimulerende maatregelen vormen de EU-regels. Is het niet hoog tijd voor een EU-kaderregeling stimulering duurzame landbouw, zodat er in ieder geval iets meer kan en er een premie kan worden gegeven voor de toepassing van milieuvriendelijke middelen en methoden?

Over het toelatingsbeleid in het algemeen zal ik niet veel zeggen. Ik heb gezien dat de regering de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer grotendeels zal uitvoeren. Dit klinkt goed en wij wachten af wat dit zal opleveren. Ik wijs er wel op dat een egaal speelveld niet het enige criterium mag zijn in het toelatingsbeleid, want dan zou uiteindelijk het land met de ruimste opvattingen de toon aangeven en dan raken wij steeds verder van de duurzame landbouw vandaan. In Nederland worden per hectare twee tot drie maal zoveel middelen gebruikt als gemiddeld in de EU en wij hebben nogal veel water; dit vraagt om extra zorgvuldigheid.

Maar, zo zeg ik erbij, het moet allemaal wel te behappen blijven. Verder vraag ik me af of toelating en toepassing van middelen niet meer in hun onderlinge samenhang moeten worden gezien. Het gaat uiteindelijk om het minimaliseren van de milieubelasting van de teelt, waarbij incidenteel gebruik van een tamelijk milieu-onvriendelijk middel soms verantwoord kan zijn.

Het gaat bij het wetsvoorstel in de eerste plaats om een verbetering van de handhavingmogelijkheden, om verduidelijking van de bepalingen inzake de opgebruiktermijnen en om verzwarende van de strafmaat. Onze fracties staan in beginsel positief tegenover deze onderdelen, al is zes jaar gevangenisstraf wel erg zwaar voor het overtreden van spuitvoorschriften. Vindt de minister een dergelijke maximumstrafmaat echt proportioneel?

Een ander onderdeel is verruiming van de uitbreidingstoelatingen, wat in een aantal gevallen soelaas kan bieden voor kleine teelten. Ook hiermee kunnen onze fracties instemmen, met de kanttekening dat ook voor kleine teelten vermindering van de afhankelijkheid van chemie voorop moet staan.

Ook bevat het wetsvoorstel een ontheffings- en vrijstellingsmogelijkheid, die er via een nota van wijziging in is aangebracht. Onze fracties erkennen dat er knelpunten zijn ontstaan die bij de totstandkoming van het MJPG onvoldoende zijn onderkend; deze moeten worden weggenomen. Er zijn al meer pogingen gedaan om deze problemen op te lossen, onder meer met de regeling voor de landbouwkundige onmisbaarheid, die echter niet heeft opgeleverd wat ervan werd verwacht, zoals onder anderen de heer Rabbinge al had voorspeld.

Zoals ik twee jaar geleden al heb aangegeven, spreekt een ontheffingsregeling als oplossingsrichting meer aan dan een algemene toelating wegens landbouwkundige onmisbaarheid. Met een ontheffingsregeling wordt de nadruk gelegd op het uitzonderlijke karakter van het gebruik van deze middelen. Ik denk dat het goed is als de minister deze gedachte uitdraagt, dat hij duidelijk maakt dat de deur niet zeer wijd open wordt gezet. Wij moeten goed beseffen dat deze middelen niet van de markt zijn gehaald om agrariërs het leven zuur te maken, maar omdat ze niet voldoen aan milieucriteria die ook op EU-niveau zullen worden toegepast. Dit betekent overigens dat dit probleem ook na een volledige harmonisering in 2008 of nog later kan blijven bestaan, tenzij dan andere middelen of teeltmethoden beschikbaar zijn. Is de minister het met deze stelling eens?

Ondanks onze positieve grondhouding roept de voorgestelde regeling bij onze fracties veel vragen op, in de eerste plaats in verband met de procedure. Het gaat hierbij om een wezenlijke afwijking van de kern van de Bestrijdingsmiddelenwet, zoals het in de memorie van toelichting genoemd wordt. Middelen mogen alleen worden toegelaten nadat is vastgesteld dat ze geen schadelijke effecten hebben. Het gaat hierbij echter juist om middelen waarvan het tegendeel is vastgesteld. Onze fracties vinden het een ernstig manco dat de Raad van State niet de kans heeft gehad, zijn licht te laten schijnen over een dergelijke ingrijpende wetswijziging, te meer daar deze raad stevige bezwaren had tegen het oorspronkelijke wetsvoorstel. Duidelijkheid en daadkracht zijn mooie dingen, maar staatsrechtelijke en juridische zorgvuldigheid is evenzeer belangrijk. Wij zouden met name graag de opvatting van de Raad van State hebben vernomen over de verenigbaarheid van het voorstel met de EU-richtlijn. De minister heeft aan de overzijde verzekerd dat de Europese Commissie geen bezwaar tegen dit

voorstel heeft, maar dit zegt niet alles over de uitkomst van een eventuele procedure bij het Hof. Wil de minister nog eens ingaan op de vraag, in hoeverre de voorgestelde regeling spoort met de inhoud van de richtlijn?

Even ter zijde, ik denk dat er voor deze ontheffingsmogelijkheid een uitvoeringsregeling zal moeten worden opgesteld. Moet die dan worden genotificeerd bij de EU, net als de uitvoeringsregeling voor de uitbreidingstoelating?

Het is hierbij belangrijk, op welke argumenten zo'n ontheffingsmogelijkheid wordt gebaseerd. Het argument van een egaal speelveld als zodanig is naar ons oordeel geen reden voor een ontheffing in Nederland, want dan kunnen wij net zo goed vastleggen dat alle middelen die in België, Italië of – over enige tijd – in Polen zijn toegelaten, ook van rechtswege in Nederland worden toegelaten. Dit kan niet de bedoeling zijn. Als er alternatieven voor een bepaald middel zijn, hoeft er geen ontheffing te worden verleend, ook al zou het middel in andere landen wel zijn toegelaten. Illegaal gebruik kan evenmin een argument zijn om ontheffing te verlenen; als wij die kant op gaan, is het eind zoek.

Naar de mening van onze fracties moet de "dringende noodzaak" waarvan in artikel 16aa sprake is, volledig landbouwkundig en teeltechnisch bepaald zijn. Alleen als er geen alternatief is en de teler "met de rug tegen de muur staat", moet er ontheffing of vrijstelling worden verleend. Is de minister het hiermee eens? En zo ja, impliceert dit dan dat er alleen ontheffing kan worden verleend na een of andere vorm van alternatieve toetsing?

Is er trouwens al een globale inventarisatie van de mogelijke gevallen van dringende noodzaak? Mogen wij aannemen dat het in de praktijk met name zal gaan om de elf onmisbare middelen waar wij twee jaar geleden over hebben gedebatteerd?

Wat de uitvoering betreft, is mijn vraag wie die ontheffing krijgt. Is het een generieke ontheffing en geldt deze voor het hele land? Kan de ontheffing geïndividualiseerd worden of voor bepaalde groepen van telers gelden, bijvoorbeeld de uientelers in het zuidwesten? Hoe zal dit werken in de praktijk?

De regeling blijft beperkt tot middelen die vóór juli 1993 waren toegelaten en die door de producent worden verdedigd in het kader van de nieuwe toelatingsprocedure. Mogen wij aannemen dat binnen die criteria voor alle knelpunten een oplossing kan worden gevonden? Staat bijvoorbeeld vast dat er geen dringende noodzaak is om ook voor middelen die niet door de producent worden verdedigd, ontheffing te verlenen?

Dan kom ik bij de toepassing van de regeling. Ik heb in een van de stukken gezien dat de minister criteria gaat opstellen voor de ontheffingsregeling. Zijn die er al? Komt het parlement daar nog op de een of andere manier aan te pas? De minister weet inmiddels dat ik er niet zoveel voor voel om de regering blanco cheques te geven.

Volgens onze fracties zullen er in ieder geval strenge criteria moeten worden toegepast, anders wordt door deze ontheffingsregeling het hele toelatingsbeleid onderuit geschoffeld en dat kan toch niet de bedoeling zijn. Met name de vraag of er een alternatief bestaat, is daarbij cruciaal, maar tevens erg lastig te beantwoorden. Ik wijs er

bijvoorbeeld op dat mechanische onkruidbestrijding, of eventueel handmatige als het om kleine percelen gaat, vaak wel een alternatief is maar daar hangt dan wel een prijskaartje aan. Spelen derhalve op de een of andere manier de kosten een rol bij de bepaling van de dringende noodzaak? Wanneer een alternatief middel tien keer zo duur is, kan ik me voorstellen dat dit niet als een serieuze optie wordt gezien, maar bij een prijsverschil van enkele tientallen procenten is er naar onze mening geen reden voor een ontheffing.

De minister, zo staat in de wet, kan voorschriften verbinden aan de ontheffing en vrijstelling. Gezien de milieunadelen van deze middelen zal soepelheid bij de toelating ervan gepaard moeten gaan met strengheid bij de toepassing. Ik heb ergens in de stukken gezien dat daarbij zelfs wordt gekeken naar een receptuursysteem; de heer Rabbinge heeft er ook vragen over gesteld. Is dat nog steeds in beeld? Ik zou het voor deze uitzonderingen wel verdedigbaar vinden.

In de nota naar aanleiding van het nader verslag staat dat "de inwerkingtreding van dit onderdeel van het wetsvoorstel is gekoppeld aan de totstandkoming van afspraken met de landbouwsector om te komen tot een duurzame gewasbescherming". Geldt die koppeling nog steeds en, zo ja, zijn er al zulke afspraken? Ik heb in dat verband ergens de datum van 1 januari gezien. Of moet ik de overeenkomst van 29 oktober, tussen LNV, VROM, LTO en de Stichting Natuur en Milieu, als zo'n afspraak beschouwen? Die overeenkomst kwam bij mij echter slechts over als een soort "staakt het vuren" en niet méér. Zijn de betrokken partijen, LTO en SNM, inmiddels al verder gekomen of gaat het nog steeds om de broedende kip die je niet moet storen? Hoe ziet de minister de eigen verantwoordelijkheid van de overheid, als deze partijen er niet uit komen of als het uit te broeden kuiken niet blijkt te voldoen aan de eisen van de samenleving? Wat doet hij dan? Als er helemaal geen inhoudelijke afspraken zijn, zoals bedoeld in de brieven en in de discussie aan de overzijde, treedt dan deze regeling, conform eerdere uitspraken, voorlopig inderdaad niet in werking? Als dat zo is, hoe verhoudt zich dit dan met de inhoud van brief van de minister van 18 december, waarin hij deze Kamer om een spoedige behandeling verzoekt?

Ik wacht de reactie van de bewindslieden met belangstelling af.

De heer **Hessing** (D66): Voorzitter. Ook ik heet de bewindslieden graag welkom in deze zaal. Ik meen dat door de voorzitter is uitgesproken dat het aardig is dat alle bewindslieden van het eerste kabinet-Balkenende de gelegenheid krijgen om in deze zaal aanwezig te zijn. Nu, het moet maar blijken of dat de bewindslieden zijn van het eerste kabinet-Balkenende of van het enige kabinet-Balkenende. Daar wordt op dit moment echter hard aan gewerkt, zo komt het mij voor.

Aan de overzijde heeft de heer Van den Brand, van de fractie van GroenLinks, bij dit wetsontwerp mede het woord gevoerd namens D66 en dat zou ik een voorbeeld van politieke vernieuwing willen noemen. Aan deze zijde van het Binnenhof treden wij gescheiden op

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

maar of dat ook tot een gescheiden stemgedrag zal leiden, zal nog moeten blijken.

Mijn eerste opmerking betreft het advies van de Raad van State ten aanzien van de nota van wijziging.

Alle vorige fracties hebben gevraagd waarom op dit punt het advies van de Raad van State niet is gevraagd. Het is temeer van belang om daarop een antwoord te krijgen, omdat de Raad van State heel negatief stond tegenover het oorspronkelijke voorstel: "De Raad van State is van oordeel dat het voorstel in de huidige vorm moet worden afgewezen, omdat het onvoldoende rekening houdt met de richtlijnen." De klemmende vraag is of nu de nota van wijziging is doorgevoerd dit wetsvoorstel nog steeds, rekening houdende met de richtlijnen, de toets der kritiek kan doorstaan. Op dat punt had mijn fractie graag het advies van de Raad van State tegemoet gezien.

Als het niet kan zoals het moet, dan moet het maar zoals het kan, om met oud-minister De Koning te spreken. Zo kunnen wij ongeveer de nieuwe koers duiden die bij nota van wijziging van 11 september 2002 tot stand is gebracht. Mijn fractie beseft zeer wel dat het gewasbeschermingsbeleid als zodanig eigenlijk al sedert jaar en dag een heikel onderwerp vormt, dat de complexiteit en afhankelijkheid van Europese ontwikkelingen hoog is en dat het dus ook lastig vorm te geven is. Wat de kern van het beleid betreft, meen ik dat er weinig verschil van mening is over hetgeen in de nota Zicht op gezonde teelt naar voren is gebracht en als wenkend perspectief is geschetst, namelijk dat wij toe moeten naar geïntegreerde teelt op gecertificeerde bedrijven. Maar tussen droom en daad blijkt toch veel meer in de weg te staan, niet in het minst de Europese stroperigheid. Gelet op de belangen die in het geding zijn, heeft mijn fractie er begrip voor dat de minister als het ware gepoogd heeft zichzelf met de haren uit het moeras te trekken en een vlucht naar voren is begonnen. Over de intentie en de inzet van de minister kunnen wij waarderende woorden spreken, maar niettemin moeten wij het thans voor ons liggende resultaat zorgvuldig toetsen. Dan moet de constatering toch zijn -- de heer Van Bruchem sprak er ook over -- dat wij thans te maken hebben met een forse ommezwaai ten opzichte van het tot nu toe gevoerde beleid en dat wij ver dreigen af te drijven van de uitgangspunten die in de genoemde nota zijn verwoord. Als het tegendeel het geval is, hoor ik dat graag van de bewindslieden.

De bewindslieden hanteren hierbij als het ware een bezweringsformule. Zij maken een knip tussen een kortetermijnbeleid en een langeretermijnbeleid. Geef ons ruimte voor de korte termijn, dan zullen wij ons inspannen voor de lange termijn, zo lijken de bewindslieden te stellen. De vraag is hoe lang of liever hoe kort de korte termijn is. Zoals bekend is niets zo blijvend als een tijdelijke belasting. De bevoegdheid van de minister om vrijstelling of ontheffing te verlenen zou wel eens een kwestie van jaren kunnen zijn -- dat weten wij haast wel zeker -- in ieder geval tot in EU-verband de beoordeling van stoffen heeft plaatsgevonden. Voor sommige stoffen hebben wij het dan over 2008. In deze zaal is zelfs al het jaartal 2012 gevallen. Dan kunnen wij niet meer spreken

over de korte termijn, want dan zijn wij toch op zijn minst twee kabinetten verder en in het huidige tempo nog meer.

Kortom, mijn fractie heeft problemen met de duur van de voorgestelde maatregelen, uiteraard in relatie met de kwaliteit van het milieu. In de nota naar aanleiding van het nader verslag staat expliciet dat de garantie dat deze wetswijziging er niet toe leidt dat waterkwaliteitsdoelstellingen worden overschreven simpelweg niet kan worden gegeven. Tegenover een mogelijke tijdelijke verslechtering van de milieukwaliteit voor enkele stoffen staat een verbetering van de milieukwaliteit op langere termijn. De bewindslieden trekken hier naar het oordeel van mijn fractie een zware wissel op het vertrouwen dat de verslechtering nu in de toekomst kan worden omgebogen en voorts een zware wissel op de spankracht van de natuur. Op beide punten is mijn fractie niet gerust dat het goed zal gaan. Staatssecretaris Van Geel heeft dit aan de overzijde "reculer pour mieux sauter" genoemd. Wellicht zit er iets in. De stap terug is voor ons helder, maar de garantie dat er straks beter kan worden gesprongen, hebben wij nog niet in beeld. Ik sluit mij aan bij de vraag van de heer Rabbinge: belonen wij met de gekozen weg niet zozeer de achterlopers voor hun slechte gedrag; hoe zit het met degenen die voorop lopen? Ook de heer Van Bruchem vroeg er nadrukkelijk aandacht voor. Ik denk dat deze weg in dat perspectief weinig ruimte biedt. Dat is te betreuren.

De eis van het aanleveren van de dossiers is komen te vervallen. Het wordt moeilijker te borgen dat belangen van milieu en volksgezondheid recht wordt gedaan. Middelen worden toegelaten voordat ze zijn getoetst; als ze al zijn getoetst, is het mogelijk dat het huidige oordeel negatief is. Dat vergroot per saldo het risico dat het lastig wordt om belangen van milieu en volksgezondheid naar behoren te behartigen. Nogmaals, het is mij wel duidelijk dat die belangen worden meegewogen. Het gaat er evenwel om dat die belangenafweging zorgvuldig en op basis van voldragen feiten en omstandigheden kan plaatsvinden. Het is maar de vraag of dat zonder het verplichte dossier in voldoende mate zal kunnen.

Het gaat immers steeds om situaties waarin de belangen van de landbouw dringend vereisen dat een ontheffing of vrijstelling wordt verleend. Het is de vraag of tegen de achtergrond van die grote druk nog wel een ordentelijke en evenwichtige afweging kan plaatsvinden. Het nieuwe teeltseizoen staat voor de deur. Wij beogen dus met z'n allen een snelle invoering van het onderhavige wetsvoorstel. Wij spreken hier nu ook over, zonder dat er een schriftelijke voorbereiding heeft plaatsgevonden. Elke vertraging levert een probleem op. In dit licht is het de vraag hoe het staat met de zorgvuldige afweging die toch steeds nodig zal zijn. Ik sluit mij aan bij de opmerking van de heer Van Bruchem dat de wijze waarop toepassing wordt gegeven aan de ontheffingsmogelijkheid en de vrijstellingsmogelijkheid, nog heel veel ruimte laat. Het kan toch niet de bedoeling zijn dat wij de deur nu wijd openzetten, terwijl wij jaren hebben gepoogd om die deur zo dicht mogelijk te krijgen.

Ik heb het verslag gelezen van het wetgevingsoverleg dat hierover aan de overzijde heeft

plaatsgevonden. Daaruit blijkt dat er een redelijk harde of, in de woorden van de heer Van der Vlies, zelfs spijkerharde toezegging ligt dat de wetswijziging pas zal worden ingezet, als er een convenant is met de betrokken partijen. De voor de hand liggende vraag is dan -- anderen hebben die ook al gesteld -- hoe het daar op dit moment mee staat. Wat doen de bewindslieden, als er op dit punt onverhoopt toch geen convenant of een niet bevredigend convenant tot stand gebracht kan worden? Houden zij dan nog steeds vast aan hun toezeggingen en wat zal dit betekenen voor het komende teeltseizoen? Ik zie hier enige spanningen. Misschien kunnen de bewindslieden hier nog wat over melden.

Voorzitter. Ik wil het in deze termijn bij deze kritische beschouwingen laten.

*N

De heer **Pormes** (GroenLinks): Voorzitter. Namens de fractie van GroenLinks verwelkom ook ik de bewindslieden in dit huis. Het zal hen echter niet verbazen dat wij erg veel kritiek hebben op het onderhavige wetsvoorstel. Naar ons idee is het slecht voor gezondheid en milieu. Het kabinet-Balkenende heeft in 87 dagen een daadkrachtig beleid gevoerd dat leidde tot het nemen van een pakket milieu- en natuurvriendelijke maatregelen. Ik doel dan op: het afschaffen van de minister voor milieu, het verbreden en uitbreiden van snelwegen, het schrappen van het plan voor een kilometerheffing, het verlagen van de accijns op benzine, het schrappen van de premies voor zuinige en schone auto's, het openhouden van de kerncentrale in Borsele, het schrappen van de premie voor groen beleggen, het beperken van het belastingvoordeel op groene stroom, het beperken van het areaal van de groene ruimte, het halveren van het budget voor de aankoop van natuurgebieden, het schrappen van het plan voor een verbod op nertsenfokkerij tot 2013, de verruiming van de mogelijkheden voor jacht op vogels in de Wet faunabeheer, het schrappen van het plan voor de huisvesting van vleeskeukens en het verruimen van de Bestrijdingsmiddelenwet. En dan laat ik Schiphol nog buiten beschouwing.

De huidige Bestrijdingsmiddelenwet is het belangrijkste juridische kader voor het beheersen van de milieugevolgen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Het gaat daarbij om het beschermen van landbouwgewassen, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen de middelen die in de landbouw worden gebruikt, en de middelen die worden gebruikt voor de diverse niet-landbouwdoeleinden. De reden voor het instellen van een speciaal juridisch regime voor bestrijdingsmiddelen is gelegen in het feit dat vanwege de vaak giftige of anderszins schadelijke werking op plaagorganismen de kans groot is dat deze stoffen ook andere meer ongewenste effecten op het milieu, de volksgezondheid of de arbeidsomstandigheden hebben. Daarnaast brengt de wijze waarop bestrijdingsmiddelen worden gebruikt, vaak met zich dat zij direct in het milieu worden gebracht, zodat de impact bijzonder groot is.

De milieubeoordeling vindt plaats aan de hand van verschillende criteria. Deze zijn vastgelegd in verschillende nationale en Europese regelingen. Een

bestrijdingsmiddel wordt slechts toegelaten voor zover het voorgestelde gebruik in overeenstemming is met criteria voor bijvoorbeeld effectiviteit, voedselveiligheid, arbeidsveiligheid en milieubelasting. Met deze wetswijziging beoogt de minister het milieu niet langer te willen beschermen. Aan de wet wordt een nieuw artikel, 16aa, toegevoegd dat bepaalt dat de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij vrijstelling kan verlenen van het verbod om niet toegelaten bestrijdingsmiddelen te gebruiken, wanneer de belangen van de landbouw zulks dringend vereisen. De minister wenst dit nog nadrukkelijk met de belangenorganisaties te bespreken. Wat zal er echter gebeuren, als de partijen tot verschillende inzichten komen? De fractie van GroenLinks komt tot de conclusie dat een en ander in feite neerkomt op toelating van middelen waarvan reeds is vastgesteld dat zij niet aan de criteria voldoen. De regeling geldt voor gewasbeschermingsmiddelen die reeds op de markt waren voor 26 juli 1993 en die dus op grond van artikel 25c als onmisbaar hadden kunnen worden toegelaten.

De toetsing aan milieucriteria en andere eisen is verdwenen. Er is in de bepaling geen tijdslimiet opgenomen, behalve een verwijzing naar de beoordeling die in Europees verband plaatsvindt.

Nadat deze wet door de Raad van State is behandeld, heeft de minister nu een wijziging in de wet aangebracht, waardoor naar ons oordeel de wet ingrijpend is gewijzigd. Verschillende fracties in de Tweede Kamer hebben de minister opgeroepen, het wetsvoorstel opnieuw aan de Raad van State voor te leggen. De minister stelt dat de nota van wijziging op dezelfde uitgangspunten en principes berust als eerder getroffen voorzieningen. Tot een nadere onderbouwing komt de minister niet, dan de Kamer te wijzen op het amendement-Feenstra/Udo inzake herprioritering, dat ook niet is voorgelegd aan de Raad van State. Als klap op de vuurpijl geeft de minister een les in democratie: de democratie wordt uitgevoerd door beide Kamers der Staten-Generaal. De Raad van State is een adviesorgaan, maar dat weten wij allemaal. De minister zou ook moeten weten dat juist in een democratie zorgvuldige wetgeving van groot belang is en dat juist de Raad van State zijn nut en noodzaak daarin heeft bewezen. Of moet ik bij de minister enige twijfel bespeuren? Mijn fractie stelt het dan ook op prijs als de minister duidelijkheid geeft, welke bezwaren er zijn tegen het voorleggen van deze wet aan de Raad van State. Kan de minister zijn argumenten dan ook onderbouwen en kan hij daarbij aangeven, waarom het niet gaat om een ingrijpende wetswijziging?

De minister voert als voorbeeld het amendement-Feenstra/Udo als nadere onderbouwing op. Ik wil een ander voorbeeld geven: het amendement van de leden Van Ardenne, Van der Hoeven, Udo en Feenstra. Ook dat amendement voorzag in het volledig stilleggen van de beoordeling van biociden totdat de beoordeling in Europees verband zou zijn afgerond. Dit amendement is wel voorgelegd aan de Raad van State, en heeft een negatief advies gekregen, waardoor de regering de Kamer dit amendement heeft ontraden, wegens geconstateerde strijd met Europese richtlijnen. Anderzijds kunnen we dus ook een voorbeeld geven dat het goed is, juist dat soort

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

wijzigingen alsnog voor advies voor te leggen aan de Raad van State.

De minister deelt in de memorie van toelichting en in het verslag van het wetgevingsoverleg mee dat de uitvoering van de wet afhankelijk zal zijn van de uitkomst van overleg met maatschappelijke organisaties. Dit gebeurt door inwerkingtreding afhankelijk te maken van een Koninklijk Besluit, dat pas zal worden genomen nadat overleg met de maatschappelijke organisaties tot resultaten heeft geleid. In het tweede lid van artikel 16aa wordt bepaald dat aan een vrijstelling of ontheffing voorschriften kunnen worden verbonden. Hoewel het niet is uitgesloten dat nog met milieubelangen rekening zal worden gehouden, is in deze regeling weinig terug te vinden van de in artikel 3 zo stellig neergelegde codificatie van het voorzorgsbeginsel. Een bestrijdingsmiddel wordt slechts toegelaten indien is vastgelegd dat het geen voor het milieu onaanvaardbare effecten heeft. In de toelichting op artikel 16aa wordt over het bereiken van milieudoelstellingen niet gesproken en des te meer over het ontstaan van landbouwkundige knelpunten, omdat middelen die niet aan de criteria voldoen niet meer worden toegelaten.

Een opmerkelijke rol wordt verder in de toelichting nog toebedeeld aan de ambtshalve toelating. Deze bepaling zou het College toelating bestrijdingsmiddelen (CTB) de bevoegdheid geven, op aanvraag van de minister middelen toe te laten, zonder dat een toelatingsdossier is ingediend. Wanneer het CTB van mening is dat het middel toelaatbaar is op grond van wat reeds bekend is, en op grond van openbare gegevens over samenstelling en effecten, is dat voldoende. De leden van de fractie van GroenLinks hebben ook kennis genomen van de brief van de Stichting Natuur en Milieu, van 25 september 2002. Deze organisatie is één van de partijen in het overleg. Zij wijst deze wetswijziging af. Tegelijkertijd heeft zij ook een alternatief geboden. Kernpunt daarvan is dat het moet gaan om een pakketaanpak: toelating van stoffen wordt gekoppeld aan bindende afspraken voor betere teeltpraktijken. Voorts stelt de Stichting Natuur en Milieu dat de minister, door voorafgaand aan het overleg tussen de ministeries en maatschappelijke organisaties alvast één aspect wettelijk te regelen, te weten een ruimere toelating van stoffen, een zware wissel trekt op het overleg, waardoor een goede uitkomst twijfelachtig wordt.

Als je draagvlak wilt creëren, dan moet je eerst overleggen en dan pas beleid maken. Dat is belangrijk. De minister kiest echter eerst voor beleid. Hij gaat pas daarna overleggen. Hoe serieus neemt de minister zijn partners? Heeft hij hen van zijn logica kunnen overtuigen? Hoe staat het met het convenant?

De minister verwacht dat het convenant een dezer maanden wordt afgesloten. Dat maak ik tenminste op uit de interviews met de minister in verschillende bladen. Waarom houdt hij dit wetsvoorstel dan niet aan? De minister heeft ook al gesteld dat, mocht een dergelijk convenant aanleiding geven de wet op een aantal punten te wijzigen, hij daartoe bereid is. Het is dan toch veel efficiënter het wetsvoorstel een paar weken aan te houden? Het is al heel snel februari. Dan kunnen wij kennismaken

van de inhoud van het convenant en van de eventueel noodzakelijke wijzigingen. Vervolgens kunnen wij de kwestie in een keer in de Kamer behandelen.

De minister verwacht weinig problemen met het Europees recht. Deskundigen betwisten dat, zoals wel vaker het geval is. De regering stelt dat Nederland volgens de Europese richtlijn gerechtigd is naar eigen inzicht gewasbeschermingsmiddelen toe te laten, totdat een besluit over plaatsing op bijlage I bij de richtlijn is genomen. Ik vind dat te gemakkelijk. Je kunt de richtlijn ook zo lezen dat er wel toetsing op milieucriteria moet plaatsvinden. Een aantal juristen is die mening ook toegedaan. Ik wijs wat dat betreft op artikel 8, derde lid. De vraag is alleen of deze toets gedurende de overgangperiode is gebaseerd op criteria die in overeenstemming zijn met de stand van de wetenschap en de techniek, zoals in artikel 4 van de gewasbeschermingsrichtlijn wordt verlangd, of dat artikel 8, derde lid, van de richtlijn de mogelijkheid schept eigen criteria toe te passen.

Volgens de leden van de fractie van GroenLinks is die ruimte er niet en vereist de regeling op basis van het tweede en derde lid van artikel 8 van de gewasbeschermingsrichtlijn een volledige toetsing aan de hand van de in artikel 4 van de richtlijn genoemde criteria. Volgens ons vereist die regeling ook dat de toetsing in overeenstemming is met de stand van de wetenschap en de techniek. De enige versoepeling in de richtlijn is dat het gebruikte aanvraagdossier niet meer gegevens behoeft te bevatten dan op grond van nationale bepalingen is voorgeschreven.

De bezwaren tegen de afzwakking van de milieucriteria gelden in nog sterkere mate voor artikel 25d. Dit lijkt in strijd te zijn met de gewasbeschermingsrichtlijn en met de biocidenrichtlijn 98/8/EG. In zijn advies over het amendement-Van Ardenne-van der Hoeven, Udo en Feenstra oordeelde de Raad van State dat artikel 16 van de biocidenrichtlijn niet toestaat om nieuw en van de richtlijn afwijkend beleid te voeren. Is artikel 25d niet nieuw beleid, dat zowel van het bestaande systeem als van de richtlijn afwijkt? Zowel de oude bestrijdingsmiddelenwet als de biocidenrichtlijn gaat uit van individuele toelatingen op basis van een serieuze beoordeling van een volledig aanvraagdossier. Dat is iets anders dan de toelatingsprocedure die artikel 25d introduceert. Ik krijg daar graag een reactie van de bewindslieden op.

Er zijn ook nog een paar formele belemmeringen. Artikel 25d maakt het mogelijk gewasbeschermingsmiddelen voor onbepaalde tijd toe te laten, zonder dat daartoe een aanvraag is ingediend. De gewasbeschermingsrichtlijn bepaalt in artikel 4, vierde lid dat toelating voor een bepaalde periode geschiedt. In artikel 9 wordt bepaald dat toelating slechts op aanvraag kan plaatsvinden.

Deze formele bezwaren gelden ook voor het voorgestelde artikel 16aa. Hierin is helemaal geen sprake meer van een in die bepaling zelf gewaarborgde toetsing aan enig criterium. In de toelichting wordt zelfs expliciet opgemerkt dat het doel van de bepaling is, gewasbeschermingsmiddelen toe te laten die niet aan de criteria van artikel III voldoen. Mij lijkt moeilijk vol te

houden dat deze bepaling in overeenstemming is met het hoge beschermingsniveau dat met de richtlijn wordt nagestreefd of met de overweging dat de bescherming van gezondheid en milieu voorrang heeft boven het streven naar een betere plantaardige productie.

In de gewasbeschermingsrichtlijn wordt toelating ten hoogste tien jaar toegestaan. Deze richtlijn trad medio 1993 in werking. Dit betekent dat alle lidstaten uiterlijk in de loop van 2003 hun pakketgewasbeschermingsmiddelen ten minste een keer beoordeeld moeten hebben. Zij dienen dezelfde algemene principes te hanteren als Nederland. Het probleem had zich dus eigenlijk vanzelf moeten oplossen, niet-naleving van de richtlijn daargelaten.

De vergadering wordt van 17.50 uur tot 18.05 uur geschorst.

Minister Veerman: Voorzitter. Gewasbescherming is politiek gezien een uitdagend dossier. Het kent een lange geschiedenis en er spelen vele belangen: voedselveiligheid, arbeidsveiligheid, milieu en landbouw. Omdat die belangen vaak op gespannen voet staan, moet er een goed evenwicht gevonden worden. In de afgelopen periode hebben de vele rechtszaken en de debatten in het parlement hierover aangetoond dat consensus in een aantal gevallen ver te zoeken is. Het is aan de overheid om in het proces van belangenafweging haar positie te bepalen.

In de afgelopen tien jaar heeft de regering terecht sterk ingezet op het milieu. Dat beleid is niet zonder succes gebleven, want het voedsel is veiliger dan ooit en de belasting van het milieu is sterk gedaald. Dat is te danken aan aangescherpte regelgeving, maar ook zeker aan de inspanningen van de telers.

Wij zijn er echter nog niet. De belasting van het milieu is nog steeds hoog. De regering zal daar iets aan moeten doen. De regering moet daarbij niet alleen oog hebben voor het belang van het milieu, maar ook voor dat van de boer en de tuinder. De regering is van mening dat het landbouwkundige belang de laatste jaren te zeer op de achtergrond is geraakt. Voortzetting van het huidige beleid heeft het risico dat allerlei teelten in gevaar komen. Het is verwerpelijk als telers het niet zo nauw nemen met de wettelijke voorschriften, maar wellicht is dit in sommige gevallen praktijk. Veel boeren hebben het beeld dat het de overheid niet zo veel kan schelen hoe het hen vergaat. In de behandeling is terecht al duidelijk geworden dat de regering dit beeld wil bijstellen. Het is ernstig dat men soms het gevoel heeft door de overheid in de steek te zijn gelaten. Welnu, dat vertrouwensoffensief is door deze regering bewust en met kracht angevat.

Er is ten aanzien van het gewasbeschermingsmiddelenbeleid een loopgravengevecht ontstaan, dat heeft geleid tot allerlei ad hoc-oplossingen, zowel in de wetgeving als in de toepassing. Ook de Algemene Rekenkamer heeft geconstateerd dat het toelatingsbeleid te ver is doorgesloten. Dat alles is noch in het belang van de boer noch in het belang van het milieu. Met de aan de orde zijnde voorstellen wordt beoogd, een einde te maken aan de ontstane situatie, mede in het licht van het convenant waarop ik in mijn toelichting

nog zal terugkomen. Tezamen met mijn collega van VROM ben ik daarom overleg gestart met het landbouwbedrijfsleven en de milieubeweging om te onderzoeken of het mogelijk is om een meer duurzame gewasbeschermingspraktijk te ontwikkelen. Innovatie is een van de drijvende krachten hierbij, naast meer aandacht voor preventie, bijvoorbeeld door resistentieveredeling. Ik meld terzijde dat ik recent heb besloten om in de komende vier jaar aanmerkelijke bedragen vrij te maken voor onderzoek naar phytophthoresistentie bij aardappelen, een van de belangrijkste teelten in ons land.

Deze praktijk is naar mijn stellige mening goed voor het milieu en is voor de telers voorwaarde om te overleven, want het is onzeker of er in de toekomst ook nog allerlei middelen beschikbaar zullen zijn. Het streven moet dan ook zijn om de hoeveelheid middelen en de schadelijkheid van de middelen voortdurend terug te dringen. Het aan de orde zijnde wetsvoorstel moet gezien worden als een stap in het proces naar duurzame gewasbescherming. Dat is het uitdrukkelijke voornemen van de regering.

Met deze voorstellen wordt in de eerste plaats beoogd, een algemene wettelijke voorziening te treffen teneinde een aantal knelpunten bij teelten op te lossen die voornamelijk voortkomen uit het vooruitlopen op Europese beoordeling van werkzame stoffen. In de tweede plaats wordt het het CTB mogelijk gemaakt om op basis van een beperkt dossier uitbreiding toe te staan van reeds bestaande verwante toepassingen. In de derde plaats gaat het om het verbeteren van de handhavingsmogelijkheden.

Ik zal trachten te reageren op de verschillende inbrengen van de Kamer. De opvatting van de heer Rabbinge dat voorkomen moet worden dat voorlopers de indruk krijgen dat achterblijvers worden beloond door verruiming van middelenbeleid deel ik van harte. Dat geldt ook de beschouwing van de heer Van Gennip over een evenwichtige aanpak. De opvattingen van het kabinet zijn dan ook dat de huidige landbouwpraktijk niet duurzaam genoeg is en dat sinds de Tweede Wereldoorlog de chemie een prominente rol heeft gespeeld, maar dat thans de opdracht is om die rol terug te brengen.

De productie en de breedte van het voedselpakket zijn enorm toegenomen als gevolg van die ontwikkeling. Ik hoef de heer Rabbinge niet uit te leggen op welke wijze dat gestalte heeft gekregen. Nu moeten wij echter proberen om de chemische invloed op het hele teeltproces terug te brengen. Er is dus een transitie nodig, maar er is ook een toenemende vraag naar voedsel. Dat vraagt nieuwe technologie en, zoals gezegd, een afnemend beroep op chemie. Wij moeten zwaarder inzetten op preventie, vergroting van het vakmanschap en het managementvermogen van boer en tuinder, adviessystemen die hem of haar ten dienste staan en -- niet te vergeten -- biologische productiemethoden.

Niet alleen de landbouw is niet duurzaam genoeg; ook de consumptie door de consument is niet duurzaam. Dat vraagt om herbezinning. Ik ben dan ook van plan om de SER binnenkort om advies te vragen op welke wijze op het punt van prijzen, heffingen en fiscaliteit prikkels kunnen worden gegeven om meer duurzame consumptie te bevorderen.

Ik kom dan op de knelpunten. Ik ben het met de heer Van Gennip eens dat herstel van vertrouwen in de overheid nodig is omdat er een forse kloof is ontstaan tussen de praktijk en de papieren werkelijkheid. Wij mogen daar de ogen niet voor sluiten. De inzet van het kabinet is om te komen tot een gezamenlijke langetermijnaanpak die is gericht op duurzame gewasbescherming met een niet-vrijblijvend commitment van partijen. Het vertrouwen moet ook worden hersteld door waar mogelijk echte knelpunten op te lossen. Deze aanpak moet ertoe leiden dat voorlopers de wind in de rug krijgen en achterblijvers worden opgejaagd. In het gewasbeschermingsbeleid moeten een nieuw elan en een nieuwe vernieuwingsdynamiek ontstaan.

Het beleid moet gericht zijn op echte knelpunten, dus niet op knelpunten van achterblijvers. Het gaat om middelen die indertijd onder artikel 25c vielen. Niet elk knelpunt zal leiden tot een vrijstelling, bijvoorbeeld omdat het vanwege gezondheidsaspecten niet verantwoord is. Vrijstellingen worden onder restricties verleend; er worden dus geen cartes blanches gegeven. De vrijstelling zal alleen gelden voor 2003. Hierover zal zo spoedig mogelijk helderheid worden gegeven. Voor 2004 zal opnieuw worden beoordeeld wat de echte knelpunten zijn. Mijn ambitie is om de knelpuntenlijst dan aanmerkelijk te bekorten. Het bedrijfsleven heeft ook de verantwoordelijkheid om snel de vernieuwingen door te voeren die noodzakelijk zijn om dit te bereiken. Via het reguliere instrumentarium, de zogenaamde uitbreidingstoelatingen, kunnen naar verwachting ook de nodige knelpunten worden weggewerkt.

De heer Rabbinge heeft erop gewezen dat de Nederlandse landbouw atypisch is. Dat wordt nu al in de toelatingsbeoordeling van middelen meegenomen. Dat blijkt onder andere uit het gegeven dat gebruiksvoorschriften in ons land specifiek zijn toegespitst op de waterrijke situatie.

Enkele sprekers hebben aandacht gevraagd voor het instrumentarium van de nota van wijziging. Artikel 16aa, dat het instrumentarium biedt voor het oplossen van knelpunten, laat ruimte voor discretionaire bevoegdheden. Dat is noodzakelijk omdat, zeker vorig jaar bij het opnemen van het instrumentarium in het wetsvoorstel, nog geen zicht bestond op de vraag welke knelpunten er zijn of nog zullen komen en op welke wijze die moeten worden opgelost. Het instrumentarium moet maatwerk kunnen bieden. Er kan bijvoorbeeld worden gedacht aan specifieke voorwaarden en beperkingen, aan het stellen van termijnen zoals een verlenging voor één of enkele jaren, afhankelijk van de inspanningen van de sector en de industrie om te komen tot alternatieven, aan gebruiksfasering -- eerst vrijstelling voor producent en handel en daarna voor de gebruiker -- en aan een overgangperiode voor het bezit van middelen in verband met hun verwijdering na afloop van de vrijstellingsperiode, enzovoort. Toch is artikel 16aa niet geheel ongeclausuleerd. Het eerste kader dat artikel 16aa stelt is dat het moet gaan om situaties waarin, zo luidt de wetstekst, de belangen van de landbouw dringend vereisen dat dit knelpunt wordt opgelost.

Het gaat daarbij om situaties waarin teelten door het wegvallen van bestrijdingsmiddelen die in de rest van Europa nog gewoon zijn toegelaten, ernstig worden bedreigd. Of daarvan sprake is, zal ik van geval tot geval beoordelen aan de hand van de maatstaven van de landbouwkundige onmisbaarheid. Dat is inderdaad ook het uitvoeren van een soort alternatieve toets zoals de heer Van Bruchem opmerkte.

Voorts kunnen met artikel 16a slechts bestaande middelen worden vrijgesteld waarvan de EU-beoordeling van de werkzame stof door de industrie wordt verdedigd. Bij de beoordeling van de dringende noodzaak of een middel toegepast moet worden, spelen de kosten indirect een rol. Getoetst zal worden of aan het aspect landbouwtechnische doelmatigheid wordt voldaan, waarbij onder andere de kosteneffectiviteit van het alternatief zal worden betrokken. Binnen deze grenzen zal de afweging liggen. De heer Van Gennip wees daarop. Daarnaast zal ik aan vrijstellingen voorwaarden en beperkingen verbinden met het oog op het voorkomen van gezondheidsrisico's en zoveel mogelijk terugdringen van milieurisico's.

Ten slotte verlang ik van de sector initiatieven voor innovatie en transitie naar duurzame landbouwmethoden. Als die initiatieven er niet komen, zal ik mij beraden op het verder verlenen van de vrijstellingen. In dat verband wil ik er nadrukkelijk op wijzen dat ik op dit moment slechts bereid ben tot het oplossen van knelpunten voor het aanstaande teeltseizoen. De vrijstellingsregeling die nu wordt voorbereid, zal lopen tot 1 januari 2004. Of voor de teeltseizoenen daarna opnieuw vrijstellingen zullen worden verleend, hangt wat mij betreft af van de inspanningen en garanties vanuit de sector.

De heer Van Bruchem had een vraag over het instrumentarium van de Nota van wijziging. Is er een dringende noodzaak om onverdedigde middelen niet ook toe te laten? Middelen op basis van niet-verdedigde stoffen moeten van de markt gehaald worden. Dat gebeurt niet alleen in Nederland, maar in de hele Europese Unie. Wij hebben het dus over een geharmoniseerd optreden. Een en ander is vastgelegd in de Commissieverordening 2076 van november vorig jaar en zal per medio 2003 geëffectueerd moeten zijn. Het betreft 320 stoffen. Dat een middel niet verdedigd wordt, wil nog niet zeggen dat er geen behoefte bestaat aan dat middel. Dit zijn echter de Europese spelregels. Wel is er in een zeer beperkt aantal gevallen door de Europese Commissie onderkend dat er voor een aantal onverdedigde middelen nog geen geschikt alternatief beschikbaar is. Dat speelt in alle lidstaten voor verschillende concrete teelten of middelen. Daar is in de verordening een voorziening voor getroffen. Concreet betekent dit voor Nederland dat er voor vijf van de 320 niet-verdedigde stoffen nog een voorziening kan worden getroffen.

Verschillende leden hebben gewezen op het voortbestaan van het probleem na 2008. Inderdaad kan het probleem waar wij vandaag een oplossing voor creëren, na 2008 nog aanwezig zijn. Dat kan als er tegen die tijd nog geen alternatieve middelen of teeltmethoden bestaan voor de vervallen middelen. Het verschil met de huidige situatie is echter dat het dan geen typisch Nederlands probleem meer hoeft te zijn, maar een Europees probleem. Daar

lopen wij dus als het ware niet nationaal mee voorop. Uiteraard wordt ingezet op het voorkomen van dergelijke problemen langs de geschetste weg: alternatieven, teeltmethoden, resistentieveredeling, mechanische onkruidbestrijding enzovoorts. Dat zal overigens niet alleen in Nederland gebeuren, maar in breder Europees kader. Ik benadruk dat belang nog een keer.

De heer Hessing heeft gewezen op het tijdelijke karakter van de oplossingen voor knelpunten. Deze oplossingen zijn inderdaad tijdelijk van aard. Ik neem goed nota van zijn opmerking dat niets blijvender kan zijn dan het tijdelijke.

Ze hebben slechts betrekking op bestaande middelen waarvan de werkzame stof nog niet in EU-verband is beoordeeld. Ze duren in ieder geval niet langer dan tot het tijdstip waarop uitvoering moet zijn gegeven aan de EU-besluitvorming rond de toelating van de betrokken werkzame stof. Voor sommige middelen, de meeste insecticiden en fungiciden, is dat uiterlijk medio 2005. Voor andere over het algemeen minder schadelijke gewasbeschermingsmiddelen uiterlijk medio 2008. Ik ga er nog steeds van uit dat wij 2008 zullen halen en niet 2012 zoals de heer Varekamp als bang vermoeden uitsprak. Het is ook mogelijk dat het knelpunt wordt opgelost doordat een inzetbaar alternatief middel beschikbaar komt. Uiteraard zijn de ogen en bedoelingen daarop gericht. Door koppeling aan de EU-besluitvorming loopt de toepassing van deze voorzieningen sowieso op een gegeven moment af.

Meerdere sprekers hebben de wezenlijke vraag gesteld waarom het wetsvoorstel niet is voorgelegd aan de Raad van State. Slechts nota's van wijzigingen die een wetsvoorstel ingrijpend wijzigen dienen aan de Raad van State voor advies te worden voorgelegd en voorts slechts indien dringende redenen zich daartegen niet verzetten. De nota van wijziging wordt niet dermate ingrijpend geacht dat zij aan de Raad zou behoeven te worden voorgelegd. De voorziening die met de nota van wijziging is getroffen, het instrumentarium voor het oplossen van knelpunten, ligt namelijk in het verlengde van de reeds eerder getroffen voorziening, te weten de landbouwkundige onmisbaarheidsvoorziening, de herprioriteringsoperatie en een vereenvoudiging van de uitbreidingstoelatingen. In al deze gevallen is sprake van bepalingen die in lijn zijn met het Europese toelatingsstelsel. In concreto heeft de EU de aanpak die met de onderhavige nota van wijziging is gekozen duidelijk bevestigd met verordening 2076 van afgelopen november. Dat is dus anders dan met het amendement-Van Ardenne-van der Hoeven/Udo/Feenstra.

Ik wijs er voorts op dat haast was geboden. Het toelatingsbeleid was vastgelopen. Er moest dringend een oplossing komen, mede met het oog op het aanstaande teeltseizoen. Dat was dus nodig om het gesprek met de partners vlot te trekken. Ik ben ervan overtuigd dat wij na aanvaarding van dit wetsvoorstel dat wij nu behandelen, maatregelen kunnen nemen om voort te gaan op de gekozen weg. Tot slot wijs ik er op dit punt op dat de vrijstellingsbepaling in artikel 16aa niet afwijkt van de voormalige redactie van artikel 16a waarin eveneens in vrijstelling werd voorzien indien de belangen van de landbouw dat dringend vereisten. De nieuwe bepaling is

wel strenger. Ik concludeer dan ook dat er op deze gronden geen noodzaak bestond om de Raad van State in te schakelen.

Voorzitter. De heer Van Bruchem en anderen hebben gevraagd wie vrijstelling krijgt. Vrijstelling betreft het op de markt mogen brengen, verhandelen en gebruiken van niet-toegelaten middelen. De vrijstelling is derhalve gericht op producenten, handelaren en gebruikers (telers en loonwerkers). Denkbaar is dat een vrijstelling voor een bepaald middel gericht zal zijn op bepaalde categorieën gebruikers, bijvoorbeeld slechts die telers voor wie het ontbreken van het middel een echt knelpunt is of slechts die telers die op een locatie telen waar het gebruik van het middel uit milieuoverwegingen aanvaardbaar is.

Er is een verschil tussen vrijstelling en ontheffing. Ontheffing is persoonsgebonden, geldt voor één bepaalde teler. Bij ontheffing is sprake van een aanvraag van betrokkene en behandeling van die aanvraag door de ontheffingverlener. Wij moeten denken aan de administratieve lasten en uitvoeringslasten die daarmee gepaard kunnen gaan. Vrijstelling is algemeen. Alle betrokken telers of een bepaalde groep van telers krijgen die. Bij vrijstelling is geen aanvraag nodig. Wie voldoet aan de omschrijving van de groep van vrijgestelden mag van die vrijstelling gebruikmaken. Dat is een aanmerkelijk kleinere belasting in de zin van administratieve lasten of uitvoeringsfasen

Ik kom nu tot de notificatie met betrekking tot de uitvoeringsregeling van artikel 16aa, de ontheffings- en vrijstellingsregelen. Bij de uitvoering van dit artikel gaat het om de concrete aanwijzing van bepaalde middelen die nog worden gebruikt; een toelating als het ware, maar dan door de minister verleend. Het gaat hierbij dus niet om het vaststellen van een algemene regeling met technische voorschriften. Een toelating behoeft niet te worden genotificeerd als een technisch voorschrift. Met een toelating wordt immers uitvoering gegeven aan de Europese gewasbeschermingsmiddelenrichtlijn 91/414. Dit geldt ook voor de uitvoering van artikel 16aa. Wij zullen dergelijke toelatingen net als de overige reguliere toelatingen melden aan de diensten van de Europese Commissie in het kader van de uitvoering van de Gewasbeschermingsmiddelenrichtlijn.

De heer Varekamp heeft gevraagd naar de relatie tussen het nieuwe instrumentarium en artikel 25.c. Artikel 25.c voegt niets toe aan het thans geïntroduceerde instrument en scheidt bij handhaving onduidelijkheid. Artikel 25.c heeft op zijn zachtst gezegd niet echt gewerkt. Het beoogde resultaat kan ook met het nieuwe instrument worden bereikt. Daarom kan artikel 25.c vervallen. Zo kan juridisering worden voorkomen.

De heer Rabbinge heeft in zijn bijdrage de vraag gesteld of het nu “nee, tenzij” is of “ja, mits”. Het beleid rond de toepassing van de vrijstellingsbepaling blijft “nee, tenzij”. Immers, middelen worden slechts vrijgesteld als ... De voorwaarden voor vrijstelling worden weliswaar enigszins aangepast, maar dit blijft toch het principe. Alle niet-toegelaten middelen blijven dus verboden.

De heer Van Bruchem heeft gevraagd of er al criteria zijn geformuleerd voor de ontheffingsregeling en of het parlement hieraan nog te pas komt. Op dit moment

zijn er uitgewerkte criteria beschikbaar voor de bepaling van de landbouwkundige noodzaak. Een aparte ministeriële regeling met toelatingscriteria zoals opgesteld voor de uitvoering van artikel 25.c, is dus niet voorzien. Waar het noodzakelijk is, zullen via gebruiksvoorschriften die aan de ontheffingen worden gekoppeld, beperkingen aan het gebruik worden gesteld. Hiermee worden risico's voor volksgezondheid, arbeidsomstandigheden en milieu voorkomen. Het CTB zal in dezen advies uitbrengen. Het betreft hier dus maatwerkoplossingen en derhalve ligt het niet in mijn bedoeling het parlement hierbij te betrekking. Uiteraard kan het parlement mij hierover vragen stellen en over de uitvoering nader met mij van gedachten wisselen. Ik heb dit ook al aan de overzijde opgemerkt.

Ik kom nu op de vraag van de heer Van Bruchem naar de proportionaliteit van de strafmaat. Het overtreden van vrijstellings- of ontheffingsvoorschriften kan dezelfde ernstige risico's opleveren als het gebruik van een niet-toegelaten middel. Het kabinet is van mening dat bij dergelijke ernstige overtredingen een zware strafmaat hoort; die is naar onze mening niet buitenproportioneel. Dit is thans immers ook al het geval bij het gebruik van niet-toegelaten middelen. Overigens is dit geen nieuwe benadering. Op grond van de Wet milieugevaarlijke stoffen is een vergelijkbare aanpak reeds jarenlang praktijk. Er zijn mij geen gegevens bekend over de hoogte van de door de rechter opgelegde straffen aangezien de afgelopen jaren zeer terughoudend is omgegaan met vrijstelling en ontheffing. Ik wijs er overigens op dat het hier gaat om een maximum straf.

De gewasbeschermingsmiddelenrichtlijn gaat uit van het principe dat een middel slechts is toegelaten als gebleken is dat er geen onaanvaardbare risico's zijn. Dit principe heeft betrekking op de toelating van middelen waarvan de werkzame stof in EU-verband is beoordeeld. Dit is ook het einddoel van de richtlijn: namelijk dat alle werkzame stoffen in EU-verband zijn beoordeeld op hun risico's. Dan moet ook een hoog beschermingsniveau gelden. Momenteel bevinden wij ons in een overgangperiode waarin veel bestaande werkzame stoffen nog niet in EU-verband zijn beoordeeld. Hierover gaat artikel 8, tweede lid. Artikel 8, derde lid is derhalve niet aan de orde.

Gedurende de overgangperiode mogen de lidstaten middelen met nog niet beoordeelde stoffen nog volgens nationaal inzicht omtrent de aanvaardbaarheid van risico's toelaten in afwijking van de communautaire eisen. Naar aanleiding van de ambtelijke bespreking met de EU-Commissie over de voorliggende maatregelen, heeft de Commissie voorts in de verordening waarmee zij de overgangperiode heeft verlengd, nog eens aangegeven dat de lidstaten gedurende die periode zo mogen omgaan met de bestaande middelen. De Nederlandse oplossing is daarmee in lijn met het EU-overgangsregiem. De meeste lidstaten passen het overgangsregiem op vergelijkbare wijze toe.

Ik wil nu nog enige opmerkingen maken naar aanleiding van de vragen over regionale harmonisatie. Een van de oorzaken van het achterblijven van een effectief middelenpakket in het bijzonder voor kleine gewassen, is de beperkte omvang van de Nederlandse markt.

Het in Europees verband instellen van regio's waarbinnen een toelating geldt, zou deze oorzaak grotendeels kunnen wegnemen. Dit zou landen de mogelijkheid geven, vooruit te lopen op Europese harmonisering zonder dat er direct sprake zou zijn van concurrentievervalsende verhoudingen tussen naburige landen. Er kan hierbij gedacht worden aan een drietal regio's waarin regionaal afhankelijke toelatingscriteria vergelijkbaar zouden kunnen worden toegepast en beperkende voorwaarden op dit vlak zouden kunnen worden geharmoniseerd. Deze gedachte wordt momenteel in het kader van de herziening van de Europese richtlijn uitgewerkt. Ik ondersteun deze gedachte van harte en mijn ministerie steekt hierin dan ook op EU-niveau de nodige energie. Overigens wijs ik erop dat voor criteria die onafhankelijk van een regio gelden, zoals volksgezondheid en arbeidsveiligheid, toepassing van de regiogedachte minder voor de hand ligt. Het idee van één regionale toelatingsautoriteit gaat verder; bij mijn weten heeft LTO-Nederland dit ook niet voorgesteld. Het is mijn inzet om het idee van regionale harmonisering op gebiedsniveau vorm te geven en pas daarna te bekijken of de regionale gedachte ook op het niveau van toelatingsautoriteiten doorgevoerd zou moeten worden.

Wat het level playing field betreft, ik ben het met de heren Van Bruchem en Rabbinge eens dat een egaal speelveld, zoals de heer Van Bruchem de afkorting LPF in goed Nederlands vertaalt, niet het enige criterium is. Het is inderdaad slechts een van de uitgangspunten en er zullen dus ook andere zaken bekeken moeten worden. De lidstaat met de ruimste opvatting geeft voor Nederland dus niet de toon aan. Ik heb op een andere plaats al eens gezegd dat het er niet om gaat, voor het peloton uit te fietsen, maar tot de kopgroep te blijven behoren. Er zal sprake moeten zijn van een werkelijk knelpunt, zoals de heer Rabbinge heeft aangegeven. Daarnaast kunnen de omstandigheden in Nederland natuurlijk ook verschillen van die in andere lidstaten. Daar zullen wij dus rekening mee moeten houden.

Op hoofdlijnen kan ik de conclusie van de Algemene Rekenkamer onderschrijven dat het beleid voor de toelating van bestrijdingsmiddelen te ver is doorgesloten; de heer Van Gennip wees hierop. De problemen met de beschikbaarheid van gewasbeschermingsmiddelen hebben het draagvlak voor het beleid ernstig verstoord. Dit geldt ook voor de onderdelen van het beleid waarover geen verschil van mening bestond. Daarom wil ik het beleid aanpassen en ik kan dus instemmen met de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer. Ik zal vrijwel alle aanbevelingen opvolgen en er wordt op het ogenblik hard gewerkt aan het afronden van een analyse die moet uitmonden in een aantal concrete verbeteracties met het oog op een betere werkwijze van het CTB en een betere aansturing vanuit de verschillende ministeries. Deze verbeteracties zullen deel uitmaken van de nieuwe aanpak. Ik verwacht de Kamer hierover in samenhang met de voorstellen voor duurzame gewasbescherming te kunnen informeren. Het gaat hierbij zowel om de effectiviteit van het beleid als om de praktische uitvoerbaarheid ervan, alsmede om de aansturing en de taakuitoefening van het CTB.

De heer Van Bruchem heeft gevraagd of toelating en toepassing van middelen niet meer in hun samenhang

moeten worden gezien. Een benadering aan de hand van deze samenhang, de "teeltsysteem-benadering", is buitengewoon interessant. De mogelijkheden hiervan worden verkend; daarbij is het hoogst haalbare milieurendement het uitgangspunt. Het is echter niet mogelijk om deze benadering op dit moment bij het toelatingsbeleid te betrekken. Allereerst wordt er in de huidige Europese gewasbeschermingsrichtlijn uitgegaan van beoordeling en toelating van middelen, en niet van teeltsystemen. Maar dit laat onze ambitie op dit punt onverlet. De richtlijn zal niet op korte termijn gewijzigd worden.

Met de wettelijke verankering van de beoordelingswerkzaamheden van het CTB via het amendement-Feenstra/Udo is er een zeer belangrijke stap gezet in de richting van aansluiting bij het Europese beoordelingstempo. Nederland zal voor meer dan 90% van de middelen het Europese tempo van beoordelen volgen. Verder heeft mijn voorganger eind verleden jaar afspraken gemaakt met het CTB en met Nefyto om de procedure voor de toelating van middelen, gebaseerd op nieuwe werkzame stoffen, te versnellen. Dit heeft in de afgelopen maanden geresulteerd in een flink aantal toelatingen van nieuwe gewasbeschermingsmiddelen.

Met deze maatregelen is Nederland doende de problematiek al voor een aanzienlijk deel op te lossen. Voor zover met voornoemde maatregelen niet kan worden bereikt dat de bestaande knelpunten worden opgelost, heb ik reeds bij nota van wijziging een toegerekend instrumentarium in de Bestrijdingsmiddelenwet gebracht. Ik ga ervan uit dat daarmee op korte termijn een effectieve oplossing voorhanden is en ik zie dan ook geen noodzaak voor een algehele herziening van de Bestrijdingsmiddelenwet.

Een andere vraag was of bij ontheffingen er nog een receptuur in beeld is. De meerwaarde van een receptuur- en/of vergunningensysteem moet worden afgewogen tegen de nadelen ervan. De meerwaarde ligt in de versterking van de mogelijkheden tot controle en handhaving en/of beperking van gebruik. De nadelen zijn voornamelijk gelegen in de lastenverzwaring voor het bedrijfsleven en in meer bureaucratie aan de zijde van de overheid. Op dit moment kies ik ervoor om het instrument receptuur/vergunning slechts in uitzonderlijke gevallen in te zetten. Ik verwijs daarbij naar de ontheffing krachtens artikel 16a, van vorig jaar zomer, voor grondontsmettingsmiddelen op basis van de stof cis-dichloorpropeen. Via de gebruiksvoorschriften zullen de risico's die samenhangen met het gebruik van het middel zoveel mogelijk worden beperkt.

De heer Van Bruchem vraagt of er niet te weinig wordt gedaan aan ontwikkeling en toepassing van alternatieven voor gewasbeschermingsmiddelen. Over de gehele linie vraagt een duurzame gewasbeschermingsmiddelenpraktijk grotere inspanningen van telers. Daartoe zullen zowel de overheid, als de organisaties extra prikkels moeten geven. Wat de overheid betreft gaat het om méér onderzoek; ik wees er al op dat recent 7 mln euro extra beschikbaar is gesteld voor het onderzoek naar phytophthoresistentie. Voorts gaat het

om voorlichting: recent is een subsidieregeling voor demoprojecten opgesteld. Verder overweeg ik te komen tot een verplicht gewasbeschermingsplan. Wat de sector betreft is het oplossen van milieu- en landbouwkundige knelpunten op basis van sectorplannen geboden. Het invoeren van een bedrijfscode voor een goede landbouwpraktijk is, zoals ik ook op andere plaatsen mocht betogen, daarbij eveneens een doelstelling.

Over de vraag naar de verhouding tussen "Zicht op gezonde teelt" en het voorliggende wetsvoorstel kan ik het volgende opmerken. In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel wordt kort het algemeen kader geschetst met betrekking tot het bestrijdingsmiddelenbeleid, in het bijzonder het gewasbeschermingsmiddelenbeleid. Daarbij is gerefereerd aan de beleidsnota Zicht op gezonde teelt. Het onderhavige wetsvoorstel wordt in die beleidsnota genoemd, met name wat betreft het onderdeel uitbreidingstoelatingen; dat geeft daaraan uitvoering. Dit geldt eveneens voor de wettelijke verankering van de prioritering van beoordelingswerkzaamheden door het CTB, die inmiddels heeft plaatsgevonden door middel van de implementatie van de biocidenrichtlijn. Uiteraard zal ik in mijn nota over het nieuwe gewasbeschermingsmiddelenbeleid aandacht besteden aan de beleidsmaatregelen uit "Zicht op gezonde teelt" die nog niet tot uitvoering zijn gebracht.

Ik kom tot de beantwoording van de overige vragen. De heer Varekamp vraagt wat de minister gaat doen aan het ontbreken van residutoleranties. De zorg voor residulimieten is primair een verantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, mevrouw Ross. Ik heb begrepen dat het probleem op dit moment wordt aangepakt. Er is overleg met het CTB gaande over het verbeteren van de procedure voor het afleiden van residutoleranties; ook heeft VWS hiervoor financiële middelen beschikbaar gesteld. Wat betreft de EU merk ik op dat er veel aandacht is voor harmonisatie van residunormen. Er worden voor veel stoffen Europese residunormen afgeleid. Voor de Europese markt zullen op afzienbare termijn geharmoniseerde normen worden vastgesteld. Wereldwijd verloopt het proces echter vele malen langzamer. Dat zal moeten gebeuren -- en het gebeurt ook -- in het kader van de World Trade Organisation.

Door de heer Varekamp is voorts gevraagd naar de relatie tussen uitbreidingstoelating en "off label"-gebruik. Ervan uitgaande dat met het principe van "off label"-gebruik wordt bedoeld op de mogelijkheid voor derden om aanvragen en toelatingen uit te doen breiden, wijs ik erop dat deze mogelijkheid niet pas thans met het nu voorliggende wetsvoorstel wordt vastgelegd, maar slechts wordt aangepast aan de in het onderhavige wetsvoorstel opgenomen bepalingen met betrekking tot de uitbreidingstoelating. De mogelijkheid tot het doen van aanvragen door derden is reeds met de algehele implementatie van de gewasbeschermingsmiddelenrichtlijn -- de richtlijn 91/414 -- in de bestrijdingsmiddelenregelgeving neergelegd en sinds 1995 in werking. Bekend is dat Engeland de mogelijkheid van derveduitbreiding reeds kende in zijn nationale regelgeving vóór de totstandkoming van de Europese gewasbeschermingsmiddelenrichtlijn.

Andere lidstaten hebben hierin moeten voorzien ingevolge de verplichting tot implementatie van de genoemde richtlijn.

De heer Van Gennip vraagt naar de rol van de chemische industrie en kleine toepassingen. De chemische industrie richt zich op de EU en niet op Nederland. Daarbij spelen bedrijfseconomische overwegingen de hoofdrol. Besluiten worden meer en elders genomen. Dat is een van de oorzaken van de huidige knelpunten. Nederland heeft relatief veel kleine teelt en nieuwe middelen komen er vooral voor grote gewassen. Bij kleine teelt is er vaak een te lage omzet, terwijl de kosten te hoog zijn om toelating te verantwoorden. Dit wetsvoorstel maakt uitbreiding van toepassingen beter mogelijk. Niettemin blijft er een probleem voor kleine toepassingen. Het fonds voor kleine toepassingen wordt voor 50% gevuld door de overheid en voor 50% door het bedrijfsleven. Hiermee wordt het onderzoek voor toelatingen gefinancierd. Ik weet dat er bij Nefyto bereidheid bestaat om mee te denken over deze problematiek. Hiermee is het probleem niet verdwenen, maar de gezamenlijke energie wordt wel gericht op het vinden van oplossingen.

De heer Van Bruchem vraagt of het niet tijd is voor een EU-kaderregeling stimulering duurzame landbouw. Instrumenten om duurzame gewasbescherming financieel te stimuleren zijn inderdaad beperkt. Pogingen om goedkeuring te krijgen voor bijvoorbeeld onze duurzame-ondernemersaftrek zijn gestrand. In het kader van de mid-term review is het gehele gemeenschappelijke landbouwbeleid aan snee. Overheveling van gelden van directe inkomenssteun naar plattelandsontwikkeling is aan de orde. In dat kader zullen wij verder moeten kijken of er hier mogelijkheden liggen.

De heer Van Gennip vraagt naar de relatie tussen biologische bestrijding en de Flora- en faunawet. De Flora- en faunawet is sinds 1 april jongstleden in werking. Nieuw in de wet is onder meer de bepaling dat het uitzetten van dieren in de vrije natuur verboden is. Doel van dit verbod is dat een ongecontroleerde introductie van uitheemse flora en fauna wordt voorkomen. Het gebruik van roofinsecten, waarop de heer Van Gennip doelt, is evenwel ook een staande praktijk in de biologische bestrijding van schadelijke insecten in kassen en boomgaarden. Deze praktijk is strikt genomen in strijd met het uitzetverbod, maar de Flora- en faunawet biedt mogelijkheden om daarvan af te wijken. Het is dus een goede wet. Naar aanleiding van dit gesignaleerde probleem is met belanghebbenden en deskundigen overleg gevoerd. Dat heeft ertoe geleid dat een ontwerp-algemene maatregel van bestuur op basis van de Flora- en faunawet is voorbereid. De adviesronde is inmiddels afgerond. Ik streef ernaar deze algemene maatregel van bestuur nog dit kwartaal bij de Raad van State in te dienen voor advies. Deze problematiek wordt derhalve binnen het kader van de Flora- en faunawet opgelost.

Meerdere leden van uw Kamer hebben gevraagd naar de relatie tussen dit wetsvoorstel en het convenant. De besprekingen tussen de Stichting Natuur en Milieu, LTO en de overheid verlopen nog steeds naar genoegen. Deze ontwikkelingen sporen ons aan tot veel creativiteit en wij kunnen vaststellen dat er voortgang wordt gemaakt. Wij

verwachten dan ook dat er op niet al te lange termijn, zeg tien dagen, duidelijkheid kan komen of en zo ja, in hoeverre partijen zich kunnen vinden in een brede en langjarige aanpak van vernieuwingen in de teelttechniek, de toepassing van nieuwe methoden in de volle zin zoals ik bij de beantwoording van de vragen van de heer Rabbinge heb gezegd, het toepassen van mogelijkheden van onconventionele aard, innovatief meedenken en inzetten op de lange termijn ter vermindering van de chemische input bij de plantaardige productie. Wij moeten dat nog enige dagen ruimte geven, maar mijn verwachtingen zijn moedgevend.

De heer **Pormes** (GroenLinks): De minister verwacht binnen tien dagen beter zicht te krijgen op het convenant. Kan hij ook inschatten in hoeverre dat resultaat van invloed is op deze bestrijdingsmiddelenwet?

Minister **Veerman**: De intentie van de regering is om met genoemde partijen te komen tot afspraken die zowel op de korte termijn als op de lange termijn betrekking hebben. Het langetermijnperspectief heb ik zojuist geschetst. Op de korte termijn gaat het vooral om oplossing van de knelpunten. De intentie moet blijven om vanuit de noodzaak om te komen tot een beter milieu en voorzieningen voor de volksgezondheid, in een verstandig tempo en naar de draagkracht van de sector geleidelijk aan te komen tot een vermindering van de inzet van chemische bestrijdingsmiddelen. Daarvoor wordt een breed scala aan mogelijkheden toegepast. Er blijft niets buiten beeld en er zijn dus ook geen dogma's. Op korte termijn moet er evenwel een aantal zaken worden geregeld. Die twee dingen kunnen los van elkaar worden gezien. Wij praten nu met elkaar over de weg waarlangs wij via het erkennen van knelpunten op korte termijn uiteindelijk kunnen komen tot de langetermijndoelstelling. Het is een dynamisch proces. Wij gaan niet definiëren dat wij in 2007 of 2008 daar willen zijn en dat wij het daarbij laten. Nee, wij proberen voortdurend de grenzen van de ambitie te verleggen om op die wijze de doelstelling van de vermindering van het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen te realiseren. Hierbij kan ik nog melden dat het voorliggende wetsvoorstel de overheid de juridische mogelijkheden biedt om toepassingen mogelijk te maken in het kader van het oplossen van knelpunten voor telers die met de rug tegen de muur staan. Met deze wetgeving wordt dus een juridisch instrumentarium gegeven om te bereiken dat knelpunten kunnen worden opgelost. Dit past in het geheel van het bereiken van de ambitieuze doelstellingen op termijn.

De heer **Pormes** (GroenLinks): De Stichting Natuur en Milieu heeft u in een brief van september vorig jaar bekritiseerd dat u, toen u bezig was met dit wetsvoorstel, niet even wilde afwachten hoe de onderhandelingen en de besprekingen zouden verlopen. Betekent hetgeen u zojuist zei, dat de Stichting Natuur en Milieu tot inkeer is gekomen en dus eigenlijk instemt met de wijze waarop het wetsvoorstel wordt behandeld?

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Minister **Veerman**: Het is niet aan mij om te beoordelen of de Stichting Natuur en Milieu tot inkeer is gekomen.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Nee, maar u hebt met die stichting gesproken. U hebt daar dus ongetwijfeld een opvatting over, want u zult hierover gediscussieerd hebben. U zult ons dus kunnen informeren over het standpunt hierover van de Stichting Natuur en Milieu.

Minister **Veerman**: Dat doe ik graag. De besprekingen zijn tot op heden vruchtbaar en verlopen in een constructieve sfeer. Hieruit moeten wij de moed putten om door te gaan om uiteindelijk tot een gezamenlijk gedragen resultaat te komen. Daarmee is niet gezegd wat het eindresultaat zal zijn, maar daarmee is wel een stap gezet op een route die wij gezamenlijk verder zullen gaan. Met het oog op het aanstaande teeltseizoen is het wel van belang dat het wettelijke instrumentarium beschikbaar is om de knelpunten feitelijk op te lossen door toelatingen of ontheffingen. Daarover is in het kader van de afspraken van meet af aan met de stichting en LTO gecommuniceerd. Dit is een ambitie die wij met elkaar delen. Ik heb ook gezegd dat ik het wettelijk instrumentarium niet zal toepassen, vooraleer er een convenant is of duidelijk is dat een convenant om wat voor reden dan ook niet mogelijk blijkt te zijn. De staatssecretaris en ik hebben ons er evenwel toe verplicht om dat project tot een goed einde te brengen.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Ik prijs u daarvoor. Na wat u gezegd hebt, wil ik tot slot nog weten of u het niet met ons eens bent dat het beter is om de zaak nog twee weken aan te houden. Wij behoeven immers nog maar tien dagen te wachten, voordat wij kennis kunnen nemen van de inhoud van uw bespreking. Alsdan kunnen wij het totaal meenemen en meewegen in onze uiteindelijke besluitvorming.

Minister **Veerman**: Dat ben ik niet met u eens. Ik heb juist geprobeerd, duidelijk te maken dat wij van meet af aan gezegd hebben dat de twee trajecten gelijk op moeten lopen. Het wettelijke instrumentarium moet voorhanden zijn, omdat wij anders niet voor het aanstaande teeltseizoen kunnen garanderen dat de knelpunten die er zijn en die wij ook gezamenlijk hebben gedetecteerd, naar behoren opgelost zullen worden.

De **voorzitter**: Voordat ik de heer Varekamp toesta om te interrumperen, wijs ik erop dat de bewindslieden thans hun volledige spreektijd voor de eerste termijn hebben gebruikt, terwijl de staatssecretaris nog aan het woord moet komen. Aangezien zij hier voor de eerste keer te gast zijn, gebiedt de beleefdheid om hier ruimhartig mee om te gaan.

U hebt ingeschreven voor 25 minuten. Half acht is de absolute sluitingstijd voor de eerste ronde. Als u niet met elkaar afsprekt dat u dan klaar bent, komt u aan het eind van de avond aan de beurt!

De heer **Varekamp** (VVD): Dank voor deze dienstmededeling, voorzitter! Voor mijn fractie speelt hier een heel cruciaal punt. Als ik het goed begrijp, is het volgens de minister afhankelijk van de vraag of er een convenant komt of de ontheffing c.q. vrijstelling operationeel zal worden. Daarmee verklaart hij het convenant eigenlijk boven de wet.

Minister **Veerman**: Nee, dat is niet juist. Ik heb gezegd dat ik de toepassing van het wettelijk instrumentarium, waarover wij nu spreken, niet zal effectueren vooraleer duidelijk is dat er een convenant is, of dat een convenant niet binnen de mogelijkheden ligt, waardoor de overheid gehouden is, haar eigen verantwoordelijkheid te nemen.

De heer **Varekamp** (VVD): Uiteindelijk gaat de regering regeren.

Minister **Veerman**: Dat is zij vast van plan, nu en in de toekomst!

Staatssecretaris **Van Geel**: Voorzitter. Ik kan mij beperken tot twee elementen, waarbij door de leden een link werd gelegd met mijn bijdrage aan de overzijde. Ik begin met de vraag, of de vrijstellingsregeling kan leiden tot milieuschade. Daar en hier zeg ik dat dat kan. Dat is ook inherent aan de nu gevoerde discussie. Buitengewoon relevant, ingekaderd in de activiteiten die wij ondernemen om tot een convenant te komen, is dat die schade wel buitengewoon beperkt zal zijn. Het gaat om te beginnen niet om een brede toepassing, maar om een heel specifieke benadering. Het gaat gepaard met strikte gebruiksvoorschriften, het geldt voor één jaar en uiterlijk tot 2008. In goed Nederlands heb ik dat beschreven als *reculer pour mieux sauter*: wij zetten een overzichtelijk, behapbaar stapje om de doelstellingen te bereiken.

Wellicht is er enige onduidelijkheid ontstaan rond de Vewin, het water en de gevolgen die een en ander heeft voor de waterwinning. In de Tweede Kamer kwam inderdaad een discussie los over de kosten die door de waterwinningsbedrijven moeten worden gemaakt voor verplaatsing van de winning, monitoring en het zuiveren van het water. Die bedragen inderdaad 25 mln euro, zoals aangegeven. De heer Teeven legde een verband met de totale productieopbrengsten van de waterbedrijven, ter grootte van 1,5 mld euro, wat hij relateerde tot slechts 2%. Vanuit het voorzorgsbeginsel kan het niet de bedoeling zijn dat wij met het toelaten van allerlei bestrijdingsmiddelen het grondwater verder belasten. Met de komende maatregelen zullen de kosten niet direct afnemen, omdat zij voortkomen uit het verleden. Dat zal nog wel even duren. Bij de toelating van de ontheffingen zal worden bekeken, welke stoffen nog een rol spelen in relatie tot het grond- en oppervlaktewater, waarbij wij extra voorwaarden zullen gaan stellen met betrekking tot de vrijstellingstoelating, om zo de schade tot een minimum te beperken. Als het gaat om de kostencomponent, verwijs ik naar de bijdrage van de minister, die heeft aangegeven dat de vraag of en zo ja in hoeverre incentives een rol kunnen spelen bij het bereiken van een duurzaam

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gewasbeschermingbeleid in de SER-adviesaanvraag kan worden meegenomen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor hun antwoord en voor de wijze waarop zij zijn ingegaan op de vragen en opmerkingen. Ik heb daar niets dan waardering voor.

De adviesaanvraag aan de SER is heel nuttig. Ik wijs in dat kader ook op de WRR-nota van 1992 over milieu-instrumenten. Toen is onder andere bekeken welke typologie van milieu-instrumenten er is en wat het meest geëigende beïnvloedingsmechanisme van actoren is. Is dat dwang, transactie of overreding? In dit specifieke geval gaat het waarschijnlijk niet om transactie, vanwege de elasticiteit van de prijzen die samenhangen met het betalen voor bestrijdingsmiddelen. Dit betreft een heel kleine kostenpost, zeker als je die afzet tegen de winst die je ermee kunt boeken. Je moet het dus veel meer zoeken in overreding en innovatie. Ik zou dit meenemen in de adviesaanvraag aan de SER. Het denkwerk op dit punt is tien jaar geleden al verricht. Het lijkt mij nuttig dat niet over te doen, maar er gewoon gebruik van te maken.

Ik heb goede nota genomen van het feit dat het om echte knelpunten gaat. De bewijslast ligt wat dit betreft bij degene die het verzoek om vrijstelling of ontheffing doet. Er worden stringente voorwaarden gesteld en het gaat om een beperkte periode. Deze verduidelijking is bijzonder belangrijk, ook gelet op de communicatie naar buiten. Op welke wijze vindt die communicatie plaats, om misvattingen te voorkomen?

Dan iets over het a-typisch zijn van de Nederlandse landbouw. Er is sprake van verschillende bedrijfstakken en sectoren. Bij het ontwikkelen van teeltsystemen staat het voorkomen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen voorop. Daarnaast hebben wij te maken hebben met heel veel kleine teelten, waarvoor het vaak onmogelijk is bestrijdingsmiddelen te ontwikkelen. In dat kader moet worden bekeken of het fonds voor de kleine teelten en voor Nefyto meer operationeel kan worden gemaakt, want anders komt de innovatie niet op gang. Het loont niet om voor een aardbeienteelt of een kleine bessenteelt het een en ander op te zetten. Dat loont ook niet alleen voor de bollenteelt. Je zult dat in een breder kader moeten doen. Het kan geen kwaad dat gezamenlijke belang tripartiet, dus natuur- en milieubeweging, overheid en bedrijfsleven gezamenlijk, te financieren, met name als het gaat om de innovatie. Dat is dat specifieke en a-typische van de Nederlandse land- en tuinbouw, niet het feit dat wij veel met oppervlaktewater te maken hebben. Ik vond dat voorbeeld ongelukkig. Het lijkt mij dat de bewindslieden daar ook gedachten over hebben. Ik verneem die graag.

Het antwoord over de receptuur was heel duidelijk. Ik vind ook dat dit niet standaard moet worden. Het moet een uitzondering zijn en blijven. Dat staat ook enigszins verankerd in artikel 16aa. In de toelichting op de systematiek moet dit wel beter worden beargumenteerd en uitgewerkt.

De heer **Varekamp** (VVD): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor de beantwoording. Ik kom nog op enkele punten terug. Het viel mij op dat de vrijstelling c.q. ontheffing alleen voor 2003 geldt. Dit is echter niet op te maken uit de nota van wijziging. Ik neem aan dat dit een praktische, beleidsmatige interpretatie van de minister of de staatssecretaris is. Volgens mij is er geen sprake van dat deze wetswijziging voor een jaar geldt.

De minister beargumenteert het schrappen van artikel 25c met het voorkomen van juridisering. Op zichzelf juich ik dat toe, maar ik betwijfel of dit werkelijk de doelstelling is. Met de vorige staatssecretaris van Landbouw en de vorige minister van VROM hebben wij uitvoerig over dit artikel gesproken. Het heeft ons bijzonder veel moeite gekost om de landbouwkundige onmisbaarheid van middelen in de wet te verankeren. In het verleden stond de minister wel uitzonderingen toe, maar de basis in de wet daartoe ontbrak. Ik heb enige zorg dat door het schrappen van dit artikel aan de wettelijke basis voor dit soort oplossingen wordt getornd.

De minister heeft gezegd dat de strafmaat maximaal zes jaar gevangenisstraf is. Ik neem aan dat het introduceren van de bestuurlijke weg voor handhaving bedoeld is om dit soort excessen te voorkomen. Als deze wet aangenomen wordt -- en daar ga ik van uit -- heeft de minister de mogelijkheid om vergunningen in te trekken of te schorsen. Dat zijn toch andere sancties dan zes jaar gevangenisstraf.

Ten aanzien van de discussie over de receptuur ben ik het met de minister eens dat wij daar zeer terughoudend mee om moeten gaan. Op dit moment wordt er breed gestreefd naar vermindering van bureaucratie en administratieve lasten. Laten wij er alsjeblieft voor oppassen dat wij op grond van al dan niet terecht indrukken weer in die richting gaan. De verantwoordelijkheid moet bij de teler gelegd worden. Hij moet hierop ook aangesproken worden. Dit past bij het goede rentmeesterschap dat de partij van de bewindslieden voorstaat, dus dat moet hen aanspreken. De consumenten zorgen voor een corrigerende werking. Via de grote retailketens worden er in toenemende mate eisen gesteld aan de wijze van produceren. De minister weet uit een andere hoedanigheid welke vergaande eisen er worden gesteld aan de hygiëne bij de bedrijven.

Ik had moeten weten dat de residutoleranties niet de eerste verantwoordelijkheid van de minister betreffen. Ik heb dit punt aan de orde gesteld omdat het zeer belangrijk is. Ik heb al gezegd dat 50% van AGF-producten -- aardappels, groente en fruit -- in de winkelschappen geïmporteerd wordt. Wellicht wil de minister dit punt nog eens opnemen met de staatssecretaris van VWS. Ik kan niet inzien waarom in andere landen aanvaarde residurisico's voor producten die hier niet gebruikt worden, niet zonder meer een op een overgenomen kunnen worden. Ik zeg tegen de heer Rabbinge dat elk land eigen atypische productiewijzen kent.

De VVD-fractie juicht een convenant op zichzelf toe. Dit kan het draagvlak vergroten, maar juridisering wordt er absoluut niet mee voorkomen. De ervaring wijst dit steeds weer uit. Ik heb niet voor niets over het zevenkoppig monster gesproken. Het is prima dat de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

minister en de staatssecretaris hiermee doorgaan, maar ik zeg nogmaals met nadruk dat goede wetgeving het uitgangspunt moet zijn. Op basis daarvan moet de regering handelen en eventueel tot besluitvorming komen.

Mijnheer de voorzitter. Er is veel gezegd over het milieu. In de discussie is men geneigd om het milieu niet te beoordelen op basis van de levenscyclus van het product -- populair gezegd: van grond tot mond -- maar per stof en per gebruik. In het laatste geval kom je tot een andere oriëntatie dan in het eerste. Afwijzing van een stof kan leiden tot verdere milieuverontreiniging door intensief gebruik van een andere stof.

*N

De heer **Van Bruchem** (ChristenUnie): Voorzitter. Ook ik dank de bewindslieden voor hun uitvoerige en adequate beantwoording. De minister heeft het belang van het vertrouwensoffensief aangegeven. Ik heb dat in mijn bijdrage onderkend, maar ik heb ook gewezen op het risico van doorslaan, waardoor het rentmeesterschap in gevaar komt. Hij is daar niet expliciet op ingegaan, maar ik kreeg uit zijn betoog de indruk dat hij dit gevaar ook wel ziet en het op dit punt met mij eens is.

De minister heeft gezegd dat knelpunten worden veroorzaakt door vooruit te lopen op de Europese beoordeling. Ik zie dat toch een tikkeltje anders. Als er maar alternatieven waren, hadden wij rustig vooruit kunnen lopen, maar die zijn niet ontwikkeld. Men kan van mening zijn dat dit alleen op Europees niveau kan, maar dat is niet geheel juist, want er komen regelmatig nieuwe stoffen op de markt. Ik denk dat de knelpunten eerder worden veroorzaakt door het achterwege blijven van alternatieven dan door het vooruitlopen. Door deze opvatting krijg je toch een wat andere kijk op het probleem.

De minister vindt dat Nederland koploper in de kopgroep moet blijven en sterker moet inzetten op vermindering van de chemie. Ik vind dat alles zeer vertrouwenwekkend. De SER zal om advies worden gevraagd over het prikkelen van de consument om milieuvriendelijke voedingsmiddelen te kopen. Ik wijs er in dat verband op dat 60 à 70% van de consumenten van Nederlandse producten buiten Nederland woont. Met prikkels voor de Nederlandse consument bereik je dus nog niet zo gek veel. Ik neig er zelf meer toe om de prikkel bij de producenten te leggen. Allerlei EU-bepalingen blijken belemmeringen op te leveren. De minister zei enigszins hoopvol dat de ombuigingen in het landbouwbeleid misschien oplossingen bieden. Daar zal dan hard aan getrokken moeten worden. Ik denk aan een DOP-regeling, waarbij telers expliciet worden beloond voor milieuprestaties in de vorm van premies. Een Europees kader moet daarvoor dan de mogelijkheid bieden.

De minister heeft ten aanzien van het ontheffingenbeleid verzekerd dat het gaat om echte knelpunten en dat er allerlei restricties zullen gelden. Ik kreeg de indruk dat dit voor 2003 toch wat ruimer geïnterpreteerd wordt dan voor 2004 en eventueel volgende jaren. Ik begrijp in dit kader ook niet precies op

welke wijze de cesuur 2003/2004 geplaatst moet worden. Het kan zijn dat de ministeriële regeling voor 2003 geldt. Aan het eind van dit jaar moet dan iets nieuws worden bedacht. Kan de minister hierop nader ingaan?

Het spreekt mij aan dat de minister veel voelt voor de teeltsysteembenadering, omdat daarmee het probleem van het stofje en het middeltje getackeld kan worden, ook al zal dit op termijn niet de juiste benadering zijn. De minister stelt daarbij dat wij nu eenmaal vastzitten aan de Europese richtlijn. Het komt vaker voor dat Europese richtlijnen sterk gebaseerd zijn op een middelenbenadering, terwijl het accent meer gelegd zou moeten worden op de doelbenadering. Bij de Nitraatrichtlijn is dat in feite ook het geval.

Ik pleit er dus voor dat Nederland -- er zullen ook best andere landen voor zijn -- zich ervoor inzet dat er desnoods via een soort ontheffingensysteem op Europees niveau meer mogelijkheden komen voor die teeltsystemenbenadering.

Ik neem kennis van de opmerking van de minister dat de ministeriële regeling die deze zaken uitwerkt, niet vooraf aan het parlement zal worden voorgelegd. Ik heb gepleit voor veel restricties; ik weet dus niet of ik daar vanuit dat gezichtspunt zo verschrikkelijk ongelukkig mee moet zijn.

Dan het punt van de receptuur. Ik heb gezegd dat er daarbij echt sprake moet zijn van uitzonderingssituaties; "uitzonderingssituaties" kun je natuurlijk verschillend interpreteren, maar het moet uiteraard geen geregeld instrument worden. Ik zou mij ook kunnen voorstellen dat een receptuursysteem juist minder bureaucratie en minder regeltjes oplevert dan een meer algemene ontheffingsmogelijkheid met een heleboel door de teler zelf te controleren beperkingen eromheen. Ik wijs in dit verband ook op een IKC-rapport uit 1999, waar positieve aanbevelingen over beperkte receptuursystemen in staan.

Aan het convenant wordt gewerkt. De toon van de minister wekte bij mij de indruk dat het er geweldig goed uit ziet, zodat hij daarmee verder kan. Ik heb met genoeg geconstateerd dat hij zijn eigen verantwoordelijkheid gaat nemen als daar niets uit komt. De bewindslieden hebben zoveel beperkingen en voorwaarden aangegeven dat wij er wel vertrouwen in hebben dat de deur niet te ver open gaat en dat deze niet verder open gaat dan nodig is. Met name de bewoordingen van de minister waren op dit punt zeer geruststellend. Mijn fractie zal haar steun niet onthouden aan dit wetsvoorstel.

*N

De heer **Hessing** (D66): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor hun antwoorden. Het zal hun niet zijn ontgaan dat de fractie van D66 problemen had met de ruime, misschien te ruime, toepassing van de bij nota van wijziging ingevoerde ontheffings- en vrijstellingsmogelijkheden. De bewindslieden hebben wel wat kaders aangegeven, maar als ik daar goed doorheen kijk, behelzen deze niet meer dan eigenlijk al in de wet staat. Ik mag hopen dat de ontheffings- en vrijstellingsmogelijkheden alleen voor echte knelpunten mogen worden gebruikt. Dat er voorschriften aan kunnen

worden verbonden, staat al in de wet. Het is mij niet duidelijk welke voorschriften dat precies moeten zijn. De vrijstelling en ontheffing kunnen geschieden voor één jaar. Dat is wellicht waar, maar niets houdt de bewindslieden tegen om deze steeds te verlengen met een jaar en acht keer een jaar is toch weer acht jaar. Ik heb dus per saldo nog niet veel echt harde randvoorwaarden gehoord die mij ervan overtuigen dat de deur niet zo wijd wordt open gezet als wij vrezen.

Ik heb begrepen dat de minister in de Tweede Kamer de harde toezegging had gedaan dat hij de toepassing zou koppelen aan de totstandkoming van het convenant. Daar heb ik uit afgeleid dat geen toepassing plaatsvindt als het convenant niet totstandkomt. Wat hij nu zegt, heeft hij volgens mij in de Tweede Kamer niet gezegd. Hij knabbelt nu een beetje af van de toezegging die hij daar deed en waarop de heer Van der Vlies enthousiast reageerde. Ik hoor graag de reactie van de minister hierop.

De heer **Van Gennip** (CDA): Ik ben toch wel verbaasd. Ik heb van D66 altijd begrepen dat zij groot voorstander was van het primaat van de politiek. Juist met dat motto heeft men het vorige kabinet te water gelaten. Nu houdt de heer Hessing een pleidooi om de wetgeving afhankelijk te maken van de totstandkoming van het convenant.

De heer **Hessing** (D66): Ik wilde de minister houden aan de toezegging die hij deed aan de Tweede Kamer. Ik begrijp nu dat die toezegging iets moet worden gemitigeerd. Ik hoor graag een reactie van de minister daarop. De totstandkoming van een convenant en het vertrouwen bij de partners van natuur en milieu dat niet alleen op korte termijn de goede dingen gebeuren, maar dat ook op de lange termijn weer wordt ingehaald op het punt van milieu, zijn niet zonder betekenis. Wat is er tegen om de stemming over het wetsvoorstel twee weken uit te stellen, zodat wij kennis kunnen nemen van het feit dat er een convenant komt en dat partijen daarmee hebben ingestemd? Dat kan wellicht voor enkele fracties net het beslissende duwtje zijn om vóór te stemmen. Twee weken uitstel van de stemming hoeft de minister niet te verhinderen om het krachtdadige beleid uit te voeren dat hij van plan is. Hij moet immers toch wachten op het convenant.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Voorzitter. Een week geleden stond in de krant dat 71% van de boeren voorstander is van de terugkeer van de minister in zijn huidige positie. Dat zijn meer mensen dan het aantal dat de terugkeer van de heer Balkenende voorstaat. Dat is op zichzelf een prestatie. Ik begrijp ook hoe het komt. De minister weet het heel goed te verpakken; daarvoor wil ik hem complimenteren. Laat men echter het gezegde goed tot zich doordringen, dan blijkt gauw dat hij niet veel nieuwe feiten oppert. Het is toch vooral hetzelfde als wat reeds aan de overzijde is gezegd.

Ten aanzien van de gang naar de Raad van State herhaalt hij bijvoorbeeld de riedel uit de Tweede Kamer. Hij heeft één nieuw argument ingebracht, namelijk dat er haast is. Dat is een slecht argument voor het nalaten van de

gang naar de Raad van State. Ik zou het niet meer noemen. Wij zien reden genoeg om het voor te leggen aan de Raad van State, anders zou het inbreuk doen op het principe dat middelen worden getoetst voordat zij worden toegelaten. Dat blijft voor ons een belangrijk punt en wij blijven van mening dat de minister het had moeten laten toetsen. Maar het heeft geen zin in herhaling te vallen.

De fractie van GroenLinks is wel blij dat de minister heeft aangegeven dat het echt moet gaan om knelpunten. Collega Rabbinge heeft zich daar al over uitgesproken en ik sluit mij daarbij aan. De gang naar de SER om de consumptie van met name biologische producten te stimuleren, heeft natuurlijk onze steun. Als ik goed ben geïnformeerd heeft de minister kennis genomen van het verkiezingsprogramma van GroenLinks op dit punt. Wij reiken daarin verschillende zaken aan, die keurig zijn doorgerekend door het RIVM. Ik meen dat de minister een aantal van onze punten heeft omarmd. Dat is een goed teken. Misschien wil hij dat ook meenemen naar de SER.

Dat de ontheffing tijdelijk is, verdient eveneens onze steun. Een ontheffing zal altijd een tijdelijk karakter hebben. Het convenant zal mogelijk over tien dagen bereikt zijn. Ik ben nog steeds van mening dat de minister meer draagvlak zou creëren als hij even tien dagen wachtte en dan direct alles als één blok naar voren bracht. Dat zou het aanzien van de minister versterken, ook maatschappelijk. Maar goed, de minister maakt zijn eigen afwegingen en wij doen dat ook. Ik zal dit meenemen naar mijn fractie voor nader beraad.

Minister **Veerman**: Voorzitter. De heer Rabbinge wijst erop dat er materiaal ligt dat wij in de SER-adviesaanvraag kunnen meenemen. Dat zullen wij onder de aandacht brengen van de SER in het kader van de adviesaanvraag. Overreding is de beste manier om te komen tot draagvlak. Dat is voor mij een buitengewoon belangrijke stelregel.

Er zijn meerdere vragen gesteld over de knelpunten en de communicatie daarover. Ik kan u verzekeren dat het echte knelpunten betreft. De Plantenziektkundige Dienst komt in een inventarisatie op 200 knelpunten. Dat aantal brengen wij terug tot een beperkt aantal in 2003. Wij hebben de ambitie om het in 2004 nogmaals terug te brengen met de helft. Daaruit blijkt hoe serieus onze benadering is. Wat de communicatie betreft, zullen wij natuurlijk duidelijk naar buiten brengen hoe het precies werkt. Daar zit immers iedereen op te wachten, want het teeltseizoen staat binnenkort voor de deur en fabrikanten moeten middelen aanmaken. Er is dus grote druk om voort te maken. Dat is ook het antwoord op de vraag waarom naar mijn mening de wetgeving niet kan worden uitgesteld. Vanaf het allereerste begin hebben wij gezegd dat de overheid haar eigen afwegingen maakt en haar eigen verantwoordelijkheid heeft. Wij willen het proces van de toenadering, van het gezamenlijk vormgeven aan een convenant dat erop gericht is de langetermijndoelstellingen vast te stellen en de dynamiek erin te brengen om deze te bereiken en de problematiek op korte termijn op te lossen, niet belasten met het feit dat wij nu reeds de wetgeving vaststellen. Nee, wij laten dat parallel lopen.

De a contrario-redenering dat als er geen convenant totstandkomt de overheid gelegitimeerd is om niks te doen, gaat niet op. Nu het teeltseizoen voor de deur staat, kan het niet anders dan dat de overheid haar verantwoordelijkheid moet nemen. Alles is erop gericht dat in gezamenlijkheid te bewerkstelligen. Als het onverhoopt niet lukt, zal de overheid haar verantwoordelijkheid nemen en dan is het wetgevingskader noodzakelijk. Het is dan ook noodzakelijk dat het wetgevingskader op zo kort mogelijk termijn voorhanden is.

Ik zal nader met partijen bekijken of wij de voeding van het fonds kunnen versterken om de aanvragen daaruit te financieren.

Meerdere sprekers hebben om uiterste terughoudendheid gevraagd ten aanzien van de receptuur. Ik ben het daarmee eens en meen daarover in eerste termijn duidelijkheid te hebben gegeven.

De vrijstelling geldt inderdaad voor 2003, maar het wettelijk kader biedt de mogelijkheid om de vrijstelling voor 2004 opnieuw te bezien in het licht van de ambitie die wij hebben en de knelpunten die er dan zijn, rekening houdende met het feit dat er voortgang wordt gemaakt met alternatieve teeltmethoden en met bijvoorbeeld ontwikkelingen op het gebied van mechanisch onkruidbestrijding. De heer Van Bruchem wees op het laatste. Ik zou bijna een uitvoerig betoog beginnen over mechanische onkruidbestrijding. De heer Van Bruchem weet dat ik daarover 25 jaar geleden een artikel in de NRC heb geschreven. Hij verwees daar ook naar. Toen had ik nog voor ogen dat ik mensen met schoffels aan het werk zou zien. Het is heel lastig om die mensen te vinden. Ook mijn eigen zonen krijg ik niet meer zover. Een van mijn zonen heeft er iets op gevonden, namelijk het maken van machines die het werk doen. Ik laat mij niet verleiden om daarvoor reclame te maken, hoewel het mij zeer na aan het hart ligt.

De heer **Van Bruchem** (ChristenUnie): Zouden al die door psychische oorzaken gestresste en opgebrande leraren en managers daar geen goede doelgroep voor zijn? Zouden wij niet kunnen denken aan de schoffeltherapie?

Minister **Veerman**: Ik dacht even dat u politici ook onder die categorie schaarde, maar ik begrijp dat in deze Kamer de stress niet aan de orde is die aan de overzijde wel eens toeslaat. Zoals gezegd, is het heel lastig om er de vereiste menskracht voor te krijgen, terwijl schoffelen buitengewoon ontspannend is. Dat kan ik u verzekeren.

Natuurlijk gaat de wetgeving boven convenanten. Daarover meen ik duidelijk te zijn geweest. De verhouding tussen wetgeving en convenanten heb ik in antwoord op de vraag van de heer Hessing nog eens duidelijk gemaakt.

De heer **Varekamp** heeft gezegd dat wij de zaak vaak in den brede moeten bezien en ons niet moeten concentreren op één middel dat een zekere schadelijkheid heeft, maar bijvoorbeeld de toepassing overbodig maakt van een of meer andere middelen die alleen of tezamen schadelijker zijn dan dat middel. Daarmee ben ik het van harte eens. Het vereist een brede blik om tot die afweging te kunnen komen.

Ik ben blij dat de heer Van Bruchem mij aan het rentmeesterschap heeft herinnerd. Dat gebeurt mij niet elke dag, maar het is wel noodzakelijk. De heer Van Bruchem heeft gezegd dat de prikkels voor consumenten ook moeten worden betrokken op de producenten. Daarmee ben ik het eens, maar daarvoor zullen wij een EU-kader moeten ontwikkelen. Ik heb erop gewezen dat in het kader van de wijziging van het gemeenschappelijk landbouwbeleid daarvoor nieuwe mogelijkheden lijken te ontstaan. Ik zal mij ervoor inzetten dat zulks gebeurt. Ten aanzien van de middel-doelbenadering ben ik het geheel met hem eens. Wij moeten inzetten op waar wij het voor doen en ons niet concentreren op het middel. Omdat het op andere gebieden van wetgeving en regelgeving in de EU nog steeds een belangrijk criterium en een belangrijke benaderingswijze is, zullen wij dat in EU-verband helaas nog sterker moeten benadrukken dan wij al deden. Er is nog een hele weg te gaan.

De redenen voor het niet uitstellen van de wet heb ik al gegeven. Ik dank de heer Pormes voor zijn complimenten. Het gebeurt mij ook niet elke dag dat ik complimenten krijg. Zijn vermaning dat haast niet het argument kan zijn om de Raad van State te passeren neem ik ter harte. Hij weet dat mijn departement behoorlijke bedragen besteed aan het promoten en stimuleren van de biologische productiewijze en de consumptie van biologisch geteelde producten. Ik heb het genoeg gehad dat zijn geachte collega de heer Van de Brand mij de voorstellen van GroenLinks onder de aandacht heeft gebracht. Wij zullen die natuurlijk meenemen in onze verdere beschouwing.

De heer **Van Gennip** (CDA): Voorzitter. Ik moet aan het einde van deze behandeling uiting geven aan nieuwe verwondering. De minister complimenteert de heer Van Bruchem voor het feit dat deze hem herinnert aan het principe van het rentmeesterschap. De minister zegt dat hem dit niet iedere dag gebeurt. Ik meende evenwel dat hij het programma van eisen van de christen-democratie waarin dit zo prominent figureert, onder zijn hoofdkussen heeft liggen. Ik dank de heer Van Bruchem voor zijn steun, maar er zijn toch ook andere krachten die de minister hopelijk steeds opnieuw indoctrineren op dit principe, of heb ik het mis?

Minister **Veerman**: In het geheel niet, mijnheer van Gennip, maar ik dankte de heer Van Bruchem voor het feit dat hij mij daaraan herinnerde. Dit gebeurt mij niet elke dag. Ik zal het beginselprogramma dat mede door de heer Van Geel en mijzelf is geschreven, onder mijn hoofdkussen leggen.

De heer **Van Bruchem** (ChristenUnie): Voorzitter. Zo af en toe constateer ik wel eens enige afwijking tussen principe en praktijk en die constatering klonk een beetje door in mijn woorden.

Minister **Veerman**: Ik heb daarvan goede nota genomen.

De beraadslaging wordt gesloten.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van GroenLinks en van D66 wordt conform artikel 121 van het Reglement van orde aantekening verleend, dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel te hebben kunnen verenigen.

Ik feliciteer de bewindslieden met het behaalde resultaat. Ik dank hen en de leden voor het vergaderen met gevoel voor de klok.

**

De vergadering wordt van 19.20 uur tot 20.50 uur geschorst.

!Lichaamsmateriaal!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- het wetsvoorstel Regels inzake de veiligheid en kwaliteit van lichaamsmateriaal dat kan worden gebruikt bij een geneeskundige behandeling (Wet veiligheid en kwaliteit lichaamsmateriaal) (27844).

De beraadslaging wordt hervat.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Voorzitter. Mevrouw Dupuis stelde min of meer de wezensvraag naar nut en noodzaak van dit wetsvoorstel. Eigenlijk vroeg zij wat er misgegaan is waardoor wij dit nodig zouden hebben. Wat heeft het voor zin om een wet te maken die wellicht overbodig is en overbodige regelgeving en bureaucratie met zich meebrengt? Toch vind ik dit wetsvoorstel nodig. De heer Van den Berg noemde al het advies van de Gezondheidsraad uit 1994 en de heer Werner wees erop dat botbanken en bloedbanken er niet voor niets gekomen zijn. Er is niets zodanig misgegaan dat er een noodsituatie ontstaan is waarvoor deze wetgeving nodig zou zijn, maar er is wel een zeer snelle ontwikkeling gaande waarbij lichaamsmateriaal dat voorheen niet gebruikt werd en ook niet gebruikt kon worden, door het voortschrijden van de medische wetenschap en technologie wel gebruikt kan worden. Nu staat mevrouw Dupuis toch ook met beide benen in de realiteit van de praktijk van de gezondheidszorg, dus ook haar zou toch het gevoel moeten bekruipe dat het wel eens mis zou kunnen gaan, als wij nu de veiligheid en de kwaliteit van lichaamsmateriaal niet regelen. Er is ook in het veld behoefte aan een goede regeling. Mevrouw Dupuis vroeg zich af of het dan niet met zelfregulering zou kunnen, omdat er door alle betrokkenen zeer prudent met deze materie wordt omgegaan. Maar in de contacten met het veld is gebleken dat hierbij waarborgen voor het publieke belang, het belang van de volksgezondheid, en een normstellend kader van de overheid passen. Uiteraard wil het veld graag betrokken worden bij de nadere normstelling; dat gebeurt ook. Ik zou de zaak niet geheel aan zelfregulering willen overlaten, maar hier blijkt ook in het veld niet direct behoefte aan te zijn. Men ziet ook graag een kader met waarborgen.

Nu wij aan de hand van allerlei wetsvoorstellen al druk bezig zijn geweest met deze zeer ingewikkelde

materie en met dit wetsvoorstel bezig zijn, zien wij dat er in Europees verband ook heel wat beweging is ontstaan. Men is daar ook bezig met normstellende kaders, met richtlijnen. Ik vind het van belang om in Nederland niet met een belerend vingertje voor de troepen uit te lopen, maar wij moeten wel beseffen dat er iets zeer bijzonders gaande is waarop wij moeten anticiperen, zodat wij wel tamboer-maître moeten durven zijn. Als wij het belang hiervan inzien, moeten wij onze stem in Europa doen gelden en moeten wij op basis van de dynamiek van het proces in Nederland een stempel drukken op wat er in Europees verband gaat gebeuren. Ik ben blij dat hiervoor zoveel draagvlak in Nederland is; bij vorige debatten is al gebleken dat eenieder wel het belang van zorgvuldig gedrag op dit vlak inziet.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Het normgevend kader zou ook als consequentie kunnen hebben dat de beroepsbeoefenaars zich verder ontslagen voelen van de taak om op zichzelf zorgvuldig te zijn. Ik vind dat een aanzienlijk risico en ik wil de staatssecretaris erop wijzen dat dit risico erin zit. In het algemeen blijkt dat als je in de gezondheidszorg de mensen zelf ter verantwoording roept, dit het beste werkt.

Ik wijs voorts op een organisatie als Sanguin, waar ik voorzitter ben van de ethische adviesraad. Ik heb dit expres niet genoemd in de eerste termijn, omdat het niet echt relevant is. Een dergelijke organisatie zou echter naar mijn inzicht -- ik heb daar echter geen enkel belang bij -- een uitgelezen organisatie zijn om deze zaak als het ware mee te nemen in het kader van de opslag van de bloedproducten. Ik vraag mij dan af waarom daar nog een andere lijn naast moet worden gecreëerd. Bij Sanguin hebben wij immers alle knowhow voor het testen op virussen enzovoorts. Iedereen die daar in de praktijk mee bezig is, weet hoe lastig dit is. Welnu, waarom dan niet gekozen voor die simpele, al bestaande constructie die in feite de meeste expertise in huis heeft? Ik ben namelijk bang dat er weer een andere lijn komt waarin die expertise misschien niet ten volle wordt geëxploiteerd. Dat zijn allemaal zaken waar heel goed aan gedacht zou moeten worden.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Ik begrijp de zorg van mevrouw Dupuis en ook het feit dat zij de kansen dáár ziet waar al expertise aanwezig is. Mijn intentie is het ook om in ieder geval in te spelen op de expertise die op dit moment bestaat in het veld. Zij verwijst naar Sanguin, maar je hebt ook de bot- en huidbanken. Daar is expertise aanwezig en ik zou die niet graag versnipperd willen zien; dat kan de bedoeling niet zijn. Het is ook niet uitgesloten dat een orgaanbank, als straks vergunning wordt aangevraagd, aanbiedt dat deze vanwege het feit dat er expertise in huis is op een bepaald terrein, ook orgaanbank zou kunnen zijn op een ander terrein. Dat is mogelijk; daar is geen belemmering voor. Ik zou graag willen aansluiten op de expertise in het veld en op de mogelijkheid dat bijvoorbeeld ziekenhuizen zeggen dat zij willen inspelen op een heel specifieke behoefte in de eigen regio en zich daarop willen profileren en laten controleren. Het is belangrijk -- men moet ook graag willen werken aan die kwaliteitsontwikkeling -- dat wij daar alle ruimte toe

bieden. Ik heb begrepen dat er thans zo'n 25 aanvragen mogelijk zouden kunnen zijn. Dat weten wij niet precies, want je moet even afwachten hoe dat gaat lopen.

Ik zie het punt van mevrouw Dupuis, maar ik denk dat het van belang is om, op het moment dat deze wet van kracht is, even te kijken hoe de zaken zich zullen ontwikkelen en hoe in de collegiale samenwerking in het veld gekomen kan worden tot de meest optimale werking van deze wet. Zeker als het gaat om kwaliteitsbewaking en om het nagaan of processen goed lopen, kan het niet zo zijn dat de kwaliteit slechter zou worden. Daar zullen wij goed op moeten toezien en wij zullen moeten kijken of men in het veld elkaar niet de helpende hand kan bieden, want het wiel hoeft niet steeds opnieuw uitgevonden te worden. Ik denk dat de rijksoverheid wat dat betreft niet al te veel zou moeten pretenderen, als het erom gaat hoe je de zaken het beste in de praktijk kunt regelen; daar is zeer veel expertise aanwezig.

Voorzitter. De vraag is gesteld waarom wij, als wij al vinden dat deze wetgeving er moet komen, iets waarvan ik overtuigd ben, niet wachten op de Wet zeggenschap lichaamsmateriaal. Ik heb zonet al gezegd dat tijdens het tot stand komen van de Wet op de orgaandonatie er van een ander gebruik van lichaamsmateriaal dan voor donatie nauwelijks sprake was. Dat kenden wij niet en de eisen die in het kader van die wet zijn gesteld, richten zich dan ook uitsluitend op het bewaren van het materiaal door orgaanbanken met een vergunning in het kader van de Wet op de orgaandonatie. Sindsdien zijn de mogelijkheden voor ander gebruik bij een medische behandeling sterk toegenomen. Genoemd werd bot dat als restmateriaal beschikbaar komt bij heupoperaties; het wordt veelvuldig toegepast bij operaties van andere patiënten.

Het is dan ook tijd dat er met het oog op deze bredere toepassing eisen worden gesteld aan het omgaan met het lichaamsmateriaal door anderen dan alleen de orgaanbanken die wij nu kennen. Het gaat er aldus om, tijdig in te spelen op die veranderende situatie.

Tegelijkertijd moeten de eisen aan orgaanbanken worden aangescherpt, omdat zij nu niet meer alleen ten behoeve van donatie bewaren, maar ook als tussenstadium fungeren ten behoeve van mogelijk commercieel gebruik. Juist met het oog op de ruimere toepassingsmogelijkheden van lichaamsmateriaal is kanalisatie via de orgaanbanken van belang, zodat materiaal niet rechtstreeks ongecontroleerd van het ziekenhuis naar mogelijk verwerkende industrie gaat.

Wij hebben een aantal wetsvoorstellen behandeld, ook in deze Kamer: de embryowet, de wet foetaal weefsel; ik hoef ze niet allemaal op te noemen. Daarbij is de zeggenschap geregeld. Wij kennen ook de praktijk van het informed consent. Je kunt lichaamsmateriaal van een patiënt niet gebruiken voor medische doeleinden zonder de patiënt daarover te informeren. Wat de zeggenschap betreft, zitten wij echt niet in een niemandsland waar niets is gebeurd. Van het grootste belang is dat wij de veiligheid en de kwaliteit van het bewaren en het verwerken, de kanalisatie, regelen. Dat is zeer urgent. Dat doet er niets aan af dat wij de wet zeggenschap absoluut moeten behandelen, wat mij betreft zo snel mogelijk. Ik hoop die

wet dit parlementaire jaar nog naar de Kamer te kunnen zenden. Maar het een staat wat mij betreft los van het ander in die zin dat je niet moet wachten, want de noodzaak om de veiligheid en de kwaliteit te regelen dient zich nu aan.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Stellen wij dan vast dat het regime van de WGBO en eventueel van de WMO nu geldt voor de opslag van dit materiaal? Onder dat regime zou al een aantal dingen vallen. Als de staatssecretaris op dit moment toezeget dat dit regime daarop van toepassing is voorzover dat kan binnen de kaders van de wet, vind ik dat tamelijk geruststellend.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: In de wetten die wij al behandeld hebben, is een aantal dingen vastgelegd. Voor het gebruik voor medische doeleinden hebben wij inderdaad een aantal regelingen getroffen, waarvan je niet zomaar kunt afzien. Dat blijft gewoon zo staan.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Precies. Voorzover dat kan binnen het kader van die wetgeving is dat hier van toepassing. Ik denk dat het voor de werkers in het veld een buitengewoon belangrijke kanttekening is, ook in de overgangsfase waarin wij nog geen totaal integrerend voorstel hebben. Ik begrijp dat u even naar uw ambtelijke ondersteuning kijkt.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Ik werp even een blik, want het klinkt zo logisch en volgens mij is het dat ook.

Ik wil meteen aanhaken op hetgeen de heer Werner heeft gezegd: het moet wel allemaal met elkaar sporen, er moet transparantie zijn, het moet duidelijk zijn, het moet geen opeenstapeling van regels zijn. Dat beogen wij allemaal te doen in de wet zeggenschap. Je kijkt dan nog eens heel goed: hoe loopt alles, is het allemaal eenduidig?

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Klopt het, is het consistent?

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Precies.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Maar voorzover dat nog niet duidelijk is, geldt wat nu staat ook hiervoor?

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Ja.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): In ieder geval zou ik graag in de Handelingen opgenomen zien dat wij hier -- ik neem aan dat de andere fracties daarmee instemmen -- voorzover het maar enigszins kan die wetten op deze situatie van toepassing willen hebben.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Deze wet ligt er straks. Voor alles waarvan men denkt dat het nog niet is geregeld in andere wetten gelden de regimes die u noemt. Daarin moeten wij heel praktisch zijn.

U vraagt naar artikel 3: de bestemming "geneeskundige behandeling" kan niet in een te laat stadium alsnog worden gegeven. Dat heeft er ook mee te maken. Het is niet de bedoeling dat je aan materiaal dat vrijkomt op enig moment, mogelijk zelfs tijdens het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

transport, een medische toepassing geeft, terwijl dat niet is besproken met degene van wie dat materiaal afkomstig is. Dat artikel past hier dus heel goed, zodat er geen rare dingen ontstaan. De grenzen moeten heel helder zijn. Patiënten moeten erover geïnformeerd zijn wat er gebeurt met het materiaal dat van hen afkomstig is.

Ik stel mij dan ook voor dat wij niet wachten op de wet zeggenschap. Maar als die komt, wat mij betreft zo snel mogelijk, moeten de zaken eenduidig zijn en goed op elkaar afgestemd worden, zodat de wet goed kan worden uitgevoerd en gehandhaafd.

Ik kom op de formulering van eisen voor orgaanbanken en andere instellingen en de vragen die over de AMvB's zijn gesteld. In de op artikel 8, eerste lid, van het wetsvoorstel te baseren algemene maatregel van bestuur zullen eisen worden gesteld aan de verschillende instellingen die handelingen verrichten met het lichaamsmateriaal. De Kamer weet dat. Die eisen zijn deels afgeleid van het op dit moment van kracht zijnde en op de Wet op de orgaandonatie gebaseerde Besluit kwaliteitseisen orgaanbanken. Daarnaast is gebruik gemaakt van verschillende internationale standaarden die op dit gebied aanwezig zijn. De eisen zullen straks wel zo algemeen geformuleerd zijn dat elke orgaanbank deze op haar specifieke werkwijze kan toepassen. Ook op dit punt heeft het veld dus de mogelijkheid om zelf invulling te geven aan een en ander.

Bij de formulering van de eisen die worden gesteld aan ziekenhuizen en het orgaancentrum, is het aangrijpingspunt voornamelijk het geheel aan handelingen waarvan een direct effect op de veiligheid en kwaliteit van het lichaamsmateriaal kan worden verwacht. Dat eisenbesluit biedt, zo stel ik mij voor, ook de mogelijkheid om bij ministerieel besluit normen aan te wijzen. Met deze normen kan dan een praktische invulling gegeven worden aan de eisen uit het eisenbesluit. Bij de formulering van normen worden op basis van consensus tussen de betrokken partijen afspraken gemaakt over de specificaties waaraan een product of een bepaalde handeling dient te voldoen. Het eerste normalisatietraject is in september 2002 van start gegaan. Verschillende veldpartijen nemen hieraan deel. Het Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu bewaakt voor de overheid de kwaliteit van de normstelling. In antwoord op de vraag naar de stand van zaken bij de delegatie van een en ander naar AMvB's kan ik zeggen dat het eisenbesluit aan het veld is overlegd. Ik verwacht dit binnenkort aan beide Kamers te kunnen toezenden.

Er is gevraagd of wij wel voldoen aan de Europese richtlijn ter zake en of wij niet voor de muziek uitlopen. In Nederland zijn wij voor heel veel zaken afhankelijk van de internationale regelgeving. Op dit moment gebeurt er evenwel het nodig op dit terrein in Nederland en dus wachten wij liever niet alleen maar af. Men zal begrijpen dat internationale regelgeving zo haar voordelen kan hebben, als het gaat om lichaamsmateriaal. Sommige lichaamsmaterialen zijn schaars. Verder kan het bij bepaalde lichaamsmaterialen heel belangrijk zijn dat de biologische eigenschappen van de donor op een bepaalde manier overeenkomen met die van de ontvanger. Daarom

vindt ook uitwisseling van lichaamsmaterialen plaats tussen verschillende landen. Wij zijn er dan ook zeer bij gebaat, als andere landen een vergelijkbaar systeem van waarborgen voor veiligheid en kwaliteit hanteren. Immers, ook de lichaamsmaterialen die afkomstig zijn uit het buitenland, dienen veilig en kwalitatief goed te zijn. Het idee van een internationale richtlijn inzake de kwaliteit en veiligheid van weefsels en cellen is door Nederland dan ook met open armen ontvangen.

Onder het Spaanse voorzitterschap in de eerste helft van het vorige jaar is het traject om te komen tot een richtlijn inzake de kwaliteit en veiligheid van bij geneeskundige behandelingen te gebruiken humane cellen en weefsels, daadwerkelijk in gang gezet. Het eerste voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad is in juni 2002 gepresenteerd door de Commissie. Het voorstel voor de richtlijn, zoals het er op dit moment uitziet, sluit op veel punten al goed aan bij het onderhavige wetsvoorstel. De Nederlandse inbreng in Brussel is erop gericht om een goede aansluiting van de richtlijn op de Nederlandse wetgeving te bewerkstelligen. Wij willen op dit punt graag een voortrekkersrol vervullen, want wij gaan eigenlijk iets verder dan de bepalingen van de richtlijn. De tekst van het eerste concept sloot wat beter aan bij hetgeen wij in het wetsvoorstel hebben neergelegd. Wij willen in ieder geval een aantal waarborgen stellen, waar het gaat om commerciële instellingen. Wij hechten er namelijk aan om dergelijke instellingen enigszins in te perken. Dat gaat wat verder dan hetgeen in de huidige tekst van de richtlijn staat, zoals die thans in de raads werkgroep wordt besproken. Ik kom hier zo op terug.

Mevrouw **Le Poole** (PvdA): U zegt dat wij verder gaan dan de richtlijn. Gaat het daarbij alleen over het winsttoegmerk, of ook over andere dingen?

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Met name over het winsttoegmerk. Ik kom daar nog op terug.

De heer Van den Berg vroeg, of toekomstige ouders na inwerkingtreding van deze wet inderdaad kunnen besluiten, het navelstrengbloed van hun kind op te laten slaan door een commercieel bedrijf. Natuurlijk kan dat, mits dat bedrijf voldoet aan de wettelijke eisen. Of een commercieel bedrijf dan inderdaad de status van orgaanbank zal gaan aanvragen, moeten we afwachten, omdat het misschien atypisch is als een commercieel bedrijf aan deze wet- en regelgeving moet voldoen. Mevrouw Le Poole sprak haar zorg uit over het feit dat het lastig zal worden, erop toe te zien dat geen vermenging plaatsvindt tussen de orgaanbankkant van een bedrijf en de commerciële kant van een bedrijf. Wij zullen daar uiteraard heel specifiek op toezien. Het bedrijf Criocel, waaraan de heer Van den Berg refereerde, is hierover schriftelijk geïnformeerd. Wij wachten de reactie van dat bedrijf af. Wellicht ten overvloede merk ik op dat dit bedrijf heeft geadverteerd in "De blijde doos". Mevrouw Borst heeft gezegd dat dat eigenlijk niet moet kunnen, omdat het erop lijkt dat dit misleidende reclame is. Het is van belang om, zeker op het moment dat de Gezondheidsraad advies heeft uitgebracht over de perspectieven voor het gebruik van stamcellen, als

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

overheid via "De blijde doos" de ouders te informeren over wat wel en niet kan. Deze mensen moeten een keuze kunnen maken. Die opdracht moeten wij serieus nemen.

In de schriftelijke voorbereiding is de vraag aan de orde geweest of lichaamsmateriaal zonder restricties kan worden aangewend ten behoeve van commerciële doeleinden. In de wettelijke regelingen die de zeggenschap over bepaalde soorten materiaal regelen, zullen bepalingen worden opgenomen die impliceren dat degene die de zeggenschap uitoefent, voldoende moet zijn geïnformeerd over aard en eventuele gevolgen van voorgenomen gebruik. Dat geldt evenzeer voor commerciële instellingen. Zo dient ook informatie te zijn verstrekt over het eventuele commerciële gebruik. Men moet daarvan weten, wat het precies voorstelt. De gang van zaken zal na de inwerkingtreding van de Wet veiligheid en kwaliteit lichaamsmateriaal verder zijn dat, ook wanneer het gaat om beoogd later commercieel gebruik van lichaamsmateriaal dat bestemd is voor geneeskundige toepassing, het materiaal eerst aan de orgaanbank wordt aangeboden. Die kan dit lichaamsmateriaal dan tegen kostprijs aan derden verkopen. Wanneer zulks in overeenstemming is met de uitkomst van de zeggenschapsprocedure, kan het materiaal ook tegen kostprijs aan een industrie worden verkocht, die het tot een commercieel product zou willen verwerken. Ontbreekt de vereiste toestemming, dan mag de orgaanbank het lichaamsmateriaal dus niet verstrekken aan een commercieel bedrijf.

In de memorie van antwoord ben ik ingegaan op de in het wetsvoorstel opgenomen bepaling, die impliceert dat de functie van orgaanbank zelf niet voornamelijk zal kunnen worden uitgevoerd met het oog op het uitkeren van winsten.

Dat betekent echter niet dat een commercieel bedrijf geen erkenning als orgaanbank zou kunnen krijgen. Wel wordt bij de beslissing over erkenning nagegaan of er wordt voldaan aan de voorwaarde dat de orgaanbankfunctie niet als statutair doel heeft het uitkeren van de winst van de orgaanbank aan zijn oprichters, bestuurders of andere belanghebbenden. Die voorwaarde betekent ook dat de opbrengsten, resulterend uit de orgaanbankfunctie, binnen de instellingen moeten blijven, bijvoorbeeld voor verdergaand onderzoek. Een en ander impliceert voorts dat er een heldere scheiding dient te zijn, zowel in taken alsook in financieel opzicht tussen de orgaanbankfunctie en de overige commerciële functies van het bedrijf. Ik heb al gezegd dat hierop zal worden toegezien, want dat zal de wet in ieder geval bepalen.

Dan nog iets over de handhaafbaarheid. Met dit wetsvoorstel heeft de Inspectie voor de gezondheidszorg een extra handvat gekregen voor het toezicht op de handelingen met lichaamsmateriaal. Ik heb al eerder aangegeven dat ik weinig problemen verwacht met de handhaving van het wetsvoorstel. De veldpartijen kunnen zich namelijk veelal goed vinden in de inhoud van het wetsvoorstel. Men is graag bereid hier verder aan mee te denken en aan mee te werken. Op grond van het Besluit kwaliteitseisen orgaanbanken houdt de inspectie op dit moment al toezicht op de orgaanbanken en het orgaancentrum, die een vergunning hebben in het kader

van de Wet op de orgaandonatie. Enige ervaring op dit gebied is dus al aanwezig. Het lijkt mij dat die expertise als het gaat om verder toezicht, zeker wat betreft de bedrijfsmatige aspecten, zal worden gedeeld binnen de inspectie en dat men er verder goed mee kan werken.

Ik verwacht van de medische wereld wel een zekere bijdrage aan de handhaving. Ingevolge de Kwaliteitswet zorginstellingen behoren instellingen die lichaamsmateriaal bij een medische behandeling gebruiken zich ervan te vergewissen of dat materieel de route via de orgaanbank heeft afgelegd. Dit is aan de hand van de bij het materieel gevoegde gegevens over de herkomst na te gaan. Men moet dat zelf wel bekijken. Het gaat niet aan dat de inspectie steeds langskomt om daarop toe te zien, maar dat lijkt mij vanzelfsprekend. Ik heb daarover verder geen opmerkingen uit het veld gehoord. Het gebeurt nu ook en dadelijk waarschijnlijk nog iets intenser.

Dan nog een opmerking over het reizen met lichaamsmateriaal. Mevrouw Dupuis vroeg daar met name naar. Het is de bedoeling daarmee niet verder te reizen dan strikt noodzakelijk is, maar ook wat dat betreft heb ik al gewezen op de expertise. Het is belangrijk dat degene die toezicht houdt op het traject dat het lichaamsmaterieel aflegt daadwerkelijk deskundig is en goed is ingevoerd. De expertise op dit punt moet goed worden benut. Bot- en huidmateriaal kan overigens al met behoud van veiligheid en kwaliteit over grote afstanden worden vervoerd. Deze expertise rechtvaardigt soms het iets meer centraliseren van opvang. De wet speelt daar ook goed op in.

Mevrouw **Le Poole** (PvdA): De staatssecretaris heeft uitvoerig geantwoord. Zij is van plan goed te letten op de kwestie van het winsttoegmerk. De staatssecretaris is nog niet echt ingegaan op de vraag of de inspectie wat dat betreft geoutilleerd is om dat te doen. Ze heeft wel gezegd dat dit het geval is, maar het is mij nog niet duidelijk hoe dat precies gaat gebeuren en of er dan meer wordt gedaan dan alleen het aanvragen van een uittreksel van de Kamer van Koophandel. Zo ja, wat dan en is dat genoeg? Ik vraag mij af of dat genoeg is.

Ik zou er graag meer over horen. Wellicht kan hieraan aandacht worden besteed in de verslagen van het staatstoezicht op de volksgezondheid. In de evaluatie van de wet zou hierop moeten worden gelet. Het is veel te ingewikkeld om iedere keer een bedrijfskundige analyse te maken, maar er kan niet worden volstaan met alleen een regeling bij de kamer van koophandel.

Ik ben benieuwd op welke manier de regering wil stimuleren dat weefsels en cellen zonder winsttoegmerk verkregen kunnen worden. Is deze wet hiervoor bedoeld of moet dit via een goede zeggenschapsregeling gewaarborgd worden? Ik hoor graag op welke wijze dit inhoud krijgt.

*N

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. De staatssecretaris en ik hebben gediscussieerd over het regime dat geldt tot er een echte zeggenschapswet is. Niemand kan er onderuit dat dan de WGBO en de WMO gelden. De staatssecretaris spreekt over het geïnformeerd zijn van patiënten. Op grond van die regimes moet de patiënt expliciet toestemming

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

geven voor elk ander gebruik dan waarvoor het materiaal is afgenomen. De staatssecretaris weet net zo goed als ik dat informed consent niet alleen informatie maar ook toestemming behelst. Is de staatssecretaris bereid om bij de aanbiedingsbrief bij deze wet -- de VVD-fractie zal zich overigens niet tegen aanneming van deze wet verzetten -- naar het regime van genoemde wetten te verwijzen? Men mag in de praktijk niet de indruk krijgen dat er nu geen regeling voor de zeggenschap is.

Ik weet niet of iedereen weet hoe lastig het is om beslissingen te nemen omtrent het testen van lichaamsmateriaal. Ik weet van Sanquin dat er met de vraag geworsteld wordt hoeveel risico er genomen mag worden en hoeveel het mag kosten. Ook gaat het om vragen zoals wat je doet met een kans van 1 op 100.000 dat iemand een nieuwe variant krijgt van Creutzfeldt Jakob of hepatitis a t/m e. De staatssecretaris weet zonder twijfel dat het niet zo simpel is als uit het wetsvoorstel naar voren lijkt te komen. Ik wijs erop dat degenen die over de expertise beschikken nog sterk met deze vragen worstelen. Ik kan mij ook niet goed voorstellen dat wij hier echt uit komen. Het blijft een kwestie van tasten.

De heer **Werner** (CDA): Dit lijkt mij exact de reden dat deze wet hard nodig is. Wij dienen niet aan individuele dokters over te laten welk risico wel of niet genomen mag worden. Er moet in zekere zin een kaderstellende regeling komen.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Dat is op zichzelf reëel. In elk groter klinisch verband staan hematologen in nauw verband met de bloedbanken. Zeker in de academische ziekenhuizen weet men waarop getest moet worden. Sanquin heeft ook geen oplossing voor het morele dilemma hoever je met testen moet gaan en wat dit mag kosten. Met alle expertise komt ook Sanquin niet veel verder dan een ethische commissie in een ziekenhuis. Volgens mij kan dit ook op een meer decentraal niveau worden uitgevochten.

De heer **Werner** (CDA): Als in het kader van deze wet verdere normering tot stand wordt gebracht, is de aansprakelijkheidsvraag buitengewoon belangrijk. De afwegingen van de risico's zal een publieke rechtvaardiging moeten vinden. De aansprakelijkheidsvraag speelt echter bij tal van zaken een rol. Juist de aansprakelijkheidsvraag is in het kader van Sanquin reden geweest voor het tot stand brengen van deze wettelijke regeling en voor meer zeggenschap van de overheid.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Het lijkt dat mijn opstelling niet consistent is, maar het punt is dat de instelling van Sanquin suggereert dat expertise te ontwikkelen is die uitsluitend geeft over wettelijke aansprakelijkheid, terwijl daarmee naar mijn stellige overtuiging het probleem absoluut niet kleiner wordt gemaakt, integendeel. Het naar eer en geweten handelen in een kliniek is kleinschaliger en minder betwistbaar dan wanneer een orgaan met kennelijk veel expertise daarover beslissingen neemt. Ik weet niet of het werkt zoals u suggereert.

De heer **Werner** (CDA): Ik ben het volstrekt met u eens dat het ingewikkeld is. Ik breng het drama van de hiv-infecties via het bloed in herinnering.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Dat is de reden van alles.

De heer **Werner** (CDA): Precies. Bewindslieden in Duitsland en Frankrijk zijn gesneeuwd op de vraag wie uiteindelijk aansprakelijk was voor de geleden schade. Het gaat hier wel degelijk om grote, ingewikkelde vraagstukken die niet aan het maatschappelijk verkeer kunnen worden overgelaten. Dat is de reden voor deze wettelijke regeling.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Het lijkt een contradictie, maar ik houd vol dat een centraal orgaan niet noodzakelijk is. Er kan zeker een pleidooi worden gehouden voor het overlaten van dit soort beslissingen aan de expertise van in een ziekenhuis aanwezige hematologen. Het probleem verplaatst zich slechts. De overheid kan de informatie geven. Het probleem van de wettelijke aansprakelijkheid wordt naar mijn mening niet opgelost door het probleem op een hoger plan te brengen of het over te brengen op een hoger niveau van aggregatie van kennis. Dat maakt in feite niet uit, want de afwegingen blijven hetzelfde. Het is een uitermate lastig probleem. Uiteraard is de gehele hiv-ellende de oorzaak ervan dat wij ons bewust zijn van de grote risico's, maar iedereen in het veld weet dat er allerlei onbekende risico's zijn. De neiging om een bloedtransfusie te geven wordt steeds geringer, omdat men eigenlijk niet meer weet wat men allemaal overbrengt. Het is buitengewoon risicovol. De indruk kan worden gewekt -- dat is ook enigszins het risico van Sanquin -- dat er een niveau is waarop dat allemaal netjes geregeld en beslist kan worden. Dat is echter niet zo. Wij zijn in een aporie terechtgekomen. Ik vraag vooral daarvoor aandacht.

De VVD-fractie is tevreden met de antwoorden van de staatssecretaris. Zij zal zich niet verzetten tegen deze wet, onder de kanttekening dat zij er prijs op stelt dat in de aanbiedingsbrief wordt verwezen naar de WGBO en de WMO.

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik zeg de staatssecretaris hartelijk dank voor de beantwoording. Er dient een heldere scheiding tot stand te worden gebracht tussen commerciële taken en de andere taken van de orgaanbank. Je kunt niet volstaan met inspectierapporten, want er is financiële expertise nodig. Goede accountantskantoren kunnen daar ook nuttig werk in doen, maar dat is een uitvoeringskwestie.

Maar goed, de beantwoording was helder.

Op het punt van de inspectie hadden wij een vraag omdat er fors bezuinigd moet worden op het departement: zijn er voldoende mogelijkheden om de naleving van de wet straks te controleren en om signalen op te vangen als er iets dreigt mis te gaan? Dat wil ik heel specifiek van de staatssecretaris horen.

De discussie over dit soort zaken is natuurlijk moeilijk, maar ik ben blij dat de staatssecretaris naar aanleiding van onze vraag of een aantal dingen niet gecombineerd kunnen worden omdat er zoveel ontstaat,

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

heeft gezegd dat zij gebruik wil maken van de bestaande expertise. Dat lijkt mij heel verstandig. Uit de discussie blijkt dat het altijd heel moeilijk blijft, maar dat hebben wij ook te danken aan de ontwikkeling van de medische technologie. Aan de ene kant kan die ontwikkeling heel zegenrijk zijn en aan de andere kant brengt zij ook de nodige spanningen met zich mee. Daar zullen wij toch mee moeten leren leven. Ik ben altijd blij dat er een overheid is die regels stelt, controleert en in dat soort gevallen het laatste woord heeft.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Voorzitter. Ik dank de geachte afgevaardigden voor hun opmerkingen in deze termijn. Ik begin met de vraag over de inspectie. Het is aardig om te vermelden hoe het gaat als een instelling een vergunning aanvraagt, want daar komt de inspectie gelijk aan te pas. Voordat een voorlopige erkenning verleend wordt aan een instelling die vraagt om orgaanbank te mogen worden, zal de inspecteur aldaar, ter plekke, dus een inspectie verrichten. Op basis van de bevindingen van die inspectie kan een -- misschien voorlopige -- erkenning worden verleend. De bank wordt dan de tijd gegeven om eventuele aanbevelingen op te volgen, waarna de inspectie nogmaals inspecteert. Vervolgens kan mogelijk erkenning worden verleend, maar het is ook voorstelbaar dat dat niet gebeurt, namelijk als men niet voldoet aan de voorwaarden die de inspectie op dat moment stelt. Ook het proces van het verkrijgen van een vergunning wordt dus nauwlettend door de inspectie gevolgd. Als deze wet in werking treedt en dus nageleefd zal moeten worden, is het zeker van belang dat de inspectie, die aanbevelingen heeft gedaan en de vergunning heeft verleend, kijkt hoe daar in de praktijk mee wordt omgegaan.

Er is terecht gezegd dat het, zeker gelet op de economische perspectieven, niet zo makkelijk zal zijn om de inspectie zeer veel meer menskracht te geven, maar het is wel mogelijk om goed te inspecteren, temeer omdat er geen sprake zal zijn van een big bang in één keer; het zal dus fasegewijs gaan. In de eerste fase zal dit veel tijd en aandacht vergen en daarna misschien nog een aantal bezoeken, maar misschien ook een schriftelijke rapportage over de gang van zaken. Ik zeg dus toe dat ik een maximale inspanning zal doen om met de inspectie te komen tot een adequaat toezicht. Gelet op de omvang van de inspectie en op het feit dat de inspectie al inspecteert bij een aantal van de al bestaande belangrijke orgaanbanken, denk ik dat dat mogelijk moet zijn. Ik zeg dus toe dat ik mij daar zeer voor zal inzetten en zal kijken of dat goed loopt.

Weefselcellen zonder winst oogmerk zijn de regel. Het is belangrijk dat wij met elkaar blijven vaststellen dat het niet zo kan zijn dat winst oogmerk op een gegeven moment toch oogluikend zal worden toegestaan of praktijk gaat worden. Wij hebben in het buitenland gezien welke afschuwelijke zaken daarvan het gevolg kunnen zijn. Ik vind dat dat niet moet en dat wij daar Europees goede afspraken over moeten willen hebben. Ik ben blij dat de regelgeving die wij hier maken, ook daarop toeziet. Mevrouw Dupuis heeft terecht aangegeven dat het natuurlijk altijd gaat om geïnformeerde toestemming of wel informed consent. Zeker weten: het gaat niet alleen om

geïnformeerd worden, maar wel degelijk ook om het geven van toestemming.

Ik zeg toe dat wij zo helder mogelijk, wellicht in de aanbiedingsbrief, zullen aangeven hoe het regime van de wetten in elkaar zit, opdat in ieder geval voor het veld duidelijk is hoe de zaken gaan lopen.

De vraag is gesteld hoe ver je moet gaan bij het testen. Ik heb eerder gezegd dat het gaat om een normatieve overheid die een kader stelt waarbinnen de burger zich veilig moet weten. In dat verband moeten wij er ook naar streven dat er geen rechtsongelijkheid voor mensen gaat ontstaan. In ieder geval moet de overheid, daar waar dat mogelijk is en natuurlijk in overleg met de beroepsgroep -- want ontwikkelingen gaan heel snel -- afspreken waarop wel en waarop niet wordt getest. Dat is soms een zeer lastige worsteling, maar over een aantal zaken, zoals hiv, zal zeker consensus kunnen bestaan. Het lijkt mij echter niet stroken met de bedoeling van deze wet om het helemaal over te laten aan individuele beroepsbeoefenaren, of de beslissing op instellingsniveau te leggen. Ik neem aan dat mevrouw Dupuis ook niet bedoelt om afbreuk te doen aan deze bedoeling.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Zeker niet, maar u formuleerde het zojuist als "de burger moet zich veilig voelen". Daar ligt mijn probleem, want dat is in feite onmogelijk. Het is niet mogelijk om bij het overdragen van materiaal -- ongeacht of het nu bloed is, dan wel een vast orgaan -- van de ene naar de andere persoon de garantie van volledige veiligheid te bieden. Dan moet je die suggestie van volledige veiligheid ook niet willen wekken, maar moet je volstaan met aan te geven dat je je best zult doen. Dat geldt trouwens voor alle hulpverleners in de gezondheidszorg. Volledige veiligheid is niet te garanderen. Zo is de hiv ons overkomen; wij wisten niet dat dit al in zo grote mate onder de bevolking verspreid was. De Leidse hemofilie-afdeling heeft zelfs 40% van zijn leden verloren aan hiv, een werkelijk dramatisch cijfer. Alleen als er werkelijk van verwijtbaarheid sprake is, zou een minister voor volksgezondheid daarvoor moeten aftreden. Hoe dan ook: er zijn rampen die ons zullen blijven overkomen en de suggestie van veiligheid die de wet geeft, roept waarschijnlijk meer vragen op en creëert meer problemen dan ze oplost. Natuurlijk moeten wij streven naar zoveel mogelijk veiligheid, maar ik ben steeds meer tot de overtuiging gekomen dat echte veiligheid niet te geven is en dat het overbrengen van materiaal van de ene op de andere mens altijd een avontuur blijft.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Er blijft inderdaad altijd een zeker risico bestaan, alleen al omdat wij niet alles kunnen weten. In het debat in de Tweede Kamer is ook al de vraag naar voren gekomen hoe wij, als wij door een nieuwe test iets te weten komen over het materiaal waarvan degene die het gedoneerd heeft, absoluut niet op de hoogte is, zouden moeten omgaan met het eventueel informeren van de donor. Ik denk dat wij in deze tijden van onzekerheid toch zoveel mogelijk moeten proberen te ordenen en het ook met elkaar bespreekbaar zouden moeten maken. Wij kunnen immers wel een aantal

waarborgen geven en met deze wet zetten wij toch goede stappen waar het gaat om veiligheid van bewaring, kanalisatie e.d. Anderzijds moeten wij niet doen alsof wij elk risico kunnen uitbannen.

Sluiting 21.42 uur.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Als de overheid komt met een wet over de veiligheid en de kwaliteit van lichaamsmateriaal, zou ze er direct bij moeten zeggen: wij doen ons best, maar dat is het, wij kunnen geen volledige veiligheid garanderen. Ook zou duidelijk gemaakt moeten worden -- maar dan komen wij in een heel ander debat -- dat medici veel zorgvuldiger zouden moeten zijn met het beslissen over de vraag, wanneer materiaal van de ene op de andere persoon kan worden overgebracht. Wij zijn op dit vlak misschien toch wel als de tovenaarsleerling bezig.

Staatssecretaris **Ross-van Dorp**: Wij scheppen met deze wet het kader en vervolgens gaat het om de vraag hoe het verder gaat lopen en wat men wel en niet kan doen. Daarbij is overleg met het veld van buitengewoon groot belang.

Alleen al het gesprek met elkaar over waar wij willen komen, hoe wij dat kunnen regelen en wat wij wel en wat wij niet kunnen beloven, is van buitengewoon groot belang. Ik denk dat je elkaar er niet alleen mee moet laten zitten. Er zijn instellingen die met een dergelijke problematiek te maken hebben. Het is wel eens goed om over de schotten heen te kijken om te zien of een ander er ook mee zit en hoe men met elkaar kan komen tot goede regelgeving en met een serieus verhaal naar buiten toe. Natuurlijk moet je geen mooie verhalen ophangen als je die niet kunt waarmaken. Maar wij moeten wel ons best doen. Wij moeten het probleem durven te onderkennen en de dilemma's durven te zien. Ik vind het van belang dat wij dat hier met elkaar doen en dat wij onze discussie geen afgeleide laten zijn van bijvoorbeeld een Europese discussie. Ik vind dat wij niet alleen moeten reageren op wat in Europa wordt bedacht, maar dat wij zelf stevig stelling moeten nemen. Ik heb het gevoel dat wij dat op dit moment doen. Natuurlijk is het een dynamisch proces. Het gaat heel snel. Wij krijgen al vaak het verwijt dat wij achter de dingen aanhollen, maar laten wij er niet al te sceptisch noch cynisch onder worden. Laten wij zeggen: zo goed als wij dat kunnen, anticiperen wij op de maatschappelijke realiteit en proberen wij onze verantwoordelijkheid te nemen.

Ik dank voor de toezegging om mij bij die inzet te steunen en met mij te bekijken hoe het wetsvoorstel op een heel goede manier kan worden geïmplementeerd.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik complimenteer de staatssecretaris met het behaalde resultaat.

Ik dank de leden voor hun discipline in de vergadering. Ik vond het leuk om een dag uw voorzitter te zijn.

**